

**NOGMAALS AANDACHT
VOOR BEWONERSPARTICIPATIE**

Nogmaals aandacht voor bewonersparticipatie

**Een tweede meting van de bevordering
van bewonersparticipatie in de krachtwijkenaanpak**

november 2009

dr. M.J. van Hulst, N. Karsten MSc MA,
J.C.H.C. Geurtz MSc BA, B. Boluijt MSc, prof. dr. F. Hendriks
m.m.v. dr. L. Schaap en D.A.J. Wassink BA

Universiteit van Tilburg - Tilburgse School voor Politiek en Bestuur

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het Landelijk Samenwerkingsverband Aandachtswijken (LSA). Het is uitgevoerd door Merlijn van Hulst, Niels Karsten, Bram Boluijt, Casper Geurtz en Frank Hendriks, allen werkzaam bij de Tilburgse School voor Politiek en Bestuur (TSPB). Linze Schaap heeft aan het begin van het onderzoek als projectleider een belangrijke rol gespeeld. Denise Wassink heeft meegeholpen met het bellen van informanten. Sabine van Zuydam verrichtte onderzoeksassistentie. Laurens de Graaf heeft commentaar geleverd op een eerste versie van de vragenlijst. Het onderzoek is begeleid door een begeleidingscommissie, waarin Arjen Verweij (namens het Ministerie van Wonen, Wijken en Integratie -WWI-) en Henk Cornelissen (namens het LSA) plaats namen. Els Tieman en Thijs van Mierlo waren hun respectievelijke plaatsvervaarders. De visies en conclusies weergegeven in dit rapport komen niet noodzakelijkerwijs overeen met die van de opdrachtgever.

Inhoudsopgave

1. Samenvatting	7
2. Nogmaals aandacht voor bewonersparticipatie	9
<i>De bevordering van participatie: de eerste meting</i>	9
<i>De bevordering van participatie: de tweede meting</i>	11
<i>Onderzoeksvraag</i>	12
3. Bevorderende omstandigheden	15
4. Aanpak van het onderzoek	19
<i>De vragenlijst</i>	19
<i>Pilot-onderzoek</i>	19
<i>Dataverzameling</i>	20
5. Bevordering van de bewonersparticipatie in beeld	25
<i>Dimensies</i>	25
<i>Resultaten per wijk</i>	30
6. Bevindingen: het algemene beeld	73
<i>Uitvoering van de wijkactieplannen</i>	73
<i>Bevordering van bewonersparticipatie door gemeenten</i>	76
7. Reflectie op bevindingen	83
Referenties	87
Bijlage 1: Het CLEAR-model	89
Bijlage 2: De onderzochte wijken	91
Bijlage 3: De vragenlijst	93
Eindnoten	103

1. Samenvatting

Dit rapport geeft antwoord op de vraag in hoeverre en op welke wijze in de uitvoeringsfase van de krachtwijkenaanpak de door de gemeente direct of indirect aangestuurde bewonersparticipatie geborgd is in de 40 door de voormalige minister voor WWI Vogelaar aangewezen aandachtswijken. Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het Landelijk Samenwerkingsverband Aandachtswijken (LSA). De informatie is verkregen door middel van het afnemen van een telefonische vragenlijst bij gemeenten en bewonersorganisaties in alle wijken. De onderzoeksperiode liep van de vaststelling van de wijkactieplannen tot 1 augustus 2009.

Zonder uitzondering kunnen bewoners in alle onderzochte wijken participeren in de uitvoering van de wijkactieplannen. Het betreft niet alleen leden van bewonersorganisaties of anderszins georganiseerde bewoners. In de overgrote meerderheid van de wijken kunnen ook individuele wijkbewoners participeren. Daarmee lijken gemeenten invulling te geven aan de doelstelling van de krachtwijkenaanpak om bewoners actief bij de wijkvoering van de wijkactieplannen te betrekken, zij het dat er in de ene wijk meer mogelijkheden tot participatie worden geboden dan in de andere. De mate waarin en de wijze waarop individuele en georganiseerde wijkbewoners kunnen participeren verschillen namelijk aanzienlijk. Adviseren door bewoners komt bijvoorbeeld grofweg in twee smaken voor: of er wordt met de bekende bewonersorganisaties gewerkt of er wordt een breed inspraakmoment gehouden dat open is voor iedereen.

Ook de manier waarop bewoners kunnen participeren verschilt sterk. In de meeste wijken is er, in wat voor vorm dan ook, een overleg waarin bewoners toezien op de uitvoering van het wijkactieplan, in die zin dat ze er minimaal advies over kunnen uitbrengen. Daarop is slechts een handvol uitzonderingen. In een aantal gevallen nemen individuele bewoners in wisselende samenstelling deel aan zo'n overleg. In andere gevallen is een vaste klankbordgroep geformeerd, of wordt gewerkt met bestaande wijkraden. Een dergelijk overleg heeft soms een meer informeel karakter. Ook hier geldt in algemene zin dat de status van de inbreng van deze overleggen, vooraf en achteraf, niet altijd even duidelijk is.

De tweede vorm van participatie in de uitvoering is samenwerking bij de uitvoering van concrete projecten tussen bewoners, gemeenten en eventueel andere partners. Deze vorm komt minder vaak voor dan het overleg. Bewoners nemen daarbij deel aan de uitvoering van projecten waarbij de verantwoordelijkheid voor de uitvoering ligt bij de instanties. Dat doen ze ofwel op uitnodiging van uitvoerende instanties, ofwel op eigen initiatief. Vaker ligt het initiatief bij de gemeente die vervolgens bewoners actief vraagt te

participeren. In de meeste wijken is samenwerking slechts op een aantal onderdelen van het wijkactieplan mogelijk.

De derde en laatste hoofdvorm van participatie die in het onderzoek is onderscheiden, uitvoering van een deel van het wijkactieplan door bewoners, komt relatief veel voor. Daarvoor worden verschillende systematieken gebruikt, die onder verschillende namen bekend staan, zoals bewonersbudgetten, bewonersinitiatieven, vouchers e.d. De kern van deze participatievorm is dat bewoners zelf verantwoordelijkheid dragen voor de uitvoering van een deel het wijkactieplan. Hoewel het daarbij ook gaat om plannen of projecten die zijn opgesteld door anderen dan de bewoners, zien we in de praktijk vrijwel alleen vormen van eigen verantwoordelijkheid van bewoners bij plannen of projecten die door bewoners zelf zijn ingediend of aangedragen. In sommige wijken worden in principe alle voorstellen gehonoreerd, mits ze aan bepaalde voorwaarden voldoen, in andere wijken wordt een brede groep van bewoners betrokken bij de keuze tussen verschillende initiatieven.

Het onderzoek laat verder zien dat er ten behoeve van de bevordering van bewonersparticipatie, op een aantal punten nog mogelijkheden tot verbetering zijn voor meerdere gemeenten. Afspraken met bewoners zouden vaker en beter kunnen worden vastgelegd. Bewoners zouden beter ondersteund kunnen worden om hun bijdrage te kunnen leveren en bewoners zouden door middel van meer communicatiekanalen kunnen worden uitgenodigd om mee te doen. Ten slotte zou er uitgebreider en gericht kunnen worden teruggekoppeld aan bewoners over de stand van zaken in de uitvoering van de wijkactieplannen en specifiek over hun inbreng daarin.

2. Nogmaals aandacht voor bewonersparticipatie

In het kader van het Actieplan Krachtwijken zijn tweeënhalve jaar geleden 40 Nederlandse wijken geselecteerd die gedurende tien jaar een extra (beleids)impuls krijgen (Ministerie van VROM, 2007). In een eerste fase zijn er wijkactieplannen opgesteld, die vervolgens in de meeste wijken zijn omgezet in uitvoeringsplannen. Terugkijkend op de start van de krachtwijkenaanpak meende Elly van Kooten (2009:22), programmadirecteur Wijken, 'dat de nieuwe aanpak beweging genereert; de wijkenaanpak krijgt zaken voor elkaar, geeft druk op lokale partijen om zaken sneller voor elkaar te krijgen.' Terwijl wetenschappelijke discussie over de zin en onzin van de krachtwijkenaanpak wordt gevoerd (Musterd en Ostendorf, 2009) en terwijl dhr. Van der Laan als een nieuwe minister voor Wonen, Wijken en Integratie (WWI) is aangetreden, belandt de aanpak zelf in een nieuwe fase: die van de uitvoering.

In het Actieplan Krachtwijken werd gesteld dat de inventiviteit en kracht die de bewoners en lokale (bewoners)organisaties gezamenlijk inzetten, essentieel is voor het slagen van de wijkaanpak. De bewoners – individueel en georganiseerd – vormen een belangrijke partij in het opstellen en uitvoeren van de wijkactieplannen (Ministerie van VROM, 2007:8,10,15). Als de participatie van bewoners wezenlijk wordt geacht voor draagvlak en kwaliteit van de wijkactieplannen en de uitvoering ervan, is het zaak om zicht te krijgen op de wijze waarop bewonersparticipatie wordt bevorderd. De vorige minister (mevr. Vogelaar) heeft de taak om te komen tot wijkactieplannen in eerste instantie aan de gemeenten toebedeeld. Tegelijkertijd was de verwachting dat andere partijen – inclusief bewoners – hieraan intensief zouden bijdragen. Ook in de uitvoering van de wijkactieplannen is voor bewoners (idealiter) een belangrijke rol weggelegd. Maar hoe de participatie van bewoners in de 40 wijken rondom die uitvoering van de wijkactieplannen wordt bevorderd en daadwerkelijk gestalte krijgt, is nog onvoldoende bekend. Vandaar dit (vervolg)onderzoek.

De bevordering van participatie: de eerste meting

In 2008 heeft de Tilburgse School voor Politiek en Bestuur een eerste meting gedaan van de bevordering van bewonersparticipatie door gemeenten. Hierbij lag de focus op de totstandkoming van de wijkactieplannen in de 40 wijken.¹ De vraag was op welke wijze en in hoeverre gemeenten bewonersparticipatie in de totstandkoming van de wijkactieplannen hadden bevorderd. De informatie voor dit onderzoek werd verkregen door middel van het telefonisch afnemen van een vragenlijst bij gemeenten en bewonersorganisaties in alle wijken.

Bij het merendeel van de wijkactieplannen waren bewoners betrokken bij de totstandkoming. Grofweg bleken er drie strategieën te onderscheiden: in iets meer dan een derde van de wijken zijn bewoners niet, of zeer beperkt, betrokken geweest bij de totstandkoming van het wijkactieplan; in iets minder dan een derde van de wijken verliep de participatie via reguliere, reeds bestaande bewonersoverleggen en in iets meer dan een derde van de wijken is een nieuw, breed participatietraject opgezet voor het wijkactieplan. Vooral in de grote steden waren de mogelijkheden voor bewoners om te participeren beperkt; in kleinere steden hebben gemeenten de participatie over het algemeen actiever bevorderd.

Concluderend stelden we toen dat gemeenten bewoners in de meeste gevallen wel de mogelijkheid hebben geboden te participeren, maar dat de reikwijdte en de diepgang niet in alle gevallen even groot waren. Daar waar bewoners konden participeren, hadden zij in de meeste gevallen wel de gelegenheid aan te geven welke problemen er volgens hen in de wijk spelen, maar bewoners hadden minder vaak de gelegenheid oplossingen aan te dragen. De inventarisatie en keuze van oplossingen was vaak in handen van professionals. De beslismacht van bewoners was over het algemeen beperkt. Wel konden ze in veel gevallen advies uitbrengen over het wijkactieplan.

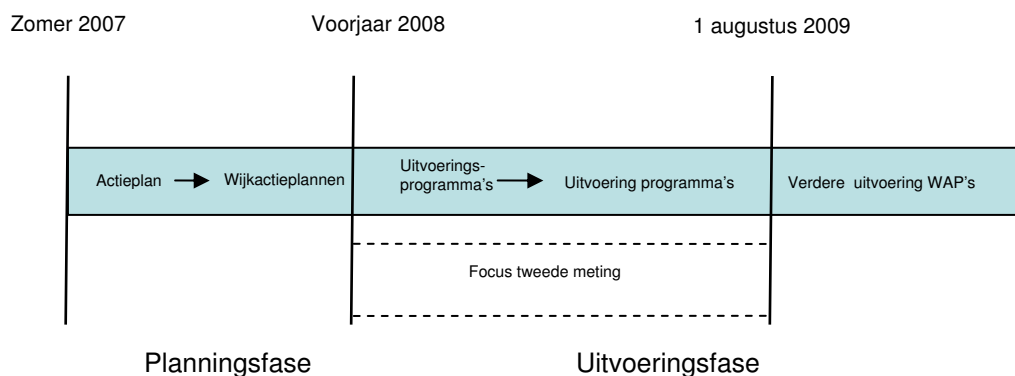
Gemeenten hebben individuele en georganiseerde bewoners relatief vaak gevraagd te participeren. Het bereik van de invitatie was in veel gemeenten groot (het 'net' werd tamelijk breed uitgeworpen). Niet zelden zijn alle wijkbewoners gevraagd te participeren. De intensiteit van de invitatie verschilde echter sterk. Gemeenten hadden zich over het algemeen geconcentreerd op enkele kanalen (er werden weinig verschillende 'netten' uitgeworpen) en er was relatief weinig moeite gedaan moeilijk bereikbare groepen te betrekken. Wat de terugkoppeling over het wijkactieplan en de weg daar naartoe betreft, werd er relatief laag gescoord. Bewoners waren tussentijds niet intensief op de hoogte gehouden van de stand van zaken met betrekking tot het wijkactieplan. Ook was er naar bewoners beperkt teruggekoppeld over wat er met hun inbreng was gedaan. Bovendien werd daarbij gebruikt gemaakt van maar een select aantal kanalen.

Verder werd geconcludeerd dat op geen van de drie onderzochte aspecten van de bevordering van bewonersparticipatie - gelegenheid, invitatie en respons - de bewonersoriëntatie overheerste. De aanpak die gemeenten hanteerden was over het algemeen meer professionalsgeoriënteerd dan bewonersgeoriënteerd. Dit betekent dat de inhoud van het wijkactieplan veeleer aan professionals wordt overgelaten, dat bewoners over het algemeen niet intensief gevraagd worden te participeren en dat er slechts via een beperkt aantal kanalen wordt teruggekoppeld.

De belangrijkste redenen die gemeenten destijds aandroegen om bewonersparticipatie beperkt te bevorderen waren de beschikbare tijd voor en de timing van het nieuwe beleid, het feit dat er al veel andere projecten lopen die gericht zijn op de door de minister benoemde thema's, de angst om bewoners te overvragen en de wens om geen valse verwachtingen te wekken. Ook gaven een aantal gemeenten dat bewonersparticipatie beperkt hadden bevorderd aan in de uitvoering hier meer aan te zullen gaan doen.

De bevordering van participatie: de tweede meting

De Tilburgse School voor Politiek en Bestuur is door het LSA – het Landelijk Samenwerkingsverband Aandachtswijken – gevraagd om na het onderzoek naar de bevordering van de bewonersparticipatie bij de *totstandkoming* van de wijkactieplannen te kijken naar de manier waarop bewonersparticipatie, al dan niet structureel, geborgd is in de *uitvoeringsfase* van de wijkaanpak tot aan 1 augustus 2009 (zie Figuur 1).²

Figuur 1: Focus meting 2009

Het doel van dit tweede onderzoek is om inzicht te krijgen in de manier waarop de bewonersparticipatie wordt bevorderd in de uitvoering van de wijkactieplannen. We hebben in dit onderzoek gekeken naar de manier waarop de bewonersparticipatie in de uitvoering van de wijkactieplannen door de gemeente is geborgd. Hierbij hebben we niet alleen naar de wijze waarop gekeken, maar ook naar de mate waarin. Centraal aandachtspunt is de manier waarop de bewonersparticipatie in de uitvoering van de wijkactieplannen is georganiseerd. We hebben gekeken naar in hoeverre bewoners kunnen participeren en naar de wijze waarop ze dit kunnen. In deze twee dimensies vatten we de activiteiten van gemeenten en andere betrokken partijen die tot doel hebben de bewonersparticipatie te bevorderen, door haar op een bepaalde manier te organiseren. Bij de activiteiten van andere betrokken partijen gaat het ons om die activiteiten die in het kader van de krachtwijkenaanpak worden uitgevoerd en waar de gemeente - door middel

van richtlijnen of concrete afspraken over de inrichting van bewonersparticipatie - enige mate van sturing heeft op de bevordering van bewonersparticipatie.

Onderzoeksvraag

De onderzoeksvraag die in dit onderzoek centraal stond is de volgende:

In hoeverre en op welke wijze is in de uitvoeringsfase van de krachtwijkenaanpak (tot aan 1 augustus 2009) de door de gemeente direct of indirect aangestuurde bewonersparticipatie geborgd?

Met het begrip 'borging' bedoelen we de wijze waarop en de mate waarin het toedelen van een participatieve rol in de uitvoering van de krachtwijkenaanpak plaats heeft gevonden: kunnen zij in de uitvoering participeren? En welke rol hebben ze daarbij? Het waarborgen van de mogelijkheid tot participatie is bij uitstek een middel om participatie te bevorderen. Voor het kunnen participeren in de uitvoering van de wijkaanpak (en dat is één van de centrale uitgangspunten van de wijkaanpak!), is het belangrijk dat die participatie ook een zekere inhoud heeft. Bewoners moeten daarvoor een gegarandeerde plek hebben in de uitvoering. Borging van bewonersparticipatie in de uitvoering is dus essentieel. Zoals het ministerie van WWI aangeeft: als je goed wilt samenwerken aan wijkvernieuwing, dan is het verstandig afspraken hierover tussen de verschillende partijen vast te leggen.³

Ter verduidelijking: het bovenstaande betekent dat we, net als in de eerste meting, uitdrukkelijk niet de uiteindelijke participatie van bewoners in kaart brengen; de focus is gericht op de georganiseerde activiteiten ingezet ter bevordering van de bewonersparticipatie. We hebben bijvoorbeeld niet uitgezocht welk percentage van de bewoners er in de uitvoering van de wijkactieplannen heeft geparticipeerd. Net als in de eerste meting, die in 2008 is verricht, hebben we ons exclusief gericht op de organisatie van de bewonersparticipatie in de uitvoering van de wijkaanpak in het kader van het Actieplan Krachtwijken. Waar in het geval van de eerste meting nog een aanwijsbaar wijkactieplan ter beschikking stond, als focuspunt van alle aandacht, is dat in de uitvoeringsfase niet het geval. Bovendien is de uitvoering van de wijkactieplannen nauw verbonden met de uitvoering van andere (al bestaande) plannen in het kader van wijkverbetering.⁴ Dat maakt het onderzoek niet minder interessant, maar wel ingewikkelder.

Tegen deze achtergrond hebben we de uitvoering van de wijkactieplannen en de rol die bewoners in die uitvoering hebben als onderzoeksobject gedefinieerd en geanalyseerd. Hierbij hebben we constant getracht het onderscheid tussen de

krachtwijkenaanpak (= de uitvoering van de wijkactieplannen) en de voor 2007 al bestaande wijkaanpak vast te stellen (zie Hoofdstuk 4 voor verdere uitleg hierover). Daarnaast hebben we (analytisch) drie vormen van participatie onderscheiden. Om te beginnen kunnen bewoners, al dan niet georganiseerd, deelnemen aan overleggen die toezicht houden op de uitvoering van het wijkactieplan. Dit zijn dus geen overleggen op projectniveau, maar vormen van overleg die gericht zijn op, dan wel een bijdrage leveren aan, het monitoren en (bij)sturen van de uitvoering. Ten tweede kunnen er diverse samenwerkingsverbanden zijn waarin bewoners(organisaties) en andere partijen werken aan de uitvoering van het wijkactieplan. Ten slotte zijn er mogelijkheden voor bewoners om zelf een leidende rol te hebben in de uitvoering. Onder deze categorie scharen we de verschillende vormen van participatie waarin bewoners onder eigen verantwoordelijkheid delen van het wijkactieplan kunnen uitvoeren.

In tegenstelling tot bij de eerste meting die in het kader van dit onderzoek is verricht, is de hoofdvraag in deze tweede meting niet exclusief gericht op de activiteiten die door gemeenten zijn verricht. Dit omdat, zo bleek uit een eerste verkenning van de manier waarop de uitvoering van de wijkactieplannen ten uitvoering wordt gebracht, ook andere partijen, zoals woningcorporaties, een bijdrage leveren aan de bevordering van bewonersparticipatie. Participatie bevorderende activiteiten worden dan niet direct *door* de gemeente ontplooid, al gebeurt dat doorgaans wel in afstemming en wisselwerking *met* de gemeente. Niet langer kunnen we daarom uitspraken doen over wat alleen gemeenten hebben gedaan aan participatiebevordering. Daarmee zouden we een belangrijk onderdeel van de organisatie van de bewonersparticipatie onderbelicht laten. Het is echter wel zo dat we alleen uitspraken doen over participatiebevorderende activiteiten die direct of indirect binnen de invloedssfeer liggen van de gemeente, die onverminderd hoofverantwoordelijk is (gemaakt) voor de bevordering van de bewonersparticipatie bij de krachtwijkenaanpak.⁵

De opbouw van deze rapportage is als volgt. In het volgende hoofdstuk gaan we in het gehanteerde theoretische kader. In Hoofdstuk 3 gaan we in op de gehanteerde methode van onderzoek. Vervolgens presenteren we in Hoofdstuk 4 de onderzoeksresultaten per wijk – zowel in de vorm van een tweetal figuren als in de vorm van een korte tekstuele weergave. In Hoofdstuk 5 geven we een overkoepelende analyse van de bevindingen, waarna we in Hoofdstuk 6 reflecteren op de bevindingen en op de meting zelf.

3. Bevorderende omstandigheden

In dit hoofdstuk zullen we het theoretisch kader dat we hebben gehanteerd uit de doeken doen. We bouwen hier voort op het in ons vorige onderzoek ontwikkelde theoretisch kader (zie Van Hulst et al., 2008). De afgelopen jaren hebben verschillende onderzoeken bijgedragen aan de kennis over de bevorderende omstandigheden voor burgerparticipatie. Het zogenaamde CLEAR-model, zoals dat is ontwikkeld door Lowndes, Pratchett en Stoker (2006)⁶ combineert resultaten uit eerdere onderzoeken en biedt een recent en helder overzicht van bevorderende omstandigheden voor burgerparticipatie in de lokale context. Dit model onderscheidt vijf cruciale factoren (zie ook bijlage 1):

Can do – *kunnen* bewoners participeren, i.e. zijn zij competent, hebben zij zelf genoeg capaciteiten om te participeren; spreken ze bijvoorbeeld de taal?

Like to – *willen* bewoners participeren; d.w.z.: zien bewoners voor zichzelf voldoende redenen of nut om zich in te spannen, zijn zij gemotiveerd?

Enabled to – worden bewoners *in staat gesteld* om te participeren, i.e. wordt hun de mogelijkheid geboden om te participeren, krijgen zij de kans?

Asked to – worden bewoners *gevraagd* om te participeren: is er een externe positieve stimulans tot participatie?

Responded to – wordt er naar bewoners teruggekoppeld, over zowel de inhoud als het proces?

We gebruiken in deze meting van het eerste deel van de uitvoeringsfase, net als het onderzoek naar de totstandkoming van de wijkactieplannen, het CLEAR-model als inspiratiebron.⁷ We haken daarvoor wederom met name aan bij de laatste drie factoren die het (CL)EAR-model benadrukt: *enabled to*, *asked to* en *responded to*. Voor de eerste twee aspecten, *can do* en *like to*, geldt dat die amper te beïnvloeden zijn, en zeker niet binnen het tijdsbestek van ons onderzoek. We laten ze daarom buiten beschouwing en richten ons alleen op die factoren waar de gemeente op korte termijn met concrete activiteiten invloed op kan uitoefenen.

Uit het CLEAR-model leiden we dus drie aspecten af (zie Van Hulst et al., 2008): *gelegenheid*, *invitatie*, *respons*. Tabel 1 laat zien hoe de drie aspecten en twee dimensies van bevordering bij elkaar zes te onderzoeken onderdelen opleveren.

	<u>Mate waarin</u>	<u>Wijze waarop</u>
1. Gelegenheid	1-M	1-W
2. Invitatie	2-M	2-W
3. Respons	3-M	3-W

Tabel 1: Aspecten en dimensies van participatiebevordering

Passen we de verschillende aspecten en dimensies toe op de hoofdvraag van het onderzoek, dan komen we tot de volgende vragen:

1. *Gelegenheid*: In hoeverre en op welke wijze hadden bewoners de gelegenheid om te participeren in de uitvoering van de wijkactieplannen tot aan 1 augustus 2009?

Mate waarin:

- 1-M: Welke (kringen van) bewoners (of bewonersorganisaties) kunnen participeren in de uitvoering van het wijkactieplan? Bij de uitvoering van welke onderdelen van het uitvoeringsplan konden bewoners participeren? Gedurende welke periode is participatie mogelijk? Zijn er afspraken gemaakt over de manier waarop bewoners kunnen participeren in de uitvoering van de wijkactieplannen?

Wijze waarop:

- 1-W: In welke rol konden bewoners participeren in de uitvoering van het wijkactieplan? In welke vormen van uitvoering konden de bewoners een rol spelen: toeziend overleg op uitvoering, samenwerking in de uitvoering en/of zelfstandige uitvoering? Is de inbreng structureel van aard of meer *ad hoc*? We vragen ons hierbij ook af of, hoe en waar die rol formeel is vastgelegd. Kregen bewoners een beslissende of slechts een marginale rol in het proces? Anders gezegd, speelden ze een hoofdrol of een bijrol?

2. *Invitatie*: In hoeverre en op welke wijze zijn bewoners gevraagd te participeren in de uitvoering van het wijkactieplan tot aan 1 augustus 2009?

Mate waarin:

- 2-M: Welke (kringen van) bewoners (of bewonersorganisaties) zijn gevraagd te participeren in de uitvoering van het wijkactieplan? Hoe ver hebben gemeenten en andere organisaties onder regie van de gemeente 'hun net uitgegoid'?

Wijze waarop:

- 2-W: Op welke wijze (in welke vorm) zijn bewoners gevraagd te participeren in de uitvoering van het wijkactieplan? Is er bijvoorbeeld gekozen voor een

‘lichte’ vorm van vragen via een algemene oproep, of is gekozen voor een meer intensieve wijze van invitatie?

3. *Respons*: In hoeverre en op welke wijze heeft vanuit de gemeente en andere organisaties onder regie van de gemeente terugkoppeling richting en overleg met bewoners plaatsgevonden over de resultaten van de uitvoering van de wijkactieplannen tot aan 1 augustus 2009 en de inbreng van bewoners daarin?

Mate waarin:

- 3-M: Aan welke (kringen van) bewoners en op welke momenten vond terugkoppeling en/of overleg plaats over de afspraken die zijn gemaakt aangaande de uitvoering van het wijkactieplan en over de resultaten van de wijkaanpak? Terugkoppeling kan vanzelfsprekend verschillende vormen aannemen.

Terugkoppeling kan aan alle bewoners, aan betrokken bewoners, aan bewonersorganisaties of in reguliere overlegvormen waarin bewoners plaatshebben. Daarnaast vragen we ook of gemeenten en andere organisaties onder regie van de gemeente aan bewoners of bewonersorganisaties hebben aangegeven wat er met hun inbreng is gedaan. Als partijen met elkaar samenwerken aan stedelijke vernieuwing, is dat echter idealiter geen eenrichtingsverkeer. Zoals het ministerie aangeeft in haar stappenplan voor samenwerking in stedelijke vernieuwing: “Zorg steeds voor afstemming. Blijf tijdens de uitvoering met elkaar in gesprek. Wees helder over verwachtingen.”⁸

Wijze waarop:

- 3-W: Op welke wijze vond terugkoppeling en overleg plaats aan bewoners over de resultaten van de uitvoering van de wijkactieplannen tot aan 1 augustus 2009 en de inbreng van bewoners daarin? Is er sprake van een periodieke terugkoppeling of worden bewoners *ad hoc* geïnformeerd?

Het bovengenoemde analysemodel vormt de basis voor de dataverzameling en voor de analyse van de onderzoeksgegevens. Aan de hand van de bovenstaande vragen is een vragenlijst opgesteld die de drie onderzochte aspecten van bevordering dekt, zowel wat betreft de mate waarin als de wijze waarop. Aan de antwoordcategorieën zijn scores toegekend. Die worden in Hoofdstuk 4 per wijk weergegeven.

Daarbij geldt wat betreft het aspect gelegenheid hoger scoort naarmate de borging van de bewonersparticipatie steviger en langduriger is. Een duurzame hoofdrol scoort beter dan een tijdelijke bijrol. Centraal staat de plaats die bewoners hebben gekregen in de uitvoering van de wijkactieplannen en de ruimte die door gemeenten in de plannen aan bewoners is gelaten. Uiteraard verliezen we daarbij de belangen van de gemeente en andere organisaties niet uit het oog. Meer participatie is niet altijd beter. Maar in de uitvoering van de wijkactieplannen zouden, gelet op de doelstellingen van het ministerie en de gemeenten zelf, wel mogelijkheden moeten zijn voor een zekere mate van (borging van) bewonersparticipatie.

Daar waar sprake is van participatie zou in alle gevallen sprake moeten zijn van een wijde en intensieve invitatie en een wijde en intensieve terugkoppeling, door de gemeente, of door andere organisaties onder regie van de gemeenten. Hoe beter aan die voorwaarden wordt voldaan, hoe hoge de score voor de betreffende wijk.

4. Aanpak van het onderzoek

In dit hoofdstuk bespreken we op welke manier het onderzoek is uitgevoerd. Hierbij komen aan bod welke methode en techniek we hebben gebruikt, de *pilot* die we hebben uitgevoerd, welke informanten we hebben geselecteerd en op welke manier de gegevens zijn verwerkt en geanalyseerd. Ook wordt aandacht besteed aan de manier waarop we met onverwachte antwoorden en/of situaties om zijn gegaan.

De vragenlijst

Voor dit onderzoek hebben we een vragenlijst opgesteld (zie Bijlage 3). De aspecten van de bevordering van bewonersparticipatie in de uitvoering van de wijkactieplannen – *gelegenheid, invitatie en respons* – en de dimensies daarbinnen – *mate waarin en wijze waarop* – leidden tot de vragen. De focus op de *borging* van de bewonersparticipatie betekent dat het onderzoek zich uitdrukkelijk niet richt op de *feitelijke* participatie van bewoners (bijv. Hoeveel bewoners hebben er geparticipeerd, hoeveel initiatieven zijn er ingediend?) maar op de mate waarin en de wijze waarop gelegenheid geboden wordt tot participatie van bewoners. De vragenlijst richtte zich op de uitvoering van het wijkactieplan in de periode die loopt vanaf het vaststellen van het wijkactieplan tot aan 1 augustus 2009. Na 1 augustus zijn er in diverse wijken nieuwe initiatieven opgestart. Die nieuwe initiatieven zijn in dit onderzoek niet meegenomen.

Pilot-onderzoek

Alvorens we zijn begonnen met de telefonische enquête in alle wijken hebben we een kort pilot-onderzoek uitgevoerd in 5 wijken. Het betrof hier de wijken Overdie (Alkmaar), De Kruiskamp (Amersfoort), Rivierenwijk (Deventer), Amsterdam Noord en Woensel West (Eindhoven). Naar aanleiding van de bevindingen in de pilot hebben we de vragenlijst op enkele punten aangepast en vervolgens hebben we de vragenlijst telefonisch afgenomen in de andere wijken. Omdat het pilot-onderzoek in juni en juli is uitgevoerd, hebben de betreffende onderzoekers in september en oktober de informanten in de pilot-wijken nogmaals benaderd met de vraag of zich in de tijd tussen het eerste gesprek en 1 augustus 2009 nog zaken hadden voorgedaan die van belang waren voor de bewonersparticipatie in de uitvoering van het wijkactieplan in de betreffende wijken.

Dataverzameling

Wijkenindeling

Een algemeen probleem voor het verzamelen van de data was dat de door het ministerie (met behulp van postcodes) gedefinieerde wijken niet altijd overeenkomen met de indelingen zoals die door de gemeenten en de bewoners zelf worden gehanteerd. Daar komt nog bij dat in Rotterdam en Amsterdam niet in alle door het ministerie gedefinieerde wijken met één enkel plan werd gewerkt. Een belangrijk gevolg hiervan is dat er in totaal meer wijkactieplannen (en dus ook uitvoeringstrajecten) zijn dan de 40 aangewezen Krachtwijken. Het onderzoek richtte zich dan ook op 45 uitvoeringstrajecten (zie Bijlage 2 voor een overzicht).

Informanten

Voor alle wijken zijn voorafgaand aan het afnemen van de telefonische vragenlijst de wijkactieplannen en (indien opgesteld) de uitvoeringsplannen door de betreffende onderzoekers bestudeerd. Hierna hebben we data verzameld bij twee typen informanten. Voor de meeste wijken hebben we de vragenlijst afgenomen bij een goed geïnformeerde medewerker van de betreffende gemeente en bij een goed geïnformeerd lid van een bewonersorganisatie in de wijk. In een aantal gevallen is noodgedwongen een uitzondering gemaakt op deze regel. De vragenlijst is in de maanden september en oktober 2009 afgenomen bij in totaal 87 goed in de krachtwijkenaanpak ingevoerde informanten. Dit aantal is lager dan 90 (45 x 2), omdat aan gemeentezijde informanten in enkele gevallen voor meerdere wijken antwoord konden geven. Ook hebben we in een aantal wijken geen voldoende geïnformeerde bewoners kunnen spreken, omdat zelfs erg goed geïnformeerde bewoners soms onvoldoende kennis bezaten om onze vragen te beantwoorden (zie hieronder). In een aantal wijken hebben we daarentegen aan bewonerszijde en/of aan gemeentezijde meerdere informanten gesproken.

In de Rotterdamse wijken Noord en Oud Zuid hebben we per wijk twee gemeenteambtenaren gesproken: voor elke deelgemeente in die wijken één. Dit omdat in één en dezelfde krachtwijk soms twee deelgemeentes actief waren. De scores van deze informanten zijn per wijk gemiddeld. Ook hebben we in een aantal wijken geen voldoende geïnformeerde bewoners kunnen spreken, omdat er geen bewoners waren die voldoende overzicht hadden over de uitvoering van het wijkactieplan om al onze vragen te beantwoorden. In andere wijken konden de best geïnformeerde bewoners de meeste, maar niet alle vragen beantwoorden. Daarom zijn in een aantal wijken de antwoorden van de gemeenten deels of volledig leidend geweest in de berekening van de scores. Het gaat hier om de wijken Schiedam Nieuwland, Amsterdam Bos en Lommer, Amsterdam Overtoomse Veld, Amsterdam Zuid-Oost en Amsterdam Geuzenveld-Slotermeer. In die

laatste wijk hebben we overigens twee bewoners gesproken; één uit Geuzenveld en één uit Slotermeer. Desondanks konden ook zij niet alle vragen afdoende beantwoorden, en is bij een handvol vragen het antwoord van de gemeente gevolgd.

In drie gevallen hebben we er voor gekozen om twee krachtwijken samen te voegen in de analyse. Dit hebben we gedaan met de twee wijken in Groningen, De Hoogte en Korrewegwijk, omdat in de uitvoering van het wijkactieplan en de bevordering van bewonersparticipatie de wijken (door de gemeente en bewoners) als één geheel worden beschouwd. Ook de wijken Zuilen en Ondiep in Utrecht, de wijken Stationsbuurt en Rivierenwijk in Den Haag en de wijken Geuzenveld en Slotermeer in Amsterdam zijn om die reden door ons in de analyse samengevoegd. De overeenkomsten in aanpak bleken toen zodanig groot dat besloten is om de wijken samen te voegen in de analyse. De antwoorden van de bewoners zijn waar mogelijk gemiddeld. Aan gemeentezijde in Geuzenveld en Slotermeer is contact geweest met vier medewerkers om de antwoorden voor deze wijken compleet te krijgen, in Amsterdam Noord met twee.

Net als vorig jaar is er voor gekozen om per wijk op zoek te gaan naar een vertegenwoordiger van een bewonersorganisatie die actief is in de wijk en goed op de hoogte is van de uitvoering van het wijkactieplan, zonder dat het noodzakelijkerwijs een bewonersorganisatie is die de hele wijk vertegenwoordigt. We hebben hierbij net als vorig jaar gebruik gemaakt van de contacten die het LSA heeft in de verschillende wijken. Het LSA heeft voor ons het eerste contact met bewoners gelegd om een moment te vinden waarop de vragenlijst kon worden afgenomen. Deze zogenaamde 'belafspraken' met de informanten hebben de onderzoekers aan gemeentezijde zelf gemaakt. In de meeste gevallen betreft het hier de personen die ook vorig jaar meegewerkt hebben aan het onderzoek. Maar in een aanzienlijk aantal gevallen bleken deze mensen niet meer werkzaam bij de gemeente, of hadden zij geen zicht (meer) op de uitvoering van het wijkactieplan. In sommige van deze gevallen konden zij ons doorverwijzen naar collega's die ons van de juiste informatie konden voorzien. Een aantal keer zijn de onderzoekers zelf op zoek gegaan via beschikbare telefoonnummers en de ter hand gestelde informatie over de wijkaanpak. In een beperkt aantal gevallen bleek het erg moeilijk om de juiste persoon te pakken te krijgen binnen de gemeentelijke organisatie; dit was vooral het geval in de grote steden.

De gesprekken

Bij de meeste vragen liet de interviewer de beantwoording van de vragen in eerste instantie open. Vervolgens was het mogelijk voor de interviewer om de nog niet door de informant genoemde antwoordcategorieën na te lopen met de informant om er zeker van te zijn dat alle antwoordopties overwogen werden. De vragenlijst stelde ons in staat de

feitelijke inzet van gemeenten in kaart te brengen wat betreft het bevorderen van burgerparticipatie in de uitvoering van de wijkactieplannen. In de vragenlijst zaten geen vragen aangaande de waardering van de bevordering van die participatie. We inventariseren immers de inzet van gemeenten in termen van activiteiten, niet in termen van kwalificaties als 'goed' of 'slecht' (dat is in dit onderzoek niet aan de orde). We hebben dus net als vorig jaar primair aan '*fact-finding*' gedaan en zijn niet op zoek gegaan naar de diversiteit in interpretaties van en oordelen over hoe de uitvoering van de wijkactieplannen is verlopen tot 1 augustus 2009. Het verzamelen van gegevens die nodig zijn om een gewogen beeld te krijgen van de normatieve waardering van de inzet van gemeenten om bewoners te betrekken bij die uitvoering gaat uit van een andere onderzoeksvraag en een andere manier van meten.

Vouchers en bewonersinitiatieven

In beginsel richtte het onderzoek zich op de participatiemogelijkheden die betrekking hebben op de uitvoering van de wijkactieplannen. In de gesprekken met onze informanten bleek dat het vaak moeilijk is om het wijkactieplantraject los te zien van vigerend beleid. Twee onderwerpen kwamen hierbij regelmatig terug. In de eerste plaats krijgen wijken naast het budget voor het wijkactieplantraject extra geld voor een door het door het LSA ontwikkelde en door het Ministerie van VROM in de krachtwijkenaanpak geïntegreerde Vouchersysteem. Door middel van het vouchersysteem (of een vergelijkbare, door de gemeenten zelf opgezette methodiek) is er geld beschikbaar voor bewonersinitiatieven. Hoewel dit geld formeel soms los staat van de uitvoering van het wijkactieplan is in de praktijk deze scheiding niet zo strak te maken. Het bevorderen van bewonersinitiatieven is in veel gevallen een doelstelling in het wijkactieplantraject en tevens worden veel bewonersinitiatieven ontplooid op terreinen waar ook het wijkactieplan zich op richt. We hebben er dan ook voor gekozen om de bewonersinitiatieven, daar waar ze redelijkerwijs een verbinding met het wijkactieplan hebben, te scharen onder dat wat bewoners onder eigen verantwoordelijkheid kunnen bijdragen aan de uitvoering van het wijkactieplan.

Uiteenlopende antwoorden

De antwoorden van verschillende informanten liepen soms meer uiteen dan vorig jaar. We hebben hier twee verklaringen voor. Ten eerste was het proces rond de totstandkoming van het wijkactieplan destijds nog redelijk overzichtelijk en was het daarmee zowel voor de gemeenten als voor goedgeïnformeerde bewoners mogelijk om zicht te houden op het hele proces. In de uitvoeringsfase is dit lastiger. De omvang en de complexiteit van de uitvoering maakt dat met name bewoners niet altijd in staat zijn het gehele traject te overzien. Maar dat geldt niet alleen voor bewoners, zo bleek tijdens onze gesprekken.

Vooraf in de grote steden is het soms zelfs voor de gemeente lastig om de krachtwijkenaanpak te overzien.

Ten tweede zijn er ook onenigheden tussen informanten te bespeuren in wat bijvoorbeeld 'samenwerken aan de uitvoering' inhoudt. We hebben als onderzoekers zo helder mogelijk uitgelegd wat we in zulke gevallen voor ogen hadden met de verschillende antwoordcategorieën. Daarnaast hebben we onderling veel overleg gehad over de verschillen in antwoorden die we kregen en de interpretatie daarvan. Vergelijkbare verwarring ontstond bijvoorbeeld ook bij de vraag of de gemeente acties heeft ondernomen om moeilijk bereikbare bewonersgroepen bij de uitvoering van het wijkactieplan te betrekken. Hierbij was de neiging bij sommigen om de bewoner als onderwerp van het beleid en de bewoner als beleidsmaker te verwarren. Bijvoorbeeld: het inzetten van wijkcoaches om moeilijk bereikbare groepen achter de voordeur de helpende hand toe te steken, is in dit onderzoek niet het laten participeren van moeilijk bereikbare bewonersgroepen. Het gaat ons om de pogingen die gedaan worden om bewoners actief te laten worden in de uitvoering van het wijkactieplan.

In de gevallen waarin de verschillen tussen wat bewoners antwoordden en de antwoorden van de gemeente te groot bleven, ook na het raadplegen van meerdere respondenten aan de kant van de gemeente en aan de kant van de bewoners, zijn we op zoek gegaan naar een derde bron, zoals een uitvoeringsplan, een verslag van een bijeenkomst of een derde informant. In totaal hebben we dat voor 15 wijken gedaan. In een achttal gevallen hebben we onze informanten daarbij verzocht aanvullende documentatie ter beschikking te stellen. Waar de antwoorden niet zodanig uiteenlopen dat er onverklaarbare verschillen waren, hebben we de antwoorden gemiddeld.

Verwerking en analyse

De verwerking van de vragenlijsten bestond uit het toekennen van waarden aan de gegeven antwoorden en het weergeven van die waarden in een overzichtelijke vorm (zie Hoofdstuk 4). We hebben de scores die de twee vraaggesprekken voor elke wijk opleverden gemiddeld. Vervolgens is er voor elke wijk een tweetal figuren opgesteld. Samen met de samenvattingen per wijk van de gesprekken vormden de scores de input voor de analyse. Een vergelijking van de uitvoeringstrajecten per wijk leverde inzicht in het patroon voor de 45 trajecten samen (zie Hoofdstuk 5).

Na het afnemen van de vragenlijst werd door de betreffende onderzoeker ook een korte samenvatting van het gesprek geschreven om een beeld te geven van de uitvoering van het wijkactieplan in de betreffende wijk. Deze samenvatting was niet alleen gebaseerd op de antwoorden die de informanten gaven op de vragen in de vragenlijst, maar op het gehele telefoongesprek.⁹ Daarnaast bood het de kans om één of twee opvallendheden

van een proces vast te leggen. De beschrijving is daarna nog op herkenbaarheid getoetst bij de informanten. In de gevallen waarbij die herkenbaarheid niet aanwezig bleek te zijn is de tekst aangepast, waarbij rekening gehouden werd met zowel de opmerkingen van de betreffende informant als de antwoorden en/of opmerkingen van de tweede informant. De tekstjes zijn over het algemeen per email verstuurd (in één geval per post). Wanneer er niet gereageerd werd op deze mails is later een herhalingsmail verstuurd met het verzoek alsnog te reageren. Dit leverde in een groot aantal gevallen een alsnog een reactie op.

Begeleidingscommissie

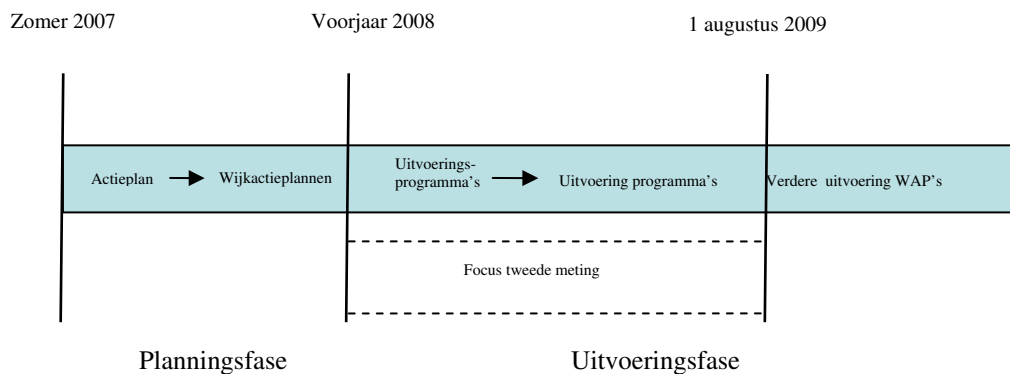
Het onderzoek is begeleid door een commissie met Henk Cornelissen, namens het LSA en drs. Arjen Verweij namens van het ministerie van WWI. We zijn in totaal drie keer met de begeleidingscommissie samengekomen om verschillende producten van de hand van de onderzoekers te bespreken (onderzoeksaanpak, vragenlijst en conceptrapportage). Tussentijds is er ook contact geweest over verschillende aspecten van het onderzoek.

5. Bevordering van de bewonersparticipatie in beeld

In dit hoofdstuk presenteren we de bevindingen van ons onderzoek. Per wijk wordt de bevordering van bewonersparticipatie door de gemeente in de totstandkoming van het wijkactieplan in kaart gebracht.

Let wel: het gaat hier om de mate waarin en de wijze waarop betrokken gemeenten (zelfstandig en in wisselwerking met derden) de bewonersparticipatie bevorderen bij de uitvoering van de wijkactieplannen voor de ‘aandachtswijken’. De hieronder gepresenteerde bevindingen gaan specifiek hier over, niet over de stand van de bewonersparticipatie in de wijk in den brede, en ook niet over de aandacht van betrokken gemeenten voor bewonersparticipatie in het algemeen.

We hebben bij de meting nadrukkelijk het vizier gericht op de *uitvoering van de wijkactieplannen*. Hierbij is bewonersparticipatie in de daaraan voorafgaande beleidsfase, de opzet van de wijkactieplannen, dus expliciet niet meegenomen. Als steden in die fase veel werk hebben gemaakt van de bevordering van bewonersparticipatie dan was dat in de vorige meting zichtbaar. Hieronder zijn de beleidsfasen nogmaals weergegeven (zie ook Hoofdstuk 1).

Dimensies

Hieronder laten we zien hoe we per wijk tot de resultaten zijn gekomen. Zoals in de vorige hoofdstukken is aangegeven wordt daarbij onderscheid gemaakt tussen de mate waarin gemeenten bewonersparticipatie hebben bevorderd en de wijze waarop zij dit hebben gedaan. Daarbij worden in de weergave de verschillende aspecten die van belang zijn bij het bevorderen van bewonersparticipatie – gelegenheid, invitatie en respons – van elkaar gescheiden.

Mate waarin

De dimensie 'mate waarin' wordt weergegeven in een zogenaamd radardiagram. Daarin wordt per aspect een score toegekend. Deze totaalscore is gebaseerd op de scores die gemeenten hebben behaald op de verschillende onderdelen van de vragenlijst.

De score op het aspect gelegenheid is opgebouwd uit de volgende elementen:

- De betrokkenheid van bewoners bij het opstellen van de uitvoeringsplannen en de manier waarop deze plannen zijn vastgelegd
- Welke bewoners de gelegenheid kregen betrokken te raken
- Hoe de gelegenheid tot participatie bij verschillende onderdelen van de uitvoeringsplannen is geregeld
- De periode waarin participatie mogelijk is

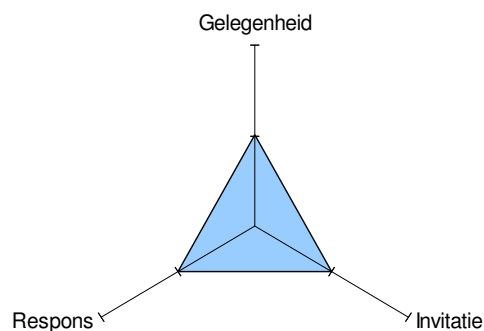
De score op het aspect invitatie is opgebouwd uit de volgende elementen:

- De media die gebruikt zijn om bewoners uit te nodigen voor participatie bij overleg over, samenwerking met, en zelf uitvoeren van onderdelen van het uitvoeringsplan.
- De ondersteuning die bewoners konden krijgen bij hun participatie.

De score op het aspect respons is opgebouwd uit de volgende elementen:

- De media die gebruikt zijn om bewoners op de hoogte te stellen van de voortgang van de uitvoering
- De media die gebruikt zijn om betrokken bewoners te informeren wat er met hun bijdrage is gedaan

Aan de verschillende antwoordcategorieën die betrekking hebben op deze elementen zijn voor elk van de drie dimensies scores toegekend. Deze antwoordcategorieën zijn gewogen en de behaalde score is voor elke gemeente afgezet tegen de maximaal haalbare scores. Ook de verschillende elementen per aspect zijn gewogen. Zo komen we tot een percentuele score op de betreffende as. In het onderstaande voorbeeld scoort de betreffende gemeente bijvoorbeeld 50% van het totaal haalbare aantal punten op alle aspecten.

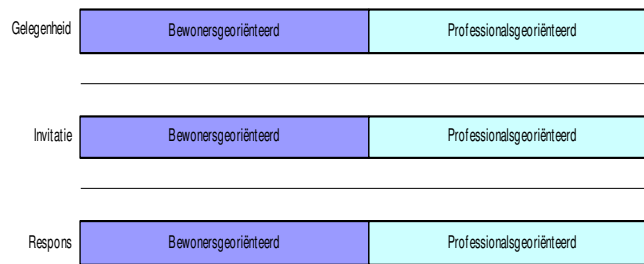

Wijze waarop

Bij de dimensie 'wijze waarop' duiden we de aard van de door de gemeente gehanteerde aanpak in termen van bewonersgeoriënteerd dan wel professionalsgeoriënteerd. In een bewonersgeoriënteerde aanpak staan de bewoners voorop, in een professionalsgeoriënteerde aanpak staan professionals (ambtenaren, medewerkers van welzijnsinstanties, woningcorporaties en scholen, agenten) voorop. Daarbij geldt op hoofdlijnen:

- Een bewonersgeoriënteerde aanpak op het aspect gelegenheid laat bewoners meebeslissen over uitvoering van het wijkactieplan; een professionalsgeoriënteerde aanpak op het aspect gelegenheid laat (beslissingen over) de uitvoering van het wijkactieplan veeleer over aan professionals.
- Een bewonersgeoriënteerde aanpak op het aspect invitatie benadert bewoners intensief en via verschillende kanalen en poogt daarbij moeilijk bereikbare groepen te bereiken; bij een professionalsgeoriënteerde aanpak op het aspect invitatie nodigt een gemeente bewoners beperkt uit aan tafel bij de professionals.
- Een bewonersgeoriënteerde aanpak op het aspect respons koppelt intensief en via verschillende kanalen terug aan bewoners; bij een professionalsgeoriënteerde aanpak op het aspect respons vindt terugkoppeling via een beperkt aantal kanalen plaats (procesinzicht blijft als het ware in het domein van de professionals steken).

Van de verschillende antwoordcategorieën die op het betreffende aspect betrekking hebben, is bepaald of ze duiden op een bewonersgeoriënteerde of een professionalsgeoriënteerde aanpak. Vervolgens is er een relatieve waarde aan toegekend. Elk antwoord dat van toepassing is op de 'wijze waarop' doet de balans tussen bewonersgeoriënteerdheid en professionalsgeoriënteerdheid dus verschuiven. Die balans geven we weer in het staafdiagram; we werken niet met dichotomieën. Een aanpak is niet bewonersgeoriënteerd óf professionalsgeoriënteerd. We laten de mengverhouding tussen deze twee oriëntaties zien, door ze grafisch weer te geven zoals in het voorbeeld hieronder (waarin een gemeente op alle aspecten een aanpak hanteert waarin bewonersgeoriënteerdheid en professionalsgeoriënteerdheid precies in evenwicht zijn).

Ook op de dimensie ‘wijze waarop’ maken we dus onderscheid naar aspect van bevordering van bewonersparticipatie (gelegenheid, invitatie, respons). Het hanteren van dit onderscheid verrijkt het inzicht in de wijze waarop gemeenten bewonersparticipatie hebben bevorderd, omdat het verschillen per bevorderingsaspect aan het licht brengt. De gemeente kan bijvoorbeeld een bewonersgeoriënteerde invitatieaanpak hanteren, maar een professionalsgeoriënteerde responsaanpak. Heeft de gemeente, bijvoorbeeld intensief en via verschillende kanalen, bewoners benaderd voor deelname bij de uitvoering, dan duidt dit op een bewonersgeoriënteerde invitatieaanpak. Konden bewoners bijvoorbeeld wel feitelijke onjuistheden aangeven in het uitvoeringsplan, maar maakte de gemeente (al dan niet in samenspraak met maatschappelijke partners) uiteindelijk de keuzes, dan duidt dat op een deels professionalsgeoriënteerde aanpak op het onderdeel ‘gelegenheid’. Ook kunnen er verschillen zijn tussen de ‘mate waarin’ en de ‘wijze waarop’: zo kan een gemeente bijvoorbeeld op de ‘mate waarin’ laag scoren op het aspect respons, omdat er maar naar een beperkte groep bewoners is teruggekoppeld, maar wel een sterke bewonersgeoriënteerde responsaanpak hanteren, omdat er aan deze (zij het beperkte) groep intensief is teruggekoppeld.

Let wel: Een hoge score op één van de aspecten van de ‘mate waarin’ levert dus niet een bewonersgeoriënteerde of professionalsgeoriënteerde aanpak op. Met de aanpak meten we iets anders, namelijk de ‘wijze waarop’. De mate waarin en wijze waarop hangen *niet* per definitie samen. Zodoende kan het zijn dat een gemeente hoog scoort op de mate waarin ze bewoners heeft gevraagd te participeren en ze tegelijkertijd een professionalsgeoriënteerde aanpak hanteert. Er zijn dan wel veel bewoners gevraagd, maar dat is niet intensief gedaan. Vergelijkbare gevallen zijn mogelijk op de aspecten gelegenheid en respons. We spreken overigens geen oordeel uit over de vraag of een professionalsgeoriënteerde aanpak beter is dan een bewonersgeoriënteerde aanpak of andersom. Het gaat hier om verschillende strategieën die vanuit verschillende perspectieven verschillend beoordeeld worden.¹⁰ Datzelfde geldt voor de wijze van invitatie en respons. Gemeenten kunnen ook daar, afhankelijk van hun doelstellingen,

kiezen voor een meer bewonersgeoriënteerde aanpak of een meer professionalsgeoriënteerde aanpak.

Hieronder hebben we per wijk een korte kwalitatieve beschrijving toegevoegd van de wijze waarop de uitvoering in de betreffende wijk vorm is gegeven, hoe bewoners daaraan hebben kunnen bijdragen en hoe bewonersparticipatie door de betreffende gemeente is bevorderd. De grafische weergaves zijn daarop overigens niet gebaseerd. Die zijn namelijk opgesteld op basis van de vragenlijst.

Na de presentatie per wijk volgt, in Hoofdstuk 5, een overkoepelende beschrijving van de manier waarop de 45 wijkactieplannen tot stand zijn gekomen, hoe bewoners daarin konden participeren en hoe dit door de gemeenten is bevorderd.

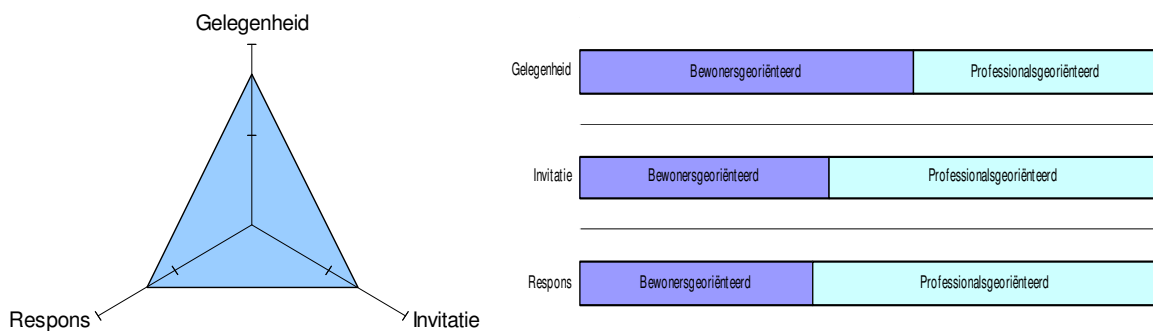
Resultaten per wijk

Hieronder worden de wijken, per stad, op alfabetische volgorde gepresenteerd.

Alkmaar

Overdie

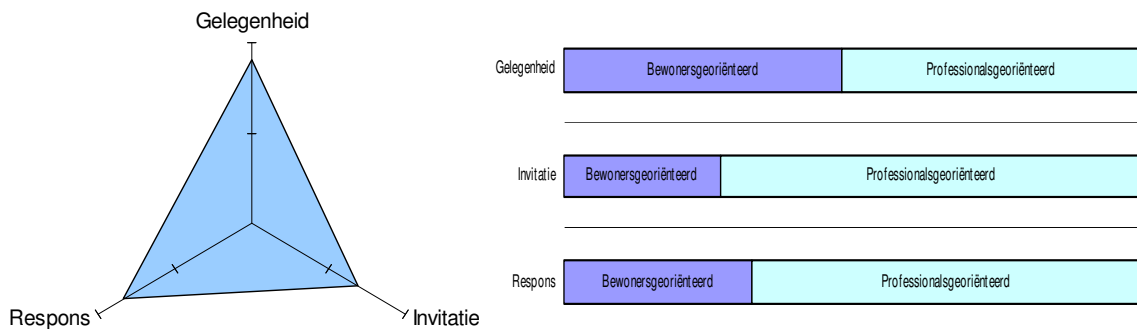
De uitwerking van het uitvoeringsplan op basis van het wijkactieplan krijgt momenteel nog vorm maar is in een afrondende fase. Er loopt al wel een aantal projecten dat opgaat in het bredere uitvoeringsplan. De wijkraden hebben uit zichzelf aangegeven graag advies te geven over het wijkactieplan. Dit is gehonoreerd en de uitkomsten daarvan zijn meegenomen in het uitvoeringsplan. De uitvoering wordt aangestuurd door een stuurgroep waarin corporaties en B&W zitten. Bewoners hebben een stevige adviserende rol, soms zelfs initiërend. Bewoners kunnen vanuit verschillende hoedanigheden participeren: als individu of vanuit een organisatie. Voor het proces is er een kwaliteitsteam met (vaste) betrokkenen vanuit de wijkraden en huurdersbelangenverenigingen, voor concrete uitvoering worden er direct geraakte bewoners/gebruikers betrokken. Bewoners werken samen met andere partijen aan de uitvoering, maar zien soms ook toe of voeren uit (vouchers). Betrokkenheid is bij vrijwel alles mogelijk, maar het ligt ook aan de initiatieven die burgers zelf nemen. De communicatie met individuele bewoners verloopt vaak via bewonersorganisaties, maar de herstructureringsnieuwsbrief wordt ook gebruikt en de gemeente zet sleutelfiguren in om in contact te komen met 'onbereikbare' groepen.

Amersfoort

De Kruiskamp

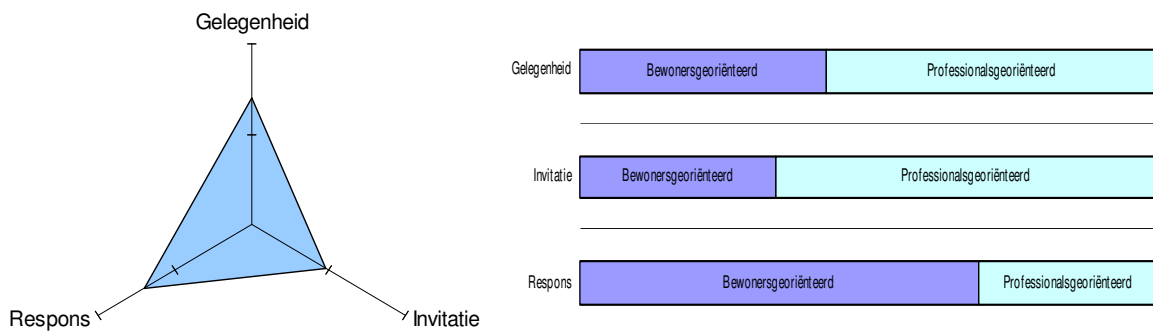
De algemene regie over de uitvoering van het wijkactieplan van de Amersfoortse wijk De Kruiskamp ligt bij de programmaorganisatie Amersfoort Vernieuwt, waarin de gemeente en woningcorporaties vertegenwoordigd zijn. Ook de Stichting Welzijn Amersfoort (SWA) is nauw betrokken. Fysieke projecten worden veelal getrokken door de woningcorporaties en sociale projecten door gemeente en SWA. In het wijkactieplan wordt aangegeven welke projecten opgezet worden en op welke manier de bewoners daarbij betrokken worden. Het uitvoeringsplan is opgesteld in samenwerking met bewoners die door middel van het plakken van stickers hun prioriteiten voor de wijk aan hebben gegeven. Bewoners konden zo advies geven. Daarnaast zijn bewoners betrokken bij de feitelijke uitvoering van de plannen: via onder andere de zogenaamde wijktafel en de bewonerscommissies worden bewoners geïnformeerd en wordt ze gevraagd mee te werken. De betrokkenheid van bewoners verschilt per plan/project. Daar waar bewoners betrokken worden in de uitvoering in termen van coproductie gaat het vooral om de praktische uitvoering van projecten in de eigen directe leefomgeving. Bewoners die zelf ideeën hebben over de uitvoering van het wijkactieplan kunnen bij de wijktafel een beroep doen op een daarvoor bestemd budget. De informatievoorziening is naar buurt gedifferentieerd, maar er is op wijkniveau de nieuwsbrief “Kruiskamp Vernieuwt”.

Amsterdam

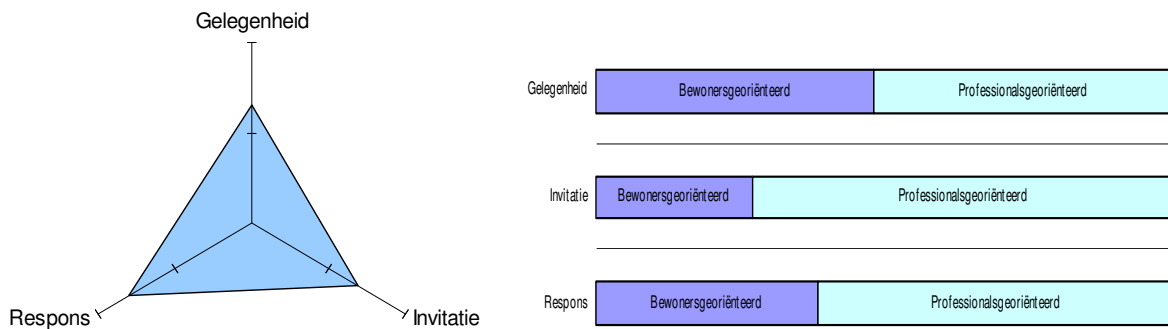
Amsterdam Noord

In Amsterdam Noord kunnen bewoners zogenaamde bewonersinitiatieven indienen. Daarvan werden er begin augustus 2009 ruim 100 door bewoners uitgevoerd. In totaal is er voor de vier buurten van Amsterdam Noord voor 2009 ongeveer 1,2 miljoen euro beschikbaar. Ingediende initiatieven worden maandelijks door een Wijkdenktank, die voor meer dan de helft uit bewoners bestaat, getoetst aan de criteria die door het Rijk zijn gesteld aan de bewonersinitiatieven en beoordeeld op passendheid in de wijk. De inhoud van de initiatieven wordt zo veel mogelijk aan bewoners gelaten. Bewoners zijn vervolgens zelf verantwoordelijk voor de uitvoering. Daarbij kunnen ze gebruik maken van ondersteuning door in de wijk actieve organisaties. Bij de uitvoering van de andere onderdelen van de krachtwijkenaanpak zijn bewoners, gedurende de onderzoeksperiode (tot 1 augustus 2009), beperkt betrokken. Het uitvoeringsprogramma en de bewonersinitiatieven zijn twee losse trajecten. Het stadsdeel voert samen met de woningbouwcorporaties de regie over de uitvoering van de buurtuitvoeringsplannen. Wel overlegt het stadsdeel met vertegenwoordigers van huurders- en bewonersorganisaties over de hoofdlijnen van de uitvoering. Tevens organiseert zij bewonersavonden om geïnteresseerden mee te laten denken over onderwerpen die spelen in de wijk.

Amsterdam Zuid-Oost – EGK Buurt

In Amsterdam Zuid-Oost is de regie over de uitvoering van het wijkactieplantraject in handen van het stadsdeel. In de voorbereiding van het uitvoeringstraject is een bewonersavond georganiseerd waar bewoners hun ideeën voor de wijkaanpak konden uiten. Deze input is meegenomen in het uitvoeringsplan. Bewoners kunnen op twee manieren een bijdrage leveren aan die uitvoering. In de eerste plaats kunnen ze gevraagd worden door bijvoorbeeld het stadsdeel via de reguliere bewonersoverleggen waar ze in participeren om deel te nemen aan verschillende uitvoeringsprojecten. Daarnaast kunnen bewoners ook zelf initiatief nemen. Bewoners met een eigen idee kunnen contact opnemen met de zogenaamde participatiemakelaar die hen helpt om hun idee in een uitvoerbaar project om te zetten. Terugkoppeling naar bewoners toe gebeurt via de EGK-krant die twee keer per jaar verschijnt en verder via de website www.eengoudenkans.nl. Voor bewoners is het niet mogelijk om het wijkactieplantraject te overzien. Bewoners zijn betrokken bij projecten, maar hoe die zich verhouden tot de overkoepelende aanpak is voor hen moeilijk te zien.

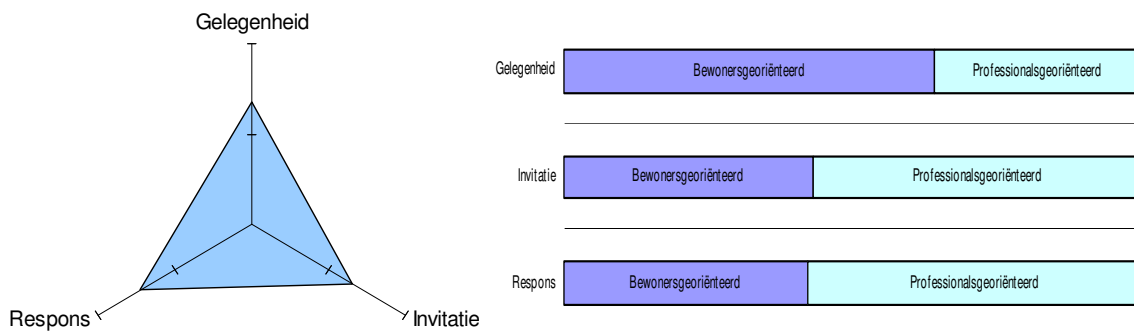
De Baarsjes

In de Baarsjes is de regie over de uitvoering van het wijkactieplan in handen van het stadsdeel. Bij het opstellen van het uitvoeringsplan 2008-2009 zijn in eerste instantie geen bewoners betrokken omdat er net een groot stedelijk vernieuwingsplan gemaakt was waarbij input van bewoners gevraagd werd. Het uitvoeringsplan is wel gepresenteerd aan bewoners en zij konden daarop nog aanpassingen voorstellen. Participatie in de uitvoering van projecten kan in de Baarsjes op drie manieren: informeren, interactie en dialoog & partnership. Bewoners kunnen in een overleg zoals bijvoorbeeld een klankbordgroep de voorbereiding van de uitvoering van projecten volgen en verbetervoorstellen doen. Daarnaast zijn er zogenaamde workshops waarin bewoners gevraagd worden om als ‘buurtdeskundige’ mee te denken over de plannen voor diverse projecten. In de derde plaats kunnen bewoners zelf verantwoordelijk zijn voor een deel van de uitvoering door middel van bewonersinitiatieven. De bewoner die we gesproken hebben maakte zich echter wel zorgen om die laatste categorie: er worden vooral veel feestjes georganiseerd die niet echt een structurele meerwaarde hebben voor de wijk: de Baarsjes is al een erg sociale wijk. Onze informant hoopt dat ook dat de beloofde structurele projecten snel van start gaan. Naast participatie in de uitvoering is er ook een overkoepelende vorm van participatie mogelijk: tijdens Buurtoverleggen wordt aan de hand van een bepaald thema met bewoners besproken hoe de voortgang van de wijkaanpak verloopt. Voor deze Buurtoverleggen worden alle bewoners uitgenodigd.

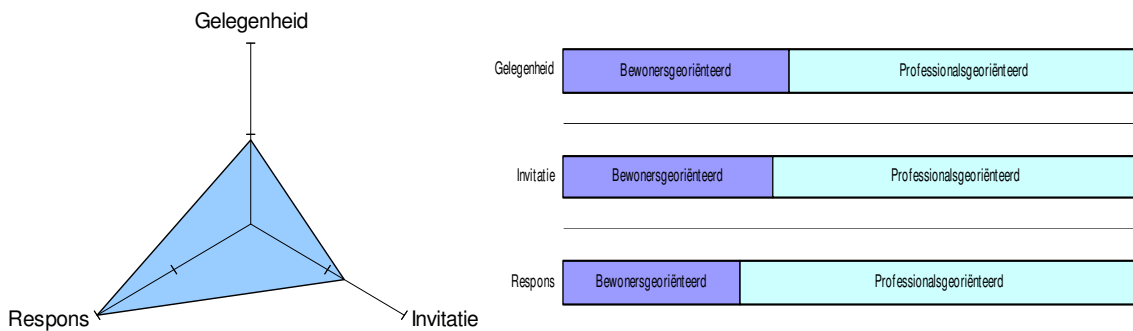
Bos en Lommer

In Bos en Lommer wordt de uitvoering van het buurtuitvoeringsplan procesmatig gestuurd door het stadsdeel. Wie inhoudelijk de regie voert over de uitvoering verschilt per project. Ook de manier waarop bewoners betrokken zijn bij de uitvoering verschilt. Zo kunnen zij in sommige projecten toezien op de uitvoering via al bestaande overlegstructuren. Maar in een aantal projecten is het ook mogelijk om samen met andere partijen actief mee te werken aan de uitvoering. Ook is het mogelijk om op eigen initiatief een project uit te voeren. Voor bewoners in Bos en Lommer is het wijkactieplantraject moeilijk te overzien. De wijkaanpak is ingewikkeld georganiseerd en is moeilijk uit te leggen aan bewoners. Via de site www.uitvoeringsmonitor.nl kunnen bewoners wel de uitvoering volgen, maar het gaat om heel veel informatie en in de uitvoering is het onderscheid tussen regulier beleid en activiteiten vanuit de wijkaanpak niet altijd relevant. Voor bewoners is de focus op de buurt als geheel al snel te groot: mensen kennen de bewoners drie straten verder niet en richten zich meer op de eigen leefomgeving. Waar bewoners participeren is het vooral in projectvorm en gaat het vooral om concrete acties: via het bewonersoverleg wordt het stadsdeel aangespoord om problemen in de wijk aan te pakken. De rol van bewoners is daarin vooral sturend en adviserend. Via de actiepuntenlijst van het bewonersoverleg en rechtstreeks via het openbaar Meldpunt en contactpersonen zoals de buurtmanager waar bewoners misstanden kunnen melden, waarop het stadsdeel actie onderneemt.

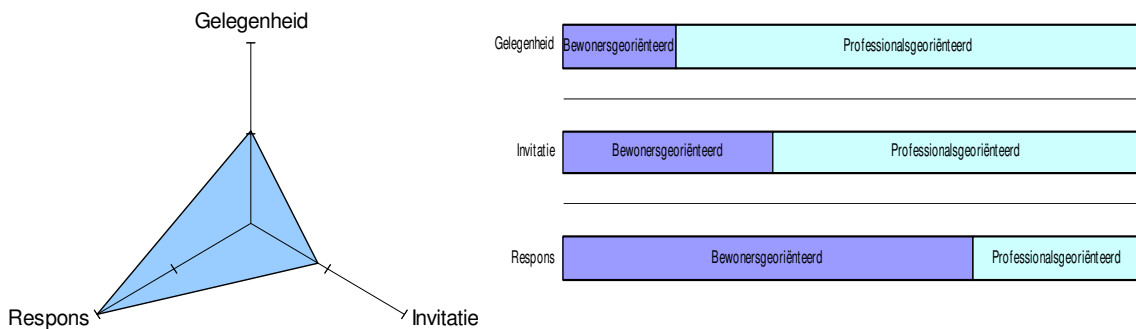
Geuzenveld-Slotermeer

In Geuzenveld-Slotermeer is de regie over de uitvoering van de buurtuitvoeringsplannen in handen van het stadsdeel. Bewoners zijn op twee manieren betrokken: ze werken samen met anderen in concrete projecten of ze voeren op eigen initiatief en onder eigen verantwoordelijkheid in het kader van de bewonersinitiatieven een eigen project uit. Hierbij worden zij ondersteund door het stadsdeel. In Geuzenveld-Slotermeer is er veel actie op het gebied van stedelijke ontwikkeling: er wordt veel gesloopt en gebouwd. In het kader van de zogeheten Koers Nieuw West is er veel informatie bij bewoners op gehaald over de wijk. Om bewoners niet te overvragen is diezelfde input gebruikt bij het opstellen van de uitvoeringsprogramma's. Terugkoppeling van behaalde resultaten en de voortgang van de wijkaanpak gebeurt alleen wanneer er mijlpalen bereikt worden: deze verschijnen dan in het Stadsnieuws en via internet. Er is door de gemeente afgezien van een continue terugkoppeling specifiek over het wijkactieplantraject. Resultaten van die uitvoering van het wijkactieplan worden samen met andere resultaten teruggekoppeld aan bewoners, zonder onderscheid in processen te maken. Dat verklaart mogelijk waarom bewoners in Slotermeer bij ons aangaven dat de uitvoering aldaar langs bewoners heen gaat. Bewoners merken pas iets als de sloophamer voor de deur staat, aldus een bewoner.

Indische Buurt

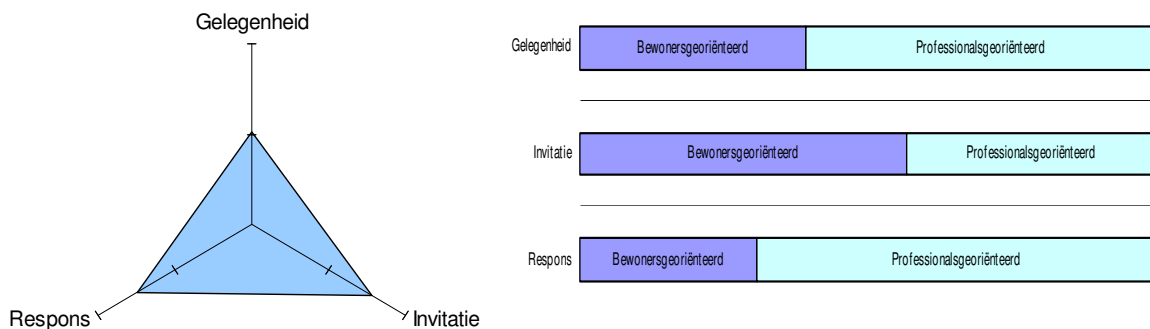
De sturende rol in de uitvoering van het wijkactieplan in de Indische Buurt wordt vervuld door het stadsdeel en de woningcorporaties. De participatie van bewoners in die uitvoering geschiedt vooral door middel van bewonersinitiatieven. Participatie in andere projecten, dus die van het stadsdeel of de corporaties is er nauwelijks. Het stadsdeel heeft bij aanvang van de uitvoering een manager ingehuurd die bewoners actief heeft weten te krijgen. Zijn boodschap is: “Het is jullie wijk, en jullie plan: bewonersparticipatie moet dus ook vanuit jullie komen.” Het initiatief voor participatie moet dus deels bij bewoners vandaan komen. Bewoners zijn in groepjes aan de slag om onderdelen van het wijkactieplan zelf uit te voeren. Hiertoe kunnen ze hulp krijgen van een door het stadsdeel ingehuurde organisatie die zich richt op het bieden van ondersteuning aan actieve bewoners. Opvallend in de resultaten is dat vooral de terugkoppeling naar de bewoners toe wekelijks gebeurt, zowel wat betreft de algemene voortgang als wat betreft de individuele bijdrage van betrokken burgers.

Overtoomse Veld

In Overtoomse Veld is de uitvoering van het wijkactieplan zoveel mogelijk ingevuld met al bestaande projecten en initiatieven, dit om het geheel niet nog ingewikkelder te maken. Overtoomse Veld is vooral in de ban van de Stedelijke Vernieuwing, waar bijna iedereen wel mee te maken heeft of krijgt. Bewoners worden op twee manieren betrokken bij de uitvoering van het wijkactieplan. In de eerste plaats zijn er zogenaamde participatietrajecten waarin de opzet en uitvoering van projecten opgezet wordt. Bewoners worden gevraagd om hieraan een bijdrage te leveren en op die manier hun mening en advies geven aan andere partijen. Deze participatietrajecten zijn nog niet zo ver dat er al een strategie is ontwikkeld waarin bewoners ook meebeslissen.

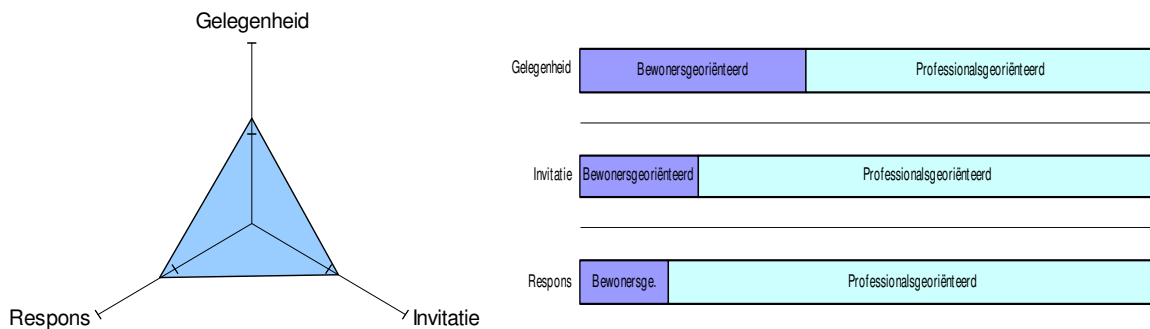
Naast de ontwikkelgroepen zijn bewoners ook vaak uitvoerder, dat betekent dat bewoners in de praktische uitvoering samen met andere partijen hun steentje bijdragen. Soms ook letterlijk, zoals bij de aanleg van een nieuw plein of park. Opvallend in Overtoomse Veld is dat getracht wordt om alle verschillende projecten en trajecten te integreren. Het wijkactieplantraject is niet als nieuw traject of plan naar buiten gebracht, maar wordt gebruikt als extra impuls voor al bestaande trajecten.

Osdorp Midden

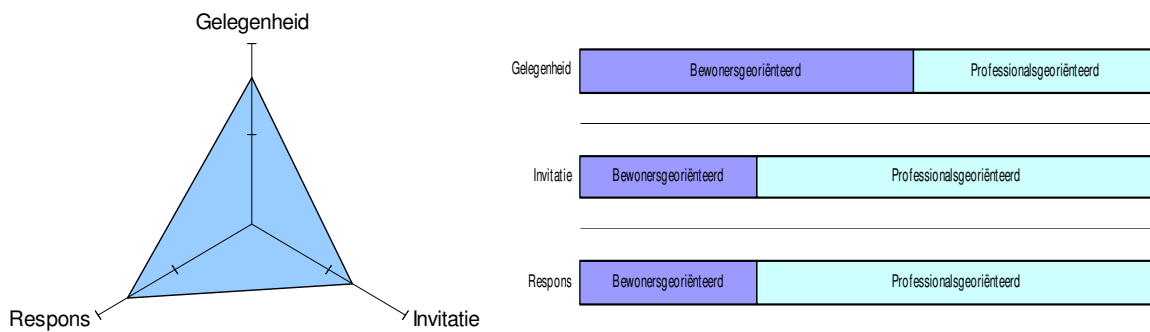
Bewonersparticipatie in Osdorp Midden is vooral via de bewonersinitiatieven geregeld hoewel ze ook een adviserende rol bij de uitvoering van projecten in het kader van het wijkactieplan kunnen hebben. De bewonersinitiatieven kennen af en toe wel een overlap met het wijkactieplantraject (dezelfde gebieden, dezelfde onderwerpen en dezelfde mensen), maar vormen toch een apart traject. Het verschil is gelegen in het feit dat bij het wijkactieplan het initiatief bij het stadsdeel ligt om bewoners te betrekken, waar bij Bewonersinitiatieven, het juist de bewoners zijn die met een voorstel of een plan komen. Daarna zijn het ook de bewoners zelf die bepalen of een bepaald initiatief geld vanuit het budget moet krijgen. Het stadsdeel checkt of de initiatieven niet in strijd zijn met het door de centrale stad opgelegde kader. Zo mag een initiatief niet strijdig zijn met de wet en het beleid van het betrokken stadsdeel of de betrokken woningcorporatie.

Voor het opstellen van het wijkactieplan is een zogenaamde ‘Vragenbrigade’ opgezet die de wijk in trek om in kaart te brengen welke wensen bewoners hebben. In de uitvoering gebeurt dit niet. Er wordt relatief weinig aandacht besteed aan (terugkoppelings)communicatie naar bewoners toe.

Transvaalbuurt

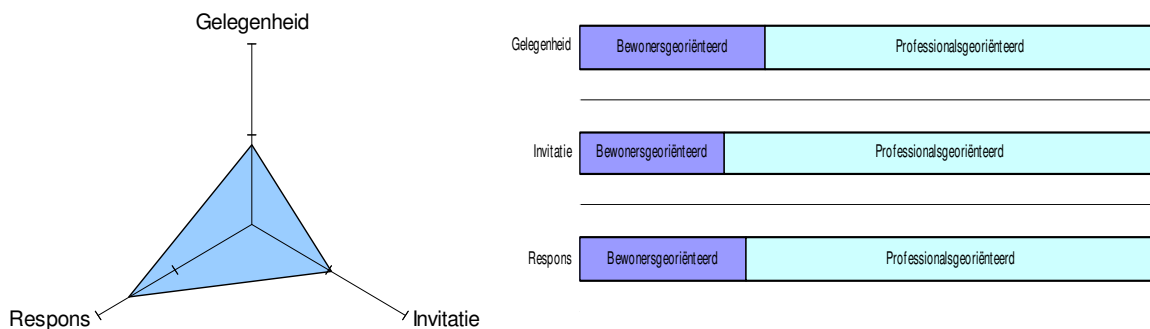
In de Transvaalbuurt is een speciaal programmteam opgericht dat zich bezighoudt met de uitvoering van het wijkactieplan. De bewoners zijn betrokken via Buurtbeheer - een bewonersgroep die het stadsdeelbeleid volgt - maar ook via de zogeheten wijkaanpakcommissie. Tevens onderhouden ze een directe lijn met de programma-coördinator. Bewoners kunnen zowel op uitnodiging als op eigen initiatief deelnemen aan de uitvoering van het wijkactieplan. Welke bewoners benaderd worden om deel te nemen is afhankelijk van de doelgroep van een project, maar het staat iedereen in de wijk vrij om met een eigen idee te komen. Er zijn verschillende instellingen (Zoals een contactambtenaar, een opbouwwerker en Steunpunt) waar bewoners binnen kunnen lopen met hun idee. De terugkoppeling naar de bewoners vindt onder meer plaats door middel van buurtagenda's: op 30 plaatsen in de wijk worden posters gehangen waarop de voortgang in de wijkaanpak te vinden is. Drie keer per jaar wordt er ook een huis-aan-huis-krant bezorgd en een keer per jaar is er een grote bewonersbijeenkomst met informatie en vorderingen over de wijkaanpak en hoe bewoners mee kunnen doen.

Arnhem

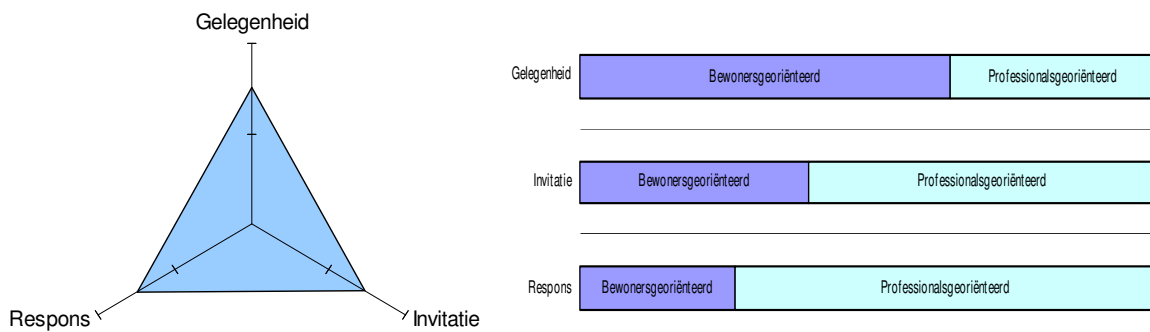
Het Arnhemse Broek

In Arnhemse Broek is er een uitvoeringsplan opgesteld aan de hand van het wijkactieplan. Hiervoor zijn speciale avonden georganiseerd waarin allereerst met professionals werd gesproken, vervolgens een avond voor het Wijkplatform en tenslotte een algemene avond voor alle wijkbewoners. De bewoners konden weliswaar kritisch kijken en verbeterpunten voor het uitvoeringsplan aangegeven, maar er is naar bewoners niet gecommuniceerd wat er uiteindelijk met hun inbreng is gedaan. De bewonersparticipatie in de wijk loopt vooral via het Wijkplatform. Individuele bewoners kunnen hun stem via de opbouwwerkers laten horen. Deze hebben een belangrijke taak in de wijk omdat ze input uit de wijk verzamelen om in te brengen in het overleg dat toeziet op de uitvoering. De individuele bewoners kunnen onder andere participeren op het gebied van groen en andere fysieke veranderingen. Moeilijk bereikbare bewonersgroepen worden aangespoord om te participeren door het organiseren van bijeenkomsten voor een specifieke groep bewoners in de wijk samenwerken met andere partijen. Samen met de opbouwwerker kunnen ze ideeën bedenken waarna de gemeente kijkt of ze binnen de uitvoeringsplannen passen. De gemeente kiest er voor om op andere gebieden als handhaving de bewoners niet te betrekken. De individuele bewoners worden op de hoogte gehouden van het verloop van de uitvoering. Verder is er een terugkoppeling, de frequentie is afhankelijk van het thema, en van wat er met de inbreng van individuele bewoners wordt gedaan.

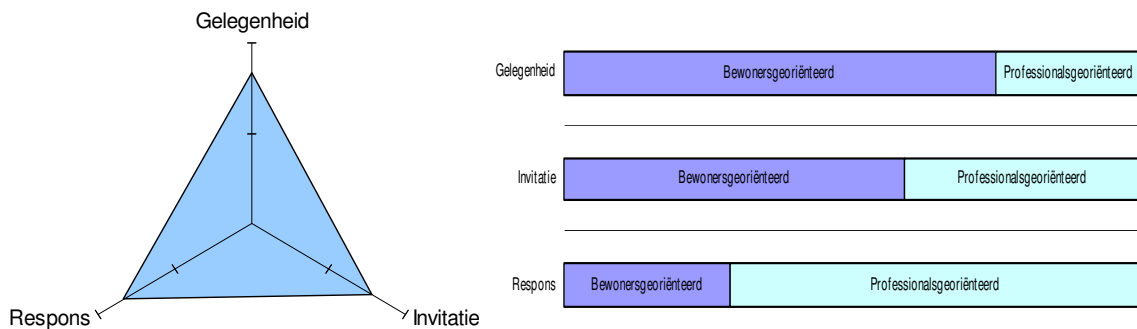
Klarendal

In de Arnhemse wijk Klarendal hadden individuele bewoners veel mogelijkheden tot inspraak in de uitvoeringsplannen van het wijkactieplan. De gemeente staat voor veel open en is ook bereid om daar uitvoerig over te praten. In overleg met de bewoners worden er bijvoorbeeld speciale avonden georganiseerd om bepaalde plannen toe te lichten. Leden uit de bewonersgroep nemen plaats in het overleg dat toezicht op de uitvoering. Zij hebben daarin een adviserende rol. Er wordt van hen verwacht dat ze de geluiden uit de omgeving opvangen en deze ook in het overleg naar voren brengen. De wijkwinkel heeft een lage drempel waardoor individuele bewoners makkelijk hun ideeën kwijt kunnen. Er wordt van hen wel gevraagd om een draagvlak voor hun plannen te ontwikkelen. Een voorbeeld van het zelf uitvoeren van onderdelen van het wijkactieplan is op het gebied van kunst. Twee vrouwen hebben de mogelijkheid aangegrepen om een eigen georganiseerde theatervoorstelling op te zetten. De gemeente heeft aan de opbouwwerker gedelegeerd om moeilijk bereikbare bewonersgroepen te betrekken. Door goed te luisteren naar verhalen van mensen worden deze groepen bewoners extra betrokken. In de gemeente is ook een speciale plaats weggelegd voor de ontmoetingswerker, de sport- en spel werker en de cultuurscout. Samen met de opbouwwerker proberen zij de bewoners zoveel mogelijk te ondersteunen en te helpen met hun ideeën.

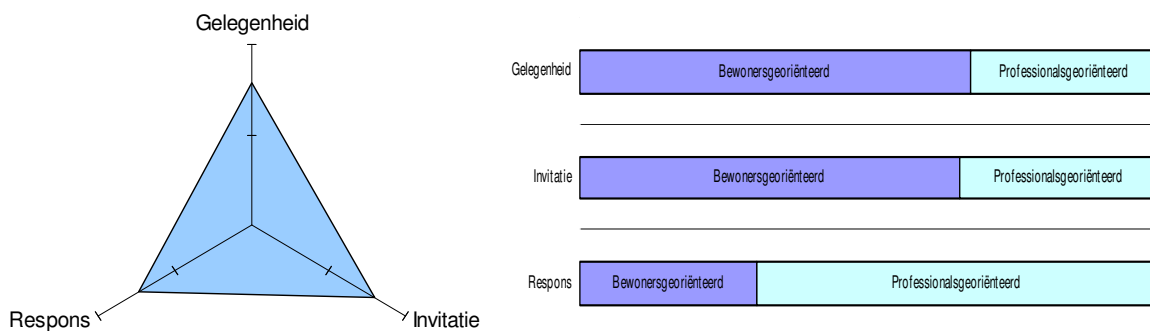
Malburgen-Immerloo

Er zijn veel mogelijkheden voor individuele bewoners om te participeren in de Arnhemse wijk Malburgen-Immerloo. Niet alleen de gemeenteraad, maar ook de bewonersorganisatie en individuele bewoners sturen de uitvoering van het wijkactieplan aan. Bewoners zijn in verschillende groepen geclusterd om op verschillende manieren in de uitvoering te kunnen participeren. Daarnaast zijn er kerngroepen die toezien op de uitvoering. Deze kerngroepen bewaken de voortgang en de resultaten van de uitvoering en kunnen zelf tot op een bepaalde hoogte beslissingen nemen ten aanzien van de uitvoering. De thematische werkgroepen werken op diverse thema's nauw samen met andere partijen. In de werkgroepen zijn naast de bewoners ook beroepskrachten en professionals vertegenwoordigd. De wijkbeheergroepen kunnen onder eigen verantwoordelijkheid een deel van het wijkactieplan uitvoeren. Bij elke vorm van participatie staat gelijkheid en gedeelde verantwoordelijkheid nadrukkelijk centraal. Bewoners kunnen op verschillende manieren ideeën aandragen. Er wordt wel gekeken of het plan uitvoerbaar is en of het past binnen de thematische aanpak van de Vogelaartheema's. Er is zowel een speciaal budget als specifieke ondersteuning beschikbaar voor het leveren van een bijdrage aan de uitvoering van het wijkactieplan. Zo worden er cursussen gegeven om de deskundigheid van bewoners op bepaalde vlakken te vergroten.

Presikhaaf

In Presikhaaf zijn de bewoners actief betrokken bij het wijkuitvoeringsplan. Ze hebben een adviserende rol gehad in de totstandkoming van het uitvoeringsplan. De gemeente heeft het plan aan de bewoners gepresenteerd en vervolgens hebben de bewoners door middel van een brief de knelpunten aangegeven. Samen met de bewoners is nu een nieuwe datum afgesproken om nogmaals het uitvoeringsplan door te nemen. In principe kunnen ook alle bewoners participeren in de uitvoering. In samenspraak met de bewoners zijn hier afspraken over gemaakt en er zijn verschillende klankbordgroepen, bewonersoverleggroepen en werkgroepen ingesteld. Moeilijk bereikbare bewonersgroepen worden vooral door de opbouwwerkers ook zoveel mogelijk betrokken. Ze gaan bijvoorbeeld, om bewoners enthousiast te maken voor participatie in een project met een koek & zopie wagen de straat op om mensen uit huis te lokken om vervolgens een praatje te kunnen maken. Er zijn verschillende lopende projecten waarbij bewoners zelf het initiatief kunnen nemen in de uitvoering. Voorbeelden hiervan zijn de projecten Buitengewoon beter en de Top 5 veiligheid. In beide gevallen kunnen de bewoners zelf ideeën bij de gemeente aandragen. De gemeente toetst de ideeën van bewoners met een quick-scan aan het gemeentelijk beleid.

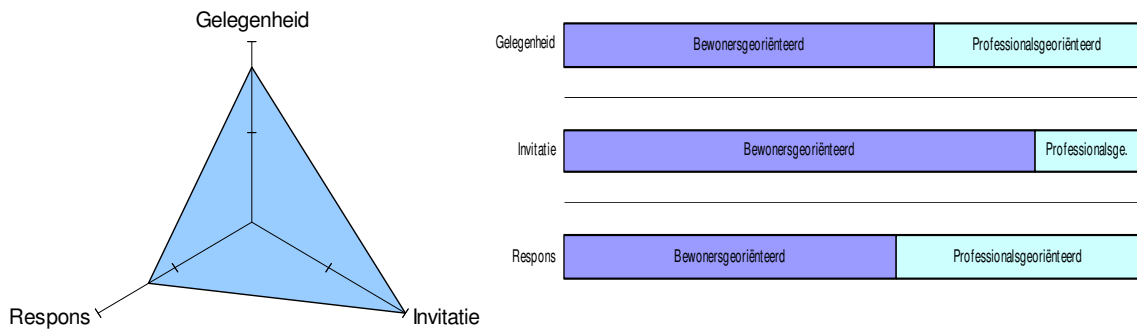

Den Haag

In Den Haag is op 17 april 2008 een zogeheten Raamovereenkomst afgesloten tussen de gemeente en de woningcorporaties. Hierin is vastgelegd dat de gemeente en woningcorporaties via zogeheten Business Cases uitvoering gaan geven aan de wijkactieplannen, waarbij rekening gehouden wordt met al eerder gemaakte afspraken. De term Business Case is een interne benaming. De projecten zijn onder andere namen bekend bij bewoners. Er zijn 77 Business Cases opgesteld, verdeeld over de vier Krachtwijken in Den Haag. Voor een groot deel gaat het om dezelfde onderwerpen, zoals 'Schoon, Heel en Veilig' en 'Bewonersparticipatie'; dit zijn Business Cases die in elk van de vier wijken opgezet zijn. Daarnaast zijn er ook wijkspecifieke Business Cases zoals 'Campus Transvaal' in Transvaal en 'Imagocampagne' in de Schilderswijk. Per Business Case wordt een plan van aanpak opgesteld waarin de ambities van het betreffende project verwoord worden, alsmede de organisatie, opzet en financiering er van. Ook de rol die bewoners spelen in de uitvoering is per Business Case verschillend. Sommige onderwerpen lenen zich beter voor bewonersparticipatie dan anderen. De bewonersparticipatie kan over alle Cases gezien op drie manieren plaats vinden: advies geven, meebeslissen en onder eigen verantwoordelijkheid uitvoeren. De mate waarin deze rollen ingevuld worden door bewoners in Den Haag verschilt per wijk. Sommige van onze informanten aan de kant van de bewoners hadden niet het overzicht over de participatie in alle vormen en in alle cases. In een aantal gevallen is daarom dan ook uit gegaan van de antwoorden van de informanten van de stadsdelen, die veelal een beter overzicht hebben over de spreiding van de cases en de participatie daarin.

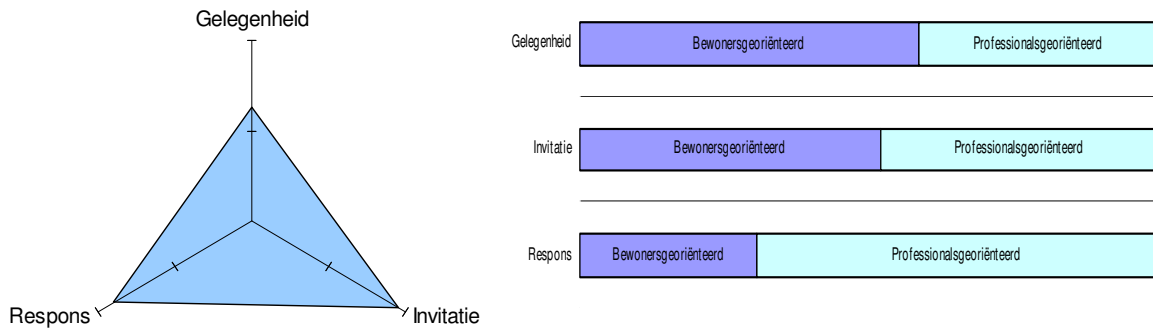
Schilderswijk

Ook in de Schilderswijk is een Wijkteam opgericht met daarin vertegenwoordigers van het stadsdeel en de woningcorporaties. De Schilderswijk kent geen traditionele samenlevingsopbouw: er is een grote diversiteit aan bevolkingsgroepen die niet met (alleen) een flyertje in de bus te bereiken zijn. Door het stadsdeel wordt dan ook op tal van manieren geprobeerd om bewoners aan te spreken en te bereiken. Daarbij wordt vooral aangesloten bij bestaande activiteiten en overleggen, maar er wordt bijvoorbeeld ook langs de deuren gegaan om mensen te interesseren voor participatie in de Business Cases. De Schilderswijk kent één formele bewonersorganisatie, maar daarnaast zijn er tal van andere clubjes en overleggen waar bewoners in betrokken zijn. Desalniettemin is het ook in de Schilderswijk moeilijk om mensen echt te betrekken: er zijn ook veel mensen die vinden dat juist de gemeente meer moet doen, niet de bewoners.

Stationsbuurt & Rivierenbuurt¹

In de Stationsbuurt en Rivierenbuurt zijn bewoners volop betrokken bij het opzetten van de Brede Buurtschool, een van de Business Cases in de Rivierenbuurt. Door middel van bijeenkomsten in de wijk worden bewoners aangespoord te participeren. De bijeenkomsten worden ook gebruikt voor een terugkoppeling van de resultaten van de participatie naar bewoners. De mate waarin en de manier waarop bewoners participeren is afhankelijk van het onderwerp van het betreffende project. De bewonersorganisatie heeft een stichting in het leven geroepen die bewoners ondersteunt bij het leveren van een bijdrage aan hun wijk en dus ook bij de uitvoering van het wijkactieplan.

¹ Omdat het ons niet gelukt is om een bewoner te vinden die een goed overzicht heeft van zowel de Rivierenbuurt als de Stationsbuurt is de reactie van de kant van de bewoners beperkt tot de Rivierenbuurt.

Transvaal

In Transvaal is een Wijkteam opgericht met daarin vertegenwoordigers van het stadsdeel, OCW, Woningcorporatie Staedion en de Dienst Stedelijke Ontwikkeling. Dit Wijkteam voert de regie over de uitvoering van de Business Cases en zorgt per Business Case dat de juiste belanghebbenden betrokken worden bij de uitvoering. Per wijk is een zogenaamd Wijkperspectief opgesteld waarin vastgelegd is hoe die uitvoering er uit gaat zien en op welke terreinen de nadruk gelegd wordt. In de Business Cases hebben bewoners veelal een adviserende rol, maar in een aantal, zoals in de Business Case Bewonersparticipatie hebben zij ook zeggenschap gehad over het plan van aanpak en kunnen ze zelf initiatieven nemen. Verder is er in Transvaal een Klankbordgroep die eens in de zes weken bij elkaar komt. Voor deze bijeenkomsten worden bewoners uitgenodigd die zich hier kunnen laten informeren over de voortgang van de projecten en tevens hun mening hierover kenbaar kunnen maken.

Den Haag Zuid-West

In Den Haag Zuid-West zijn de Business Cases onder hun projectnaam bekend bij de bewoners. Vooral bij het project dat moet leiden tot een Brede School zijn veel bewoners intensief betrokken zijn. In Zuid-West worden de bewoners door de bewonersorganisatie op de hoogte gehouden van de voortgang van de wijkaanpak. Als zij nieuws tegenkomt, zet ze het in de wijkkrant. De terugkoppeling over de voortgang vanuit het stadsdeel is niet breed opgezet. Daarnaast zijn er bijeenkomsten in de wijk gehouden door het stadsdeel om belanghebbenden te informeren over de uit te voeren projecten.

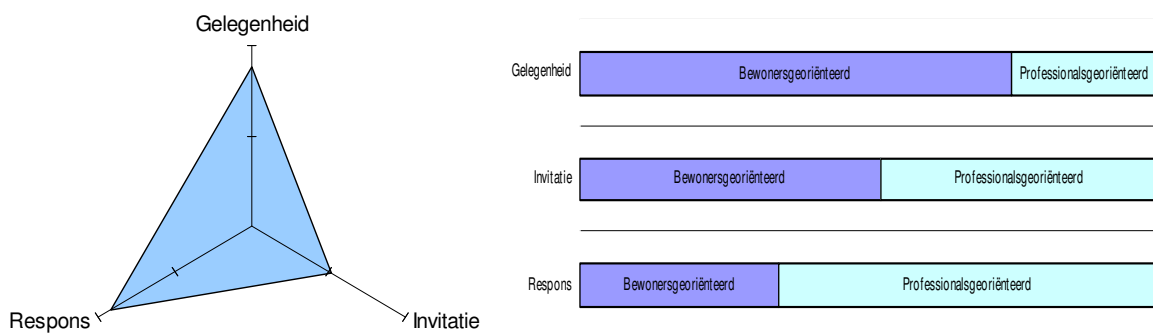

Deventer

Rivierenwijk

De woningcorporatie heeft in Deventer de regie over de wijkaanpak. Dat is vrij uitzonderlijk. Samen met de gemeente en de bewoners zijn er daarmee drie partners in deze wijkvernieuwing (die overigens veel breder is dan de wijkaanpak, het wijkactieplan wordt uitgevoerd binnen het zogenaamde sociaal programma). In Deventer hebben de bewoners een zogenaamde kopgroep geformeerd. Die kopgroep is partner in de wijkvernieuwing. Over details wordt in de kopgroep niet al te veel gesproken. Dit laten de bewoners aan de professionals over. Op het sociaal programma wordt toegezien door een vierkoppig coördinatieteam met daarin twee bewoners uit de kopgroep.

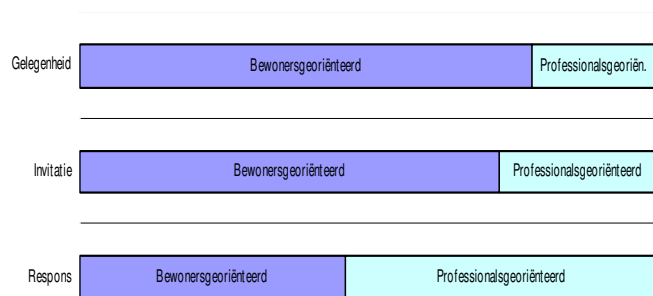
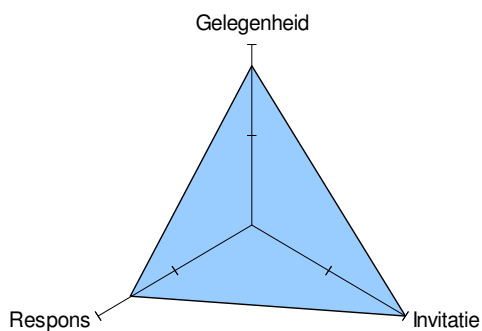
Elk half jaar wordt er uit verschillende deelprojecten teruggekoppeld over voorgang en over tevredenheid bij bewoners. Maandelijks is er overleg en daarnaast zijn er extra bijeenkomsten, op onderdelen, tijdens welke overleg plaatsvindt (met vertegenwoordigers van de kopgroep). De kopgroep legt ook namens de bewoners verantwoording af aan de bewoners op druk bezochte bewonersavonden. Zelfstandige uitvoering van plannen was voor de komst van het wijkactieplan reeds het geval en is geen nieuw onderdeel geworden. Wel is onlangs een via een door de kopgroep uitgezette enquête vouchergeld bestemd voor een verbinding tussen rivierenwijk en een aan de andere kant van het spoor gelegen natuurgebied. Opmerkelijk is dat terugkoppeling onder andere via een wekelijks televisieprogramma plaatsvindt. Hoewel er al veel participatie is wordt er actief gestuurd op de verbetering van participatie waar het nog niet goed gaat.

Dordrecht

Wielwijk-Crabbehof

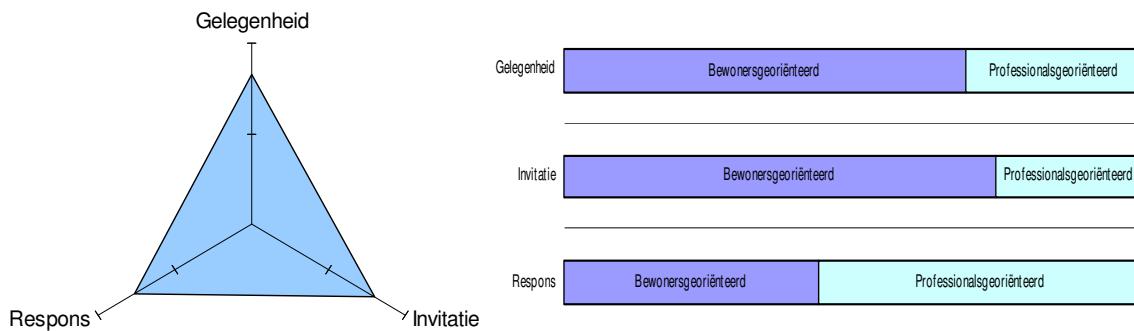
In Dordrecht Wielwijk-Crabbehof wordt de uitvoering van het wijkactieplan gestuurd door een projectbureau met een projectmanager waarin de gemeente en corporaties samenwerken. Op dit projectbureau wordt toegezien door een stuurgroep waarin wethouders en directeuren van corporaties zitten, en een klankbordgroep waarin gemiddeld genomen zo'n 40 tot 60 bewoners zitten. De invloed van bewoners bij het tot stand komen van de uitvoeringsplannen ging verder dan adviseren, de plannen zijn in samenspraak tot stand gekomen. Bewoners kunnen vanuit de klankbordgroep in de gaten houden hoe het staat met de uitvoering van de plannen. Ze kunnen ook samen met andere partijen aan de uitvoering werken. Tenslotte kunnen ze ook onder eigen verantwoordelijkheid een deel van het wijkactieplan uitvoeren, bijvoorbeeld bij de bewonersinitiatieven. De uitnodiging om mee te doen wordt in Dordrecht heel breed uitgezet. Op veel verschillende manieren (van persoonlijk uitnodigen tot wijkkrantjes) worden burgers benaderd om mee te doen. Laagdrempelig is ook het feit dat bijna alle organisaties van belang op één plek in de wijk ('de plint') aanwezig zijn. Bewoners kunnen ondersteuning krijgen voor hun activiteiten doordat er een budget beschikbaar is. Terugkoppeling over wat er allemaal gebeurt in het kader van de wijkactieplannen en met de specifieke bijdrage van bewoners is wat selectiever: als je betrokken bent weet je toch al hoe het er voor staat met het project.

Eindhoven

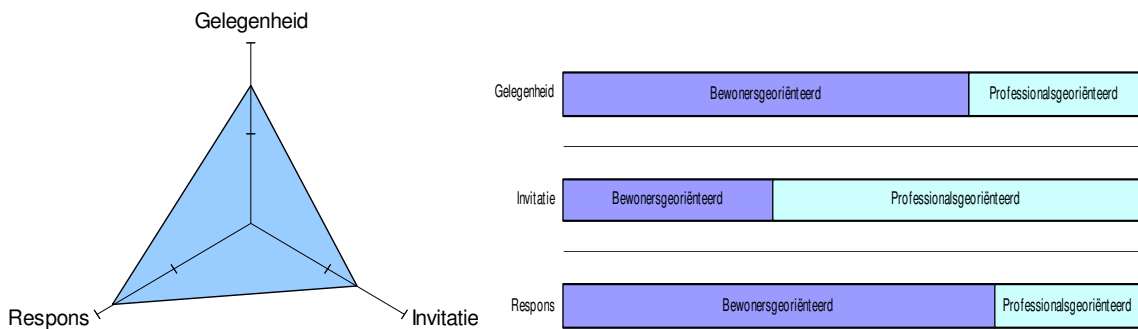
De Bennekel

In De Bennekel kunnen bewoners op verschillende manieren in de uitvoering van het wijkactieplan participeren. Individuele en georganiseerde bewoners kunnen in de eerste plaats bewonersinitiatieven indienen, waarvoor budget beschikbaar is, en die ze vervolgens zelf (eventueel met ondersteuning) uitvoeren. Daarnaast werken bewoners in een aantal gevallen samen met vooral woningcorporaties aan de uitvoering van verschillende projecten. Ook neemt er een aantal bewoners zitting in een stuurgroep met kernpartners, die toeziet op de gang van zaken rond de uitvoering. De afspraken tussen bewoners en andere partijen zijn vastgelegd in een jaarlijks 'Buurtcontract'. De gemeente informeert bewoners jaarlijks over de voortgang van de projecten in de vorm van een evaluatie die inzichtelijk maakt hoe het staat met de uitvoering van de verschillende projecten. Daarbij wordt o.a. aangeven waarom wel of geen voortgang is gemaakt. Bij de invitatie en de terugkoppeling spelen bewonersorganisaties een belangrijke rol, bijvoorbeeld bij het betrekken van moeilijk bereikbare bewonersgroepen. Individuele en georganiseerde bewoners kunnen gebruik maken van verschillende vormen van ondersteuning (technisch, sociaal, of door opbouwwerk) door een professional, die wordt betaald door de gemeente en/of de woningcorporaties.

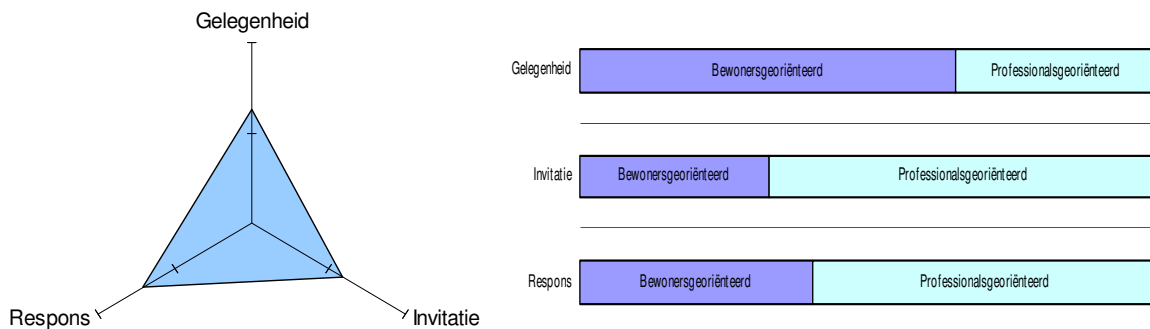
Doornakkers

In Doornakkers kunnen bewoners op verschillende manieren participeren in de uitvoering van het wijkactieplan. De afspraken over bewonersparticipatie worden, naast allerlei andere zaken, jaarlijks vastgelegd in een buurtcontract. Er is een 'breed wijkoverleg' waarin bewoners advies kunnen uitbrengen over de uitvoering van de plannen, maar ook geïnformeerd worden over relevante zaken. Voor de deelname daaraan worden alle bewoners uitgenodigd: de leden van het buurtplatform en ongeorganiseerde bewoners. Het buurtplatform speelt een rol in de wijk voor het faciliteren en (financieel) ondersteunen van activiteiten en is aanspreekpunt voor de gemeente. Het buurtplatform heeft een adviserende en controlerende rol in de uitvoering van het wijkactieplan. Daarnaast kunnen bewoners, afhankelijk van de aard van het project, samenwerken met vooral woningcorporaties aan de uitvoering van verschillende projecten. Ook kunnen zij via de zogenaamde voucher systematiek initiatieven indienen. De participatie is zo opgezet dat er sprake is van een proces waarin bewoners eerst onder begeleiding van professionals meedoen in de uitvoering. Vervolgens kunnen ze onder eigen verantwoordelijkheid hun eigen initiatieven uit gaan voeren. Bij alle vormen van participatie kunnen bewoners gebruik maken van aangeboden ondersteuning, veelal in de persoon van een opbouwwerker die helpt bij het opzetten van het betreffende project of uitvoeringstraject. De terugkoppeling is breed opgezet.

Woensel West

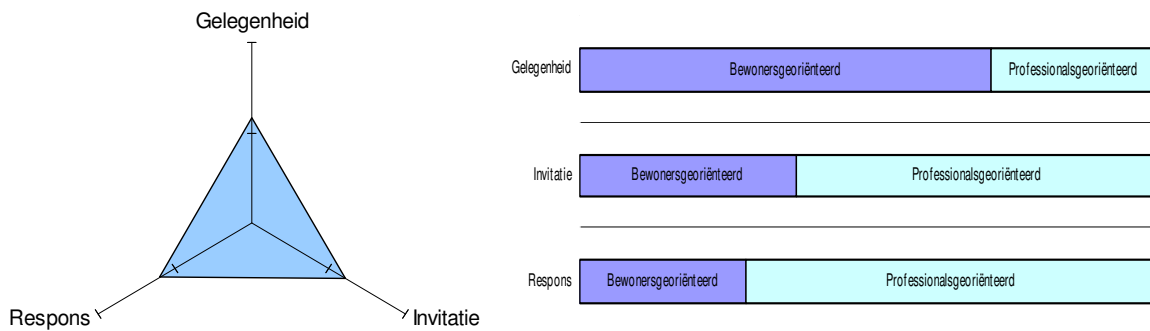
In Woensel-West is de uitvoering van het wijkactieplan anders georganiseerd dan in de andere wijken in Eindhoven. Er is een Buurtonderneming opgezet die de regie voert in de uitvoering van het Wijkactieplan. Hierin zijn de gemeente, woningcorporaties en de bewoners vertegenwoordigd. De Buurtonderneming is een stichting waarin bewoners een statutair vastgelegde rol vervullen in de vorm van een bewonersraad. De uitvoering van het wijkactieplan wordt jaarlijks geregeld in het zogenaamde Buurtcontract: een bestuurlijk document dat wordt getekend door de belangrijkste partijen, met daarin de in dat jaar uit te voeren plannen. Per project wordt bekeken of, en op welke manier, bewoners betrokken kunnen worden, en of een project onder verantwoordelijkheid van bewoners uitgevoerd kan worden. De bewonersraad heeft instemmingsrecht bij de vaststelling van het buurtcontract. In het buurtcontract worden ook afspraken gemaakt over de betrokkenheid van bewoners bij de uitvoering. De voortgang van de projecten wordt bewaakt door een vier keer per jaar gehouden bewonersraad en verder één keer in de zes weken in een kerngroep bespreking met vertegenwoordigers van de verschillende projecten. Om mensen te motiveren een bijdrage te leveren aan de uitvoering is een particuliere opbouwwerker aangesteld die mensen probeert te activeren en ze ondersteunt in de uitvoering. Voor fysieke projecten is er ook professionele, inhoudelijk, ondersteuning voor participanten door experts. Deze ondersteuning wordt door de bewonersorganisatie zelf ingehuurd. Participatie in de uitvoering in Woensel West gebeurt vooral door mensen die via (bewoners)organisaties al betrokken zijn of waren bij de wijkaanpak.

Enschede

Velve-Lindenhof

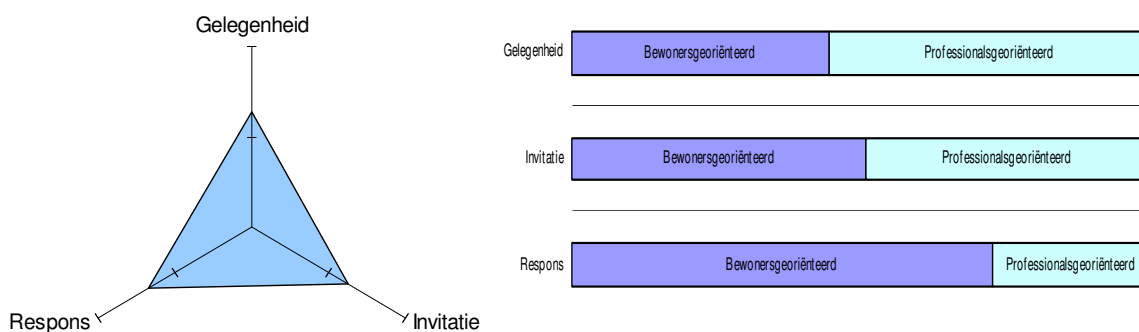
De aansturing van de uitvoering gebeurt door een stuurgroep met daarin een afvaardiging van de gemeente en van de woningcorporatie. Daarnaast is er een afstemmingsoverleg waarin diverse partijen zitten, waaronder georganiseerde bewoners. Dat afstemmingsoverleg bestaat echter al heel lang. Met name de wijkraad levert een actieve bijdrage aan het wijkwerk. Een bijzondere vorm van participatie is het zogenaamde werkatelier, waarin bewoners meedenken over de invulling van de openbare ruimte (bv. een plein) in de wijk. Andere opvallende projecten zijn het zogeheten ‘pimp my blok’ project, een project waarin jongeren worden uitgenodigd om in hun leefomgeving veranderingen aan te brengen. Moeilijk bereikbare groepen worden benaderd door wijkcoaches die zich op zorg richten. Er wordt wel bij gelegenheid naar de bewoners teruggekoppeld over wat er met hun inbreng wordt gedaan, maar dit is zeker nog geen standaard praktijk.

Groningen²

De Hoogte & Korrewegwijk

In de wijken De Hoogte en de Korrewegwijk in Groningen wordt wat betreft de bewonersparticipatie in de uitvoering van het wijkactieplan één en dezelfde aanpak gehanteerd, omdat de wijken als één geheel worden beschouwd. Bewoners kunnen daarin op verschillende manieren participeren. Zo zijn zij, voor 2009 weliswaar in een relatief laat stadium, betrokken bij de planvorming. Bewoners kunnen in zogenaamde ‘Heel de buurt’-overleggen advies uitbrengen over de jaarplannen die door gemeenten en corporaties worden opgesteld. Ze hebben daarbij primair een signaalfunctie: zo kunnen ze het aangeven als ze vinden dat bepaalde plannen niet of anders zouden moeten worden uitgevoerd. Daarnaast kunnen wijkbewoners jaarlijks voor in totaal ongeveer 400.000 euro aanvullende initiatieven indienen. De ideeën worden op passendheid getoetst door een zogenaamd Wijkteam. Vervolgens wordt er op ‘wijkstemdagen’ door de wijkbewoners gestemd welke projecten er uitgevoerd moeten worden. De uitvoering van de projecten is primair in handen van de gemeente en woningcorporaties, in een aantal gevallen in samenwerking met bewoners (bijvoorbeeld initiatiefnemers, of specifieke doelgroepen), afhankelijk van de aard van het project. Voor de invitatie maakt de gemeente gebruik van sleutelfiguren en verschillende media. Dat laatste geldt ook voor de terugkoppeling. Zo heeft de gemeente de lokale omroep ingehuurd om een wekelijks tv-programma te maken waarin de uitvoering van het wijkactieplan centraal staat.

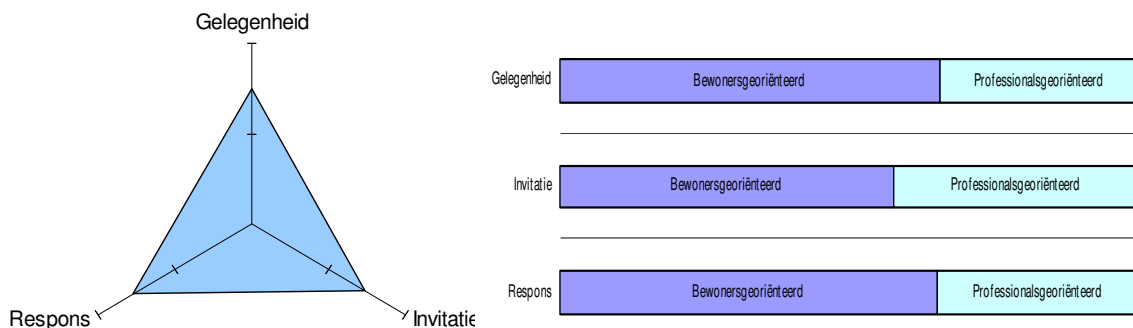

² Er is voor de twee Groningse wijken slechts met één bewoner gesproken, omdat de bewonersorganisatie in de Korrewegwijk vanwege drukte niet wilde meewerken. De TSPB, het LSA en de gemeente hebben allen geen alternatieve goed bij de krachtwijkenaanpak betrokken informant kunnen vinden. Voor De Hoogte is wel een bewoner gesproken. Omdat sprake is van één en dezelfde aanpak is, levert dit geen vertekening in de resultaten op.

Heerlen

Meezenbroek - MSP

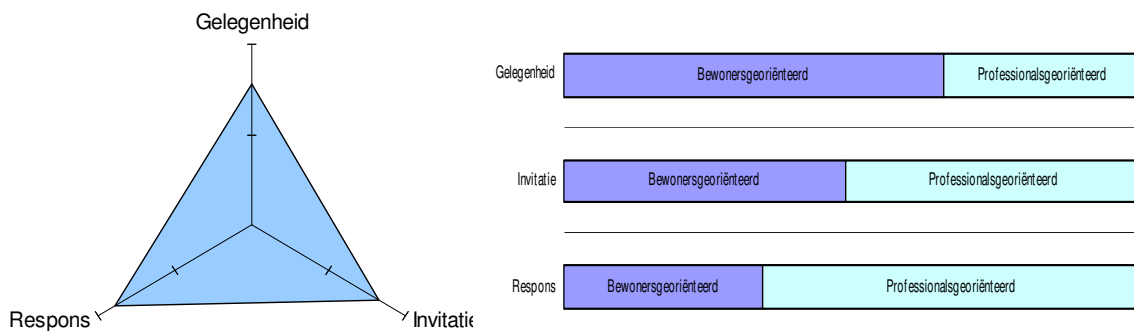
De Klankbordgroep die betrokken was bij het opstellen van het wijkactieplan en het bijbehorende communicatieplan van MSP in Heerlen is opgeheven op het moment dat het wijkactieplan en het communicatieplan voor het WAP werden vastgesteld. In de aanloop naar de volgende fase: de uitvoering van het wijkactieplan, die op dit moment grotendeels nog gestalte krijgt, is gewerkt met een overbruggingsoverleg, bestaande uit het bestuur van de buurtorganisatie, aangevuld met een aantal allochtone sleutelfiguren. Dit overleg kan advies uitbrengen over de verdere uitwerking en uitvoering van het wijkactieplan. In de uitvoering van concrete projecten kunnen bewoners, afhankelijk van de aard van het project, op verschillende manieren participeren. Ze werken daarbij samen met uitvoerende instanties. Een van de projecten in Heerlen waarbij wijkbewoners actief betrokken zijn, is bijvoorbeeld de inrichting van zogenaamde 'pocket parks'. Voor de invitatie zijn onder andere verschillende organisaties met vragenlijsten langs de deur gegaan om bewoners te bevragen en te stimuleren mee te doen. Verder kunnen bewoners via de bewonersorganisatie op eigen initiatief projecten uitvoeren. Daarbij maken ze gebruik van de 'Kan wél!' systematiek. In Heerlen is het buurtgericht werken in uitvoering. In dat kader kunnen bewoners ondersteuning krijgen bij hun activiteiten voor de buurtontwikkeling, bijvoorbeeld door inzet van een opbouwwerker of een buurtcontactambtenaar. Ook voor hun bijdrage aan de uitvoering van het wijkactieplan kunnen bewoners gebruik maken van deze ondersteuning. Terugkoppeling over de voortgang van de uitvoering is opgenomen in een apart met bewoners ontwikkeld communicatieplan. Middelen zijn onder andere een 'Nieuwsflits' en een website. De terugkoppeling over de inbreng van bewoners loopt op dit moment hoofdzakelijk via het voortgangsoverleg, het reguliere overleg in de buurt waar de buurtontwikkeling wordt besproken.

Leeuwarden

Heechterp-Schieringen

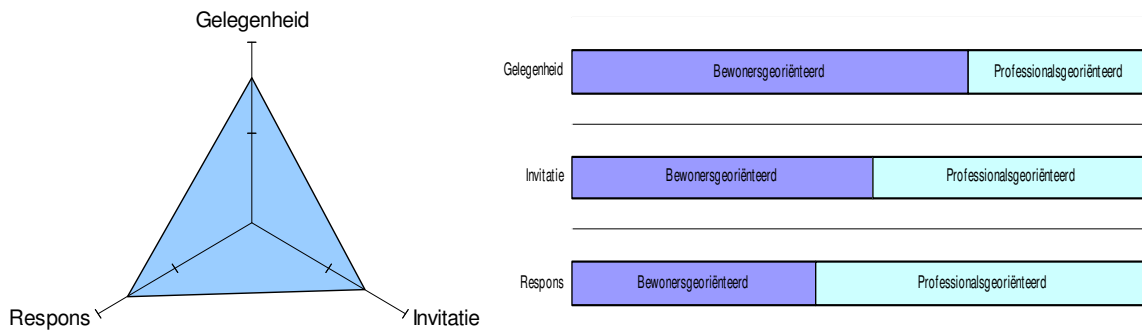
Op verschillende manieren kunnen bewoners participeren in de wijk. Bij bijna alle onderdelen van het wijkactieplan is een samenwerking tussen bewoners en gemeente mogelijk. Bijvoorbeeld wanneer bewoners met plannen komen. Als het haalbaar is kunnen bewoners deze zelfs onder eigen verantwoordelijkheid uitvoeren. Daarnaast hebben wijkbewoners nog andere mogelijkheden om te participeren. Zo probeert de gemeente startende ondernemers te helpen die een impuls aan de wijk kunnen geven. Verder worden onder andere fotografen en schrijvers benaderd om ze de participatie in beeld te laten brengen. Er wordt zoveel mogelijk geprobeerd om bewoners in de wijk actief te betrekken. Afgelopen jaar is dit onder andere geprobeerd door een grote partytent in de wijk op te zetten en bewoners uit te nodigen voor een gesprek. Er is ook aandacht voor de moeilijk bereikbare bewonersgroepen. Deze worden intensief benaderd door ze huis aan huis te bezoeken en door bij mooi weer buiten een koffietafel te organiseren en een gesprek aan te gaan. Alle bewoners worden op de hoogte gehouden van het verloop van de uitvoering van het wijkactieplan en ze worden geïnformeerd over wat er met hun inbreng is gedaan.

Maastricht

Maastricht Noordoost

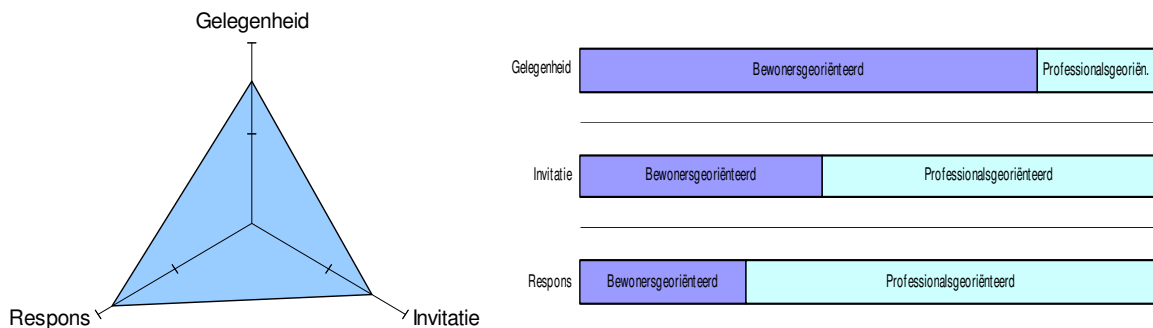
De bewoners van de wijk Noord-Oost hebben de mogelijkheid om te participeren in de uitvoering van de wijkactieplannen. De participatie vindt voornamelijk plaats via een georganiseerd overleg waarbij ook de gemeente en woningcorporaties betrokken zijn. De gemeente probeert de bewoners zo intensief mogelijk te betrekken, maar vanuit beide kanten is het lastig om goed in contact te komen. Bewoners kunnen al hun initiatieven voorleggen aan de gemeente, maar hier zijn wel een tweetal randvoorwaarden aan verbonden. Zo moet het initiatief ondersteund worden door handtekeningen uit de buurt en moet er een draagvlak voor zijn. De terugkoppeling naar bewoners vormt niet het belangrijkste onderdeel van de aanpak. De bewoners worden ook betrokken bij het ondertunnelingsproject van de A2. Ze hebben hierbij geen beslissingsbevoegdheid, maar ze worden wel geraadpleegd. Alle bewoners worden op de hoogte gehouden van de uitvoering door bijvoorbeeld het organiseren van een markt waar de bewoners informatie kunnen inwinnen. Actieve en niet actieve bewoners worden alleen geïnformeerd over wat er met de inbreng van bewoners is gedaan als ze hebben aangegeven daar behoefte aan te hebben.

Nijmegen

Hatert

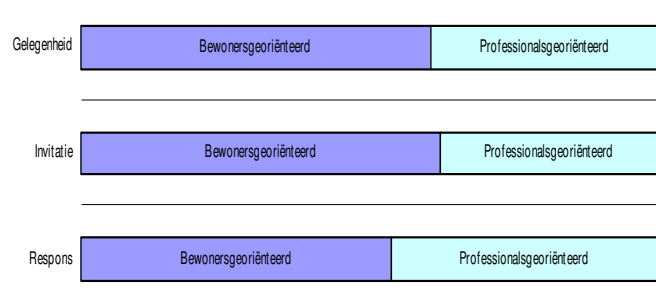
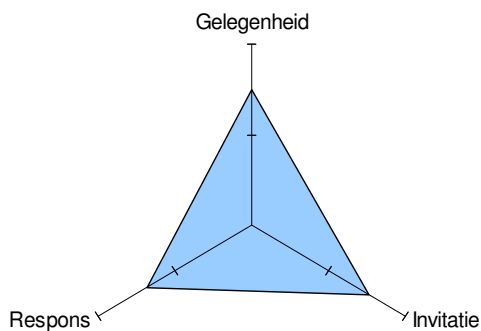
In Hatert zijn de bewoners nauw betrokken bij de uitvoering van het wijkactieplan. Het plan kent zes verschillende ‘sporen’, en in twee daarvan hebben de bewoners een leidende functie, namelijk bij integratie en veiligheid. Ze kunnen daarbij samenwerken met andere partijen in de uitvoering, maar ook een deel onder eigen verantwoordelijkheid uitvoeren. Een voorbeeld hiervan is de herinrichting van twee parken. De omwonenden hebben zich hier actief voor ingezet en samen met de gemeente deze parken opnieuw ingericht. Bij de overige vier sporen geldt dat de uitvoering net pas op gang begint te komen. De gemeente heeft de bewoners gevraagd in welke mate zij betrokken zouden willen worden. Hierop gaven de bewoners aan dat ze op dit moment vooral op de hoogte willen worden gehouden van de voortgang. Ze kunnen te allen tijde aan de bel trekken als ze meer zouden willen participeren. De gemeente probeert meer participatie zoveel mogelijk te stimuleren. Moeilijk bereikbare bewonersgroepen probeert het wijkplatform extra te betrekken door gebruik te maken van buurtvaders en twee samenwerkende basisscholen in de wijk.

Rotterdam

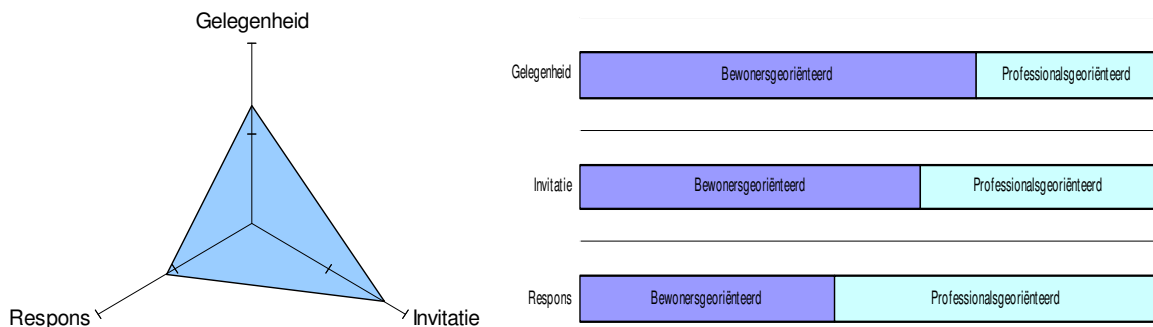
Bergpolder

In Bergpolder werken veel organisaties mee aan de uitvoering van de wijkactieplannen, maar met name de ambtelijke organisatie van de deelgemeente stuurt de uitvoering aan. Een belangrijke uitzondering is de aansturing van de uitvoering door de Krachtwijkcommissie waarin ook bewoners zitten. Deze commissie is het aanspreekpunt voor de bewonersinitiatieven. Er is geen uitvoeringsplan opgesteld aan de hand van het wijkactieplan, Bewoners kunnen participeren in de uitvoering. Het gaat dan meer structureel om de bewonersinitiatieven en meer incidenteel (op het moment dat het speelt) om de projecten in het kader van het wijkactieplan. In principe alle bewoners kunnen participeren. Er is overleg tussen de deelgemeente en bewoners, maar – hoewel de wijkactieplannen wel aan de orde komen – dit is geen overleg dat toezien op de uitvoering als doel heeft. Communicatie geschiedt op veel manieren, maar de gedachte is dat directer contact meer wordt gewaardeerd dan glimmende folders. Er wordt een breed spectrum aan communicatiemiddelen ingezet, mede omdat er al veel liep voor het begin van de wijkactieplannen. Hun eigen bijdrage moeten bewoners zelf uit de, al dan niet directe, communicatie vissen. Bewoners kunnen – in principe – ondersteuning krijgen bij hun activiteiten in het kader van het wijkactieplan.

Noord³

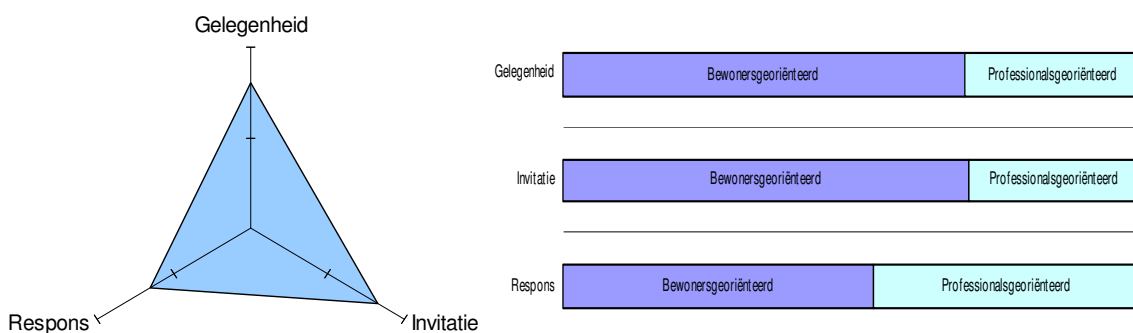
In Rotterdam Noord moeten we eigenlijk van twee aanpakken spreken, omdat de krachtwijk Noord in twee deelgemeenten ligt: Noord en Kralingen-Crooswijk. Deelgemeenten zijn leidend in de Rotterdamse wijkaanpak. Een verschil is bijvoorbeeld dat er in Noord wel bewoners betrokken waren bij het opstellen van de uitvoeringsplannen (wat in beide gevallen geen integraal plan is maar een verzameling van projecten) en in Kralingen-Crooswijk niet omdat er kort ervoor een uitgebreid participatietraject was geweest om tot een wijkvisie te komen. In beide deelgemeenten kunnen in principe alle bewoners participeren in de uitvoering van de wijkactieplannen. In bepaalde wijken wordt er hierbij vooral naar de bewonersorganisaties gekeken. In de deelgemeente Noord bestaan er wel reguliere overlegmomenten die een mogelijkheid bieden om toe te zien op de uitvoering van de wijkactieplannen. In Noord bestaat er de mogelijkheid om samen aan de uitvoering te werken, maar in die gevallen die van tevoren zijn geselecteerd. Dit geldt grotendeels ook voor Kralingen-Crooswijk, maar er is daar iets meer ruimte voor eigen initiatief. Er wordt op verschillende manieren getracht bewoners te bereiken. Bij de zelfstandige uitvoering zijn ze juist in Noord weer wat ruimhartiger. Waar in Kralingen-Crooswijk bewoners zelf initiatief moeten nemen, is er in Noord in principe geen beperking op de verantwoordelijkheid van bewoners. Als bewoners zelf een inrichtingsplan voor een plein willen maken kan dat. In Kralingen-Crooswijk is er voor bewoners ondersteuning in de vorm van het opbouwwerk en het wijkorgaan Crooswijk, in Noord is er in principe budget beschikbaar voor de bewonersorganisatie om hun eigen ondersteuning te regelen. In beide gevallen staat die ondersteuning open voor iedereen.

³ De Vogelaarwijk Noord is verdeeld over twee deelgemeenten. Zodoende is de score voor deze wijk bepaald door vanuit beide deelgemeenten iemand te interviewen en de daaruitvolgende scores te middelen.

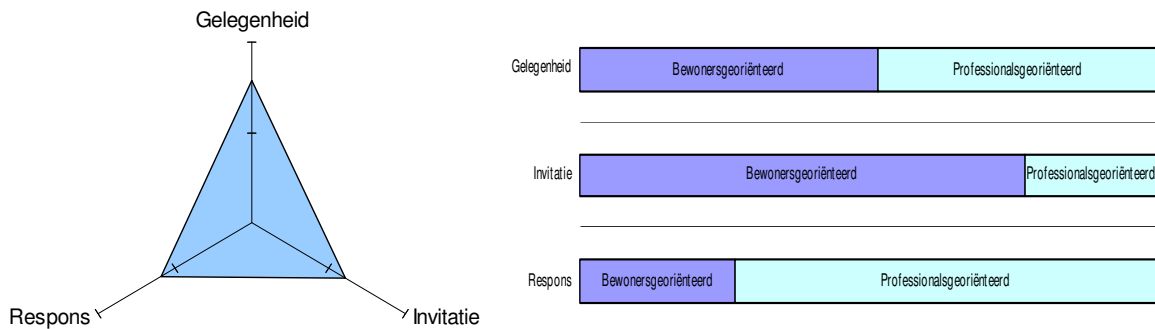
Oud Zuid

Rotterdam Oud Zuid is een wijk die twee deelgemeenten (Charlois en Feijenoord) bestrijkt. In beide gevallen is de deelgemeente leidend en zijn er uitvoeringsplannen opgesteld die specifiek ingaan op concrete projecten. Bewoners hadden in Oud Zuid vooral een adviserende rol bij de totstandkoming van de uitvoeringsplannen, in de buurt Bloemhof zijn hiertoe bijvoorbeeld gesprekken met bewoners gehouden. Een verschil tussen de twee deelgemeenten is dat in Charlois bewonersparticipatie in de uitvoering gericht is op alle bewoners, terwijl dit in Feijenoord meer de bewonersorganisaties een meer centrale rol innemen. In zowel Feijenoord als Charlois zijn er overleggen die mede toezien op de voortgang van de uitvoering van de (integrale)wijkactieplannen. In beide deelgemeenten kunnen bewoners samenwerken aan de uitvoering en onder eigen verantwoordelijkheid een deel van het wijkactieplan uitvoeren. Een verschil zit er in de samenwerking en uitvoering onder eigen verantwoordelijkheid. In Feijenoord gebeurt dit allebei via de bewonersinitiatieven: bewoners kunnen bijvoorbeeld aangeven dat ze samen iets willen oppakken, of geld vragen voor een eigen plan. In Charlois is de filosofie bij alle projecten: bewoners uitnodigen. Dit gebeurt dan ook via vrijwel alle mogelijke kanalen, waaronder het interviewen van bewoners. Bewoners kunnen in Charlois dan ook onder eigen verantwoordelijkheid een deel van de uitvoering voor hun rekening nemen buiten bewonersinitiatieven om. In Feijenoord worden de bewonersorganisaties op de hoogte gehouden van de voortgang van de uitvoering van de wijkactieplannen, en moeten bewoners zelf herleiden wat er met hun inbreng is gedaan. In Charlois gebeurt dit iets anders, daar werken ze met een cirkel van betrokkenheid: diegenen die geraakt worden door een project worden op de hoogte gehouden en geïnformeerd over hun bijdrage.

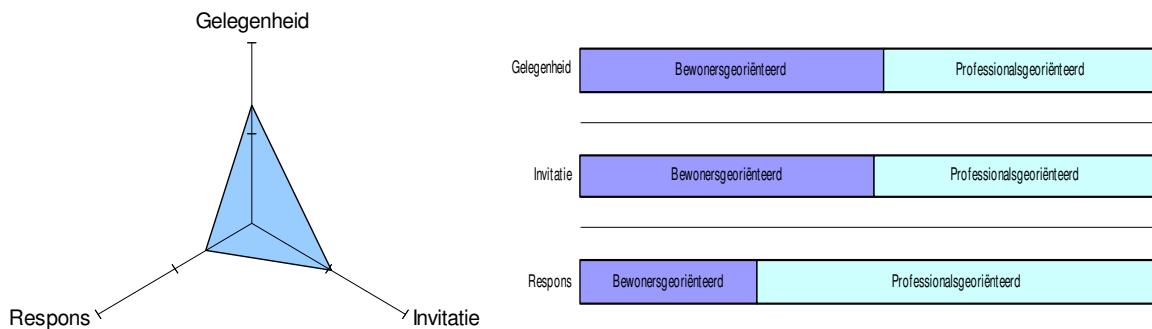
Overschie

In Rotterdam Overschie zijn veel partijen betrokken bij de uitvoering van de wijkactieplannen, maar de regie ligt bij de deelgemeente. Bewoners hadden een adviserende rol in de totstandkoming van de uitvoeringsplannen. Er zijn ook afspraken gemaakt over de rol die bewoners kunnen hebben bij de uitvoering. Op dit moment lopen er 14 projecten van verschillende aard en bij 10 daarvan zijn bewoners betrokken. Het meest in het oog springt het ‘prachthuis’, waar bewoners allerlei activiteiten kunnen ontplooiën. Maar ook ‘Paradise Overschie’, een jaarlijks festival met activiteiten, cultuur, en sport waar bewoners (vrijwilligers) een belangrijke rol hebben in de totstandkoming, is een belangrijke exponent van de aanpak. Bewoners kunnen toezien op de uitvoering van de actieplannen en samenwerken aan de uitvoering. Er bestaan ook mogelijkheden tot onder eigen verantwoordelijkheid uitvoeren, met name in de vorm van bewonersinitiatieven. Het toezicht dat bewoners kunnen uitoefenen verschilt; per project zijn er verschillende (soorten) toezichthoudende organen. Hoewel veel betrokkenheid van bewoners via de bewonersorganisatie verloopt, wordt er wel een brede communicatiestrategie gehanteerd. Zo zijn er verschillende websites in de lucht en wordt er actief gebruik gemaakt van Twitter, Youtube, en worden er zelfs films uitgezonden. Deze communicatie is vooral algemeen gericht, de voortgang in algemene zin of de resultaten van de bijdragen van burgers moet men daaruit zelf destilleren of achterhalen tijdens het participeren zelf.

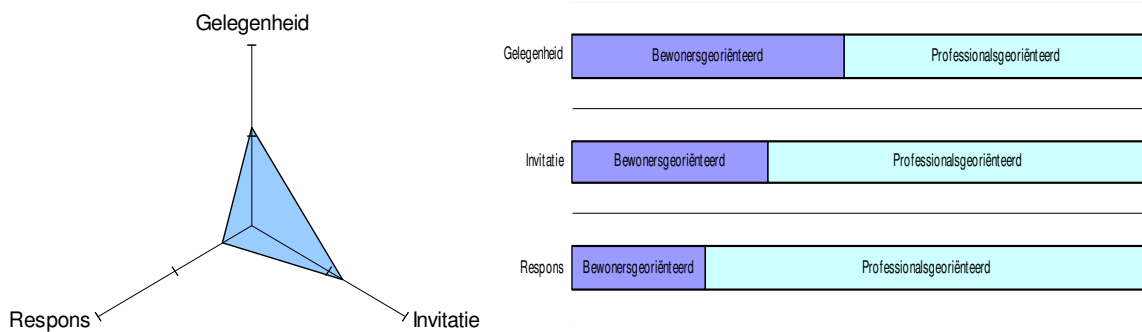
West

Er zijn veel partijen betrokken bij de uitvoering van het wijkactieplan maar de aansturing van de uitvoering ligt vooral bij de (deel)gemeente. Bewoners konden betrokken zijn bij het opstellen van de uitvoeringsplannen. Alle bewoners hebben in principe ook de mogelijkheid te participeren. In principe, want niet iedereen wordt altijd uitgenodigd: als het om de aanpak van een plein gaat worden bijvoorbeeld alleen de omwonenden uitgenodigd. Bewoners hebben ook de mogelijkheid om middels overleg de vinger aan de pols te houden bij de voortgang van de uitvoering van de wijkactieplannen. Ook samenwerken aan de uitvoering behoort tot de mogelijkheden. Hierbij ligt de nadruk meer op 'zelforganisaties' dan de bewonersorganisaties; de gemeente gebruikt deze ook om moeilijk te bereiken groepen toch te bereiken. Het zijn vooral de bewonersinitiatieven die in het oog springen bij de bewoners als een participatiemogelijkheid waar de bewoners echte macht hebben. De communicatie over de participatiemogelijkheden en terugkoppeling gebeurt vooral aan de hand van gemeentelijke nieuwsbrieven.

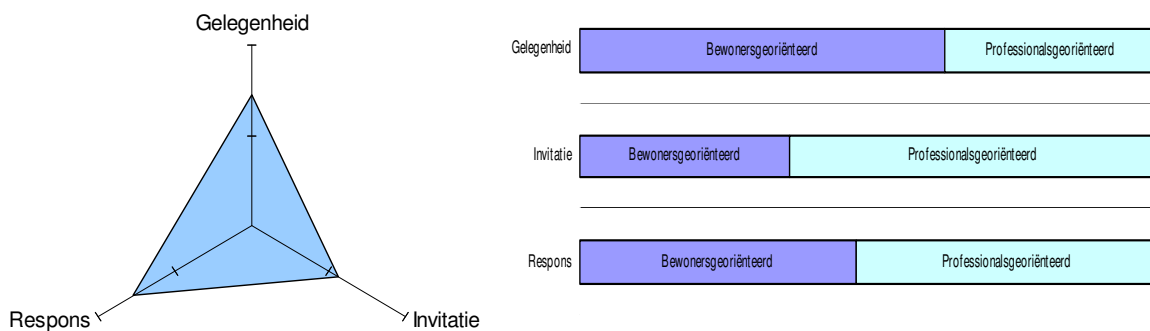
Vreewijk

De belangrijkste partijen die betrokken zijn bij de uitvoering van de wijkactieplannen zijn de (deel)gemeente, woningbouwcorporatie, en bewonersorganisaties (bijvoorbeeld ook de huurdersvereniging). De deelgemeente heeft de regie. Het omzetten van het actieplan naar een uitvoeringsplan ('integraal wijkactieplan') was een 'formaliteit' waarbij bewoners aanvankelijk niet betrokken zijn geweest. Mede gezien het feit dat er een participatietraject was gehouden om tot een wijkvisie te komen voor Vreewijk kort voordat er wijkactieplannen gemaakt moesten worden. Bewoners kunnen wel betrokken raken bij de uitvoering van de wijkactieplannen, maar er zijn daarover nog geen bindende afspraken gemaakt. Betrokkenheid staat open voor alle bewoners, maar dit zou wel via de bewonersorganisaties moeten. Er is onder andere een overlegstructuur voor de herstructurering van Vreewijk waarin, in de werkgroepen voor specifieke projecten, bewoners mee kunnen over de uitvoering zoals deze geschiedt door anderen. Daarnaast kunnen ze samen met anderen werken aan de uitvoering van onderdelen van het wijkactieplan, hiertoe zijn in principe alle bewoners welkom. Tenslotte is er bewonersinitiatievenveld waar bewoners zelf ideeën over projecten kunnen indienen en de leiding in de uitvoering mee kunnen nemen. Het opbouwwerk speelt hier een rol in als begeleidend instituut bij de verschillende onderdelen van het wijkactieplan, maar met name die waar bewoners meer verantwoordelijkheid dragen. Het opbouwwerk heeft ook een rol bij het bereiken van moeilijk te bereiken groepen. Bewoners worden niet uitgebreid op de hoogte gehouden over het verloop van de uitvoering van de wijkactieplannen,

Zuidelijke Tuinsteden

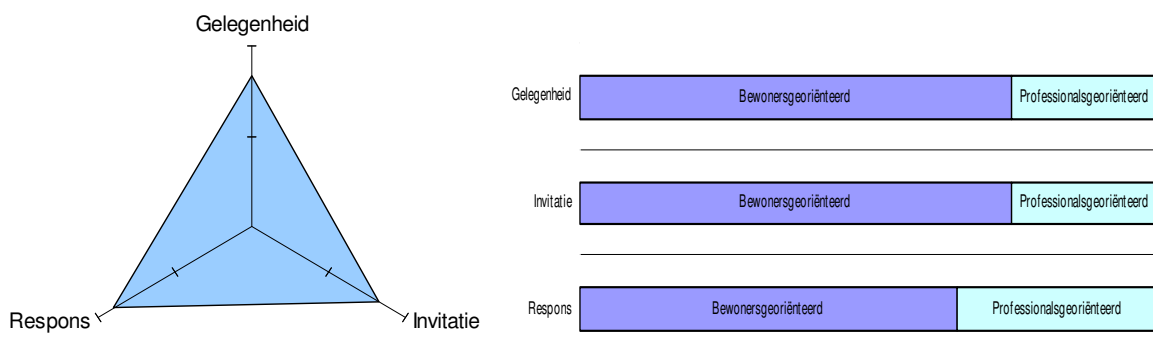
De voornaamste betrokkenen bij de uitvoering van de wijkactieplannen zijn de (deel)gemeente, de corporatie en de bewonersorganisatie(s). De aansturing wordt op papier door de deelgemeente gedaan, maar in de praktijk zijn er steeds veel partijen betrokken. Er zijn uitvoeringsplannen opgesteld, maar de bewonersbetrokkenheid verschilt daarbij per buurt: in sommige buurten zijn individuele bewoners betrokken, in andere mensen van de bewonersorganisatie. Sowieso is betrokkenheid via de bewonersorganisatie in de Zuidelijke Tuinsteden een 'natuurlijke' route, omdat deze wijk uiteenvalt in verschillende buurtgroepen. Bewoners hadden een adviserende rol bij het opstellen van de uitvoeringsplannen. De rol van bewoners is vooral nadrukkelijk bij overleg en bij bewonersinitiatieven. In het overleg met bewoners hebben bewoners vooral een adviserende rol. De toegang tot het overleg verloopt via de bewonersorganisatie. Dit zorgt voor een wat langdurige samenwerking en meer wederzijds begrip. De bewonersinitiatieven staan open voor alle bewoners en daar wordt dan ook een veel bredere communicatie rondom opgezet. De algemene terugkoppeling over het verloop van de wijkactieplannen is ook breed opgezet, terwijl de individuele bijdrage van bewoners normaalgesproken wel expliciet wordt teruggekoppeld maar in de vergaderingen waar die bewoners dan bij zitten. Goede ideeën van bewoners krijgen extra aandacht.

Schiedam

Nieuwland

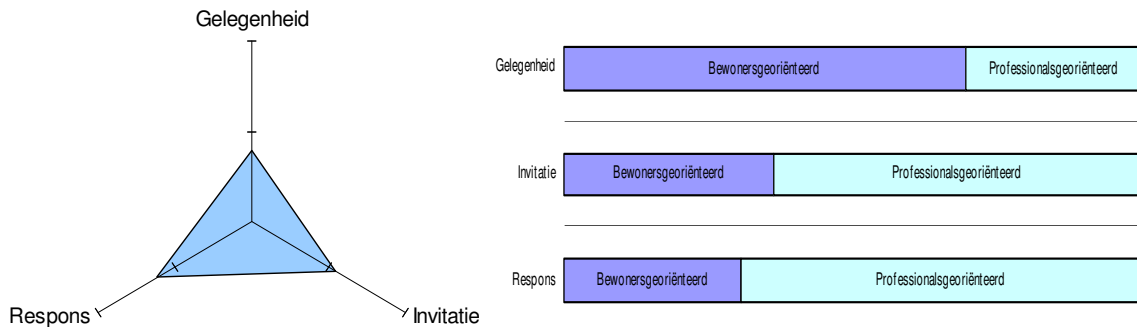
In Schiedam Nieuwland wordt door veel partijen meegewerkt aan de uitvoering van het wijkactieplan. De woningcorporatie heeft hiertoe bijvoorbeeld een ‘WAP manager’ aangesteld. De gemeente werkt nog aan het uitvoeringsplan, maar andere organisaties zoals de corporaties hebben al wel een uitgewerkt plan. Bewoners kunnen overleggen, samenwerken, of zelf uitvoeren en er wordt veel aandacht aan communicatie besteed. Bewoners zijn betrokken bij het opstellen van het uitvoeringsplan. Zo is er een algemeen ‘geïnstitutionaliseerd’ wijkoverleg dat ook toeziet op de uitvoering van het wijkactieplan waarvoor in principe alle wijkbewoners voor uitgenodigd maar het is wel wat kleinschaliger. Maar er is ook een WAP-actiedag gehouden waar ongeveer 200 mensen op afkwamen waarbij er zowel vooruit als teruggeblikt werd op de activiteiten in het kader van het wijkactieplan. Samenwerken aan de uitvoering van het wijkactieplan is mogelijk, normaalgesproken, voornamelijk bij projecten die daar van tevoren voor zijn geselecteerd. De betrokkenen hierbij komen voort uit de bewonersorganisaties. Daarnaast zijn er in Schiedam Nieuwland ook mogelijkheden om zelf verantwoordelijk te zijn voor een deel van de uitvoering, dit gaat dan om specifieke onderdelen die zijn geselecteerd. De gemeente werkt echter ook met het vouchersysteem, wat meer ruimte biedt voor betrokkenheid bij bewoners. Bewoners kunnen voor hun activiteiten specifieke ondersteuning krijgen bijvoorbeeld van het opbouwwerk. Tenslotte wordt er ook via wijkkranten en andere hoedanigheden teruggekoppeld over de voortgang van de uitvoering van de wijkactieplannen.

Utrecht

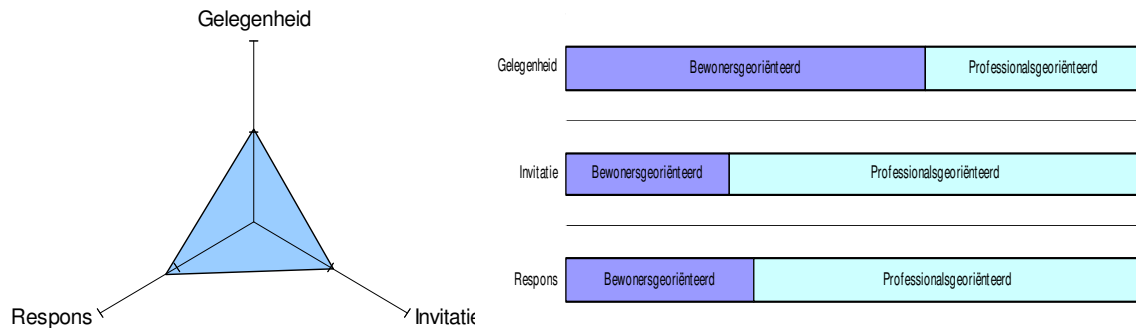
Kanaleneiland

De uitvoering wordt in Kanaleneiland-Noord aangestuurd door het planteam, waarin zowel corporaties als gemeente zitting hebben, onder regie van de wijkmanager. Hoewel het niet schriftelijk is vastgelegd, zijn er meerder manieren waarop bewoners mee kunnen doen in de uitvoering. Bewoners kunnen door middel van een zogenaamde klankbordgroep toezien op de uitvoering. In deze klankbordgroep zitten bewoners die zich daar voor opgegeven hebben en het wijkmanagement, de wijkmanager en een ondersteunende ambtenaar. Samenwerking tussen bewoners en instellingen in de uitvoering vindt niet heel veel plaats, hoewel er wel over wordt gepraat. De bewoners, dan wel bewonersorganisaties, voeren geen plannen zelf uit. Er is wel ruimte voor bewonersinitiatieven. Hiervan heeft inmiddels een aantal organisaties gebruik gemaakt, zoals Jongeren voor Jongeren. Ook zijn er voor een aantal plekken initiatieven ingediend om het spelen voor kinderen te verbeteren. Daarnaast worden er via het zogenaamde I-loket ideeën voor bewonersinitiatieven uit de wijk opgehaald. Van terugkoppeling over wat er in de wijk gebeurt is zeker sprake, maar die terugkoppeling wordt (nog) niet gekoppeld aan de onderdelen van het wijkactieplan.

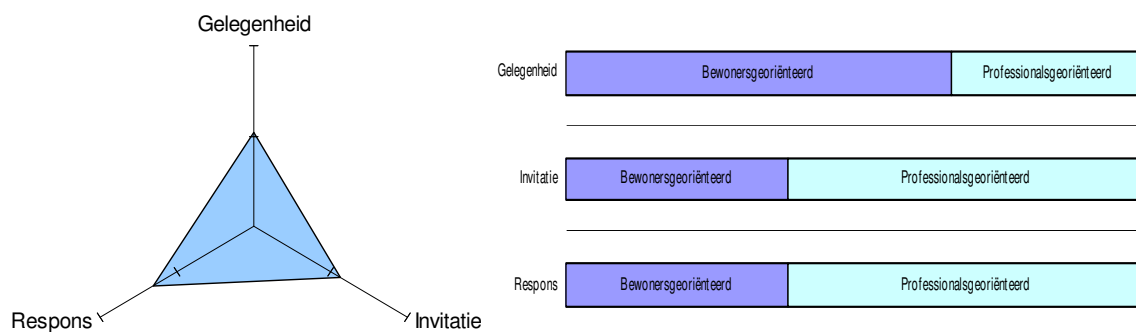
Ondiep & Zuilen Oost

Aan uitvoering van de wijkactieplannen in Ondiep en Zuilen-Oost doen veel partijen mee. Een programmateam stuurt de uitvoering aan. De dagelijkse leiding is in handen van de wijkmanager. De bewoners hebben bijgedragen aan de uitvoeringsplannen; zij konden hierover advies geven. In Zuilen-Oost en Ondiep is de uitvoering van het wijkactieplan vooral in handen van de professionals. Er zijn geen formele afspraken van kracht met bewoners of bewonersorganisaties. De bijdrage van de bewoners aan de uitvoering is verder divers. Er is een klankbordgroep waarin bewoners zitten, die dient om te evalueren en te adviseren. Ook wordt er op enkele delen van het actieplan samengewerkt door gemeente en bewoners. Tenslotte zijn er ook mogelijkheden voor bewoners om zelf iets te doen. In Ondiep wordt door bewoners een plein onderhouden en in Zuilen is er bijvoorbeeld een museum opgericht door bewoners. Over het algemeen wordt er naar de bewoners toe geen strikt onderscheid gemaakt tussen bewonersinitiatieven die betaald worden uit wijkactieplanbudgetten en vanuit ander geld. Dit vanuit het idee dat het voor bewoners minder van belang is waar geld vandaan komt, dan dat een goed bewonersinitiatief wordt gesteund. Er wordt op verschillende manieren teruggekoppeld naar de wijkbewoners, maar met name via betrokken bewoners.

Overvecht

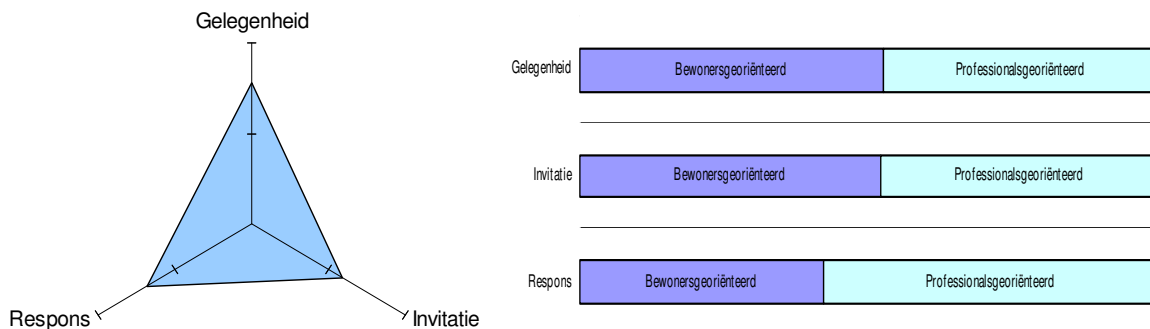
De uitvoering van de wijkactieplannen wordt aangestuurd door een programmateam met daarin vier ambtenaren en een afvaardiging van de drie woningcorporaties die actief zijn in de wijk. De uitvoering van de wijkactieplannen in Overvecht is vooral in handen van professionals. Toch zijn er wel degelijk verscheidene manieren waarop bewoners kunnen meedoen in de uitvoering van de wijkactieplannen. Op programmaniveau zijn hier geen schriftelijke afspraken over gemaakt, maar veel is mogelijk op projectniveau. Het is wat dat betreft volgens de gemeente maatwerk. Dat ligt ook aan de omvang: tussen de 60 en 70 plannen voor een totaalbedrag van meer dan 10 miljoen euro. Er is verder een meedenkgroep van bewoners waarin één keer per half jaar de stand van zaken wordt besproken en waarin de ruimte is om advies te geven aan de gemeente en andere partijen in de uitvoering. Samenwerking tussen bewoners en andere partijen is terug te vinden op projectniveau. Zo is er bijvoorbeeld bij de renovatie van een flat, voor herinrichting van het binnenterrein de ruimte gegeven aan bewoners om hierover mee te denken en aan de invulling van het plan mee te doen. Er is ook de mogelijkheid voor bewonersinitiatieven binnen het kader van het wijkactieplan. Zowel bij het werven van bewoners voor de meedenkgroep het terugkoppelen van resultaten is op zo veel mogelijke manieren gedaan. Hierbij probeert de gemeente ook in de gaten te houden dat de groepen die meedoen enigszins een afspiegeling vormen van Overvecht als wijk. Ook is er sinds een tijdje een werkgroep met bewoners van Marokkaanse achtergrond die de gemeente helpt om de moeilijker bereidbare groepen met Marokkaanse achtergrond te benaderen.

Zaanstad

Poelenburg

De bewoners van de wijk Poelenburg hebben veel mogelijkheden om mee te denken en doen aan het uitvoeringsplan. Ze kunnen zowel samenwerken aan de uitvoering van het wijkactieplan met andere partijen, als onder eigen verantwoordelijkheid zelf een deel van het plan uitvoeren. Het overleg wat toeziet op de uitvoering wordt op dit moment nog op poten gezet. Alle ideeën zijn mogelijk, maar nieuwe initiatieven van de bewoners zijn soms moeilijk boven tafel te krijgen. De gemeente probeert dit wel zo veel mogelijk te stimuleren door bijvoorbeeld de georganiseerde bijeenkomsten laagdrempelig te houden. De uitvoerders van de gemeente kijken vervolgens welke ideeën er haalbaar zijn en welke daadwerkelijk uitgevoerd kunnen worden. Er zijn verder diverse werkgroepen waardoor bewoners ook nog op andere manieren kunnen mee denken. Zo is er bijvoorbeeld een groep die al het groen in de wijk onderhoud en meedenkt over de inrichting daarvan. De bewoners worden achteraf wel geïnformeerd over hun inbreng, maar dit is niet altijd even concreet.

6. Bevindingen: het algemene beeld

In dit hoofdstuk analyseren we de resultaten op geaggregeerd niveau. We bespreken de belangrijkste patronen die zichtbaar zijn in uitvoering van de wijkactieplannen en de mate waarin en de wijze waarop bewonersparticipatie daarbij door gemeenten is bevorderd.

Uitvoering van de wijkactieplannen

De regie over de uitvoering van de wijkactieplannen is in vrijwel alle gevallen in handen van de gemeentelijke organisatie, vaak in samenwerking met woningcorporaties. In één wijk, de Rivierenwijk in Deventer, ligt de regie primair bij de woningcorporaties. In een handvol wijken ligt ook een deel van de regiefunctie bij bewoners, in samenwerking met gemeente en/of woningcorporaties, zoals bij de Buurtonderneming in Woensel West in Eindhoven en in Malburgen-Immerloo in Arnhem. In Nijmegen wordt wat betreft regie door bewoners expliciet onderscheid gemaakt naar thema.

De uitvoering van de wijkactieplannen is zelden een losstaand proces. Vrijwel alle gemeenten integreren de uitvoering van de wijkactieplannen met bestaande beleidstrajecten. Vaak wordt er voortgebouwd op dat wat er voor de komst van de Krachtwijkenaanpak al gebeurde. Zeker in steden waar al lang met een vorm van wijkaanpak wordt gewerkt is dit het geval. In Amsterdam maakt de uitvoering van de wijkactieplannen bijvoorbeeld onderdeel uit van de bredere (in zowel geografische als thematische zin) 'Wijkaanpak'. In Rotterdam is er soms voor gekozen om bewoners niet te bevragen voor de uitvoeringsplannen (integrale wijkactieplannen of 'IWAP's) om bewoners 'niet steeds lastig te vallen met abstract beleid'.

Bij de uitvoering van de wijkactieplannen wordt over het algemeen gewerkt met plannen die de uitvoering van de wijkactieplannen voor een bepaalde periode of een bepaald deelgebied verder uitwerken, of het actieplan opdelen in concrete projecten. Hiermee worden de plannen gedetailleerder uitgewerkt en de algemene doelstellingen concreet gemaakt. De vorm van dergelijke plannen verschilt, evenals de manier waarop ze tot stand zijn gekomen. Zo komen we (buurt)uitvoeringsplannen tegen, uitvoeringsprogramma's, actieprogramma's, jaarplannen, buurtcontracten, concrete projectplannen en zo verder. In enkele wijken, zoals Overdie in Alkmaar, kregen die plannen ten tijde van ons onderzoek nog vorm.

In de meerderheid van de wijken konden bewoners advies uitbrengen over de verdere uitwerking van de wijkactieplannen. Meestal betrof het dan bestaande wijkoverleggen en

niet zo zeer individuele bewoners. De status van de adviezen was niet altijd even duidelijk, in de zin dat vooraf duidelijk was wat er met de adviezen zou worden gedaan, of dat achteraf duidelijk was wat er met de adviezen van bewoners was gedaan. In een handvol gevallen hebben bewoners zelf om de mogelijkheid gevraagd om advies te mogen geven, zoals in Alkmaar Overdie. In Groningen werden individuele bewoners weliswaar betrokken bij de verdere planvorming, maar gebeurde dit in een relatief laat stadium. Noodzakelijke goedkeuring door bewoners of samenspraak tussen bewoners en gemeente bij het opstellen van de plannen komt beperkt voor. Soms werden de uitvoeringsplannen ook vastgelegd in schriftelijke overeenkomsten.

Bij de uitvoering van de wijkactieplannen en de verschillende uitwerkingen daarvan is, naast woningcorporaties en gemeenten, een reeks andere actoren betrokken. Welzijnsinstanties zijn bijvoorbeeld centrale partners in de uitvoering. Dat geldt ook voor wijkbewoners. Zonder uitzondering kunnen bewoners in alle onderzochte wijken participeren in de uitvoering van de wijkactieplannen. Het betreft niet alleen leden van bewonersorganisaties of anderszins georganiseerde bewoners. In de overgrote meerderheid van de wijken kunnen ook individuele wijkbewoners participeren. De wijken waar dit laatste niet het geval is, zijn op één hand te tellen. Daarmee lijken gemeenten invulling te geven aan de doelstelling van de krachtwijkenaanpak om bewoners actief bij de wijkvoering van de wijkactieplannen te betrekken, zij het dat in de ene wijk meer mogelijkheden tot participatie worden geboden dan in de andere. De mate waarin en de wijze waarop individuele en georganiseerde wijkbewoners kunnen participeren verschillen namelijk aanzienlijk. Adviseren door bewoners komt bijvoorbeeld grofweg in twee smaken voor: of er wordt met de bekende bewonersorganisaties gewerkt (bijvoorbeeld Rotterdam Zuidelijke Tuinsteden), of er wordt een breed inspraakmoment gehouden open voor iedereen (bijvoorbeeld Schiedam Nieuwland).

De omvang van het deel van het wijkactieplan waarbij bewoners kunnen participeren verschilt. In Amsterdam bijvoorbeeld is een relatief strikte scheiding aangebracht tussen die onderdelen van het wijkactieplan waarbij wijkbewoners wel actief kunnen bijdragen aan de uitvoering (vooral doormiddel van bewonersinitiatieven) en die delen waar dat niet kan. Sommige delen worden enkel uitgevoerd door gemeenten, woningcorporaties en andere instellingen die professioneel actief zijn in de wijken. Wel wordt in een aantal wijken in Amsterdam met bewoners overleg gevoerd over de uitvoering van die delen. Andere gemeenten bieden bewoners de mogelijkheid om bij de uitvoering van alle onderdelen van het wijkactieplan te participeren zonder daarbij een dergelijke scheiding aan te brengen, zoals bij de buurtonderneming in Eindhoven Woensel-West.

Ook de manier waarop bewoners kunnen participeren verschilt sterk. Daarbij geldt misschien wel dat het verschil tussen projecten die binnen één wijk worden uitgevoerd, groter is dan het verschil tussen wijken. Bewoners kunnen afhankelijk van de aard van concrete projecten op heel verschillende manieren participeren. In ons onderzoek doen we per wijk uitspraken op geaggregeerd niveau, dat wil zeggen op het niveau van de uitvoering van het wijkactieplan in het algemeen. We concentreren ons op de aanwezigheid van participatievormen ('Zijn ze er, of zijn ze er niet?'), meer dan op de mengverhouding ('Wat is de voornaamste vorm?'). We onderscheiden daarbij drie hoofdvormen van mogelijke participatie (zie ook Hoofdstuk 2):

- de mogelijkheid tot deelname van bewoners aan enigerlei vorm van overleg waarin wordt toegezien om de uitvoering van de wijkactieplannen
- de mogelijkheid tot samenwerking tussen bewoners en gemeenten en andere partners bij de uitvoering van concrete projecten, waarbij de verantwoordelijkheid voor de uitvoering ligt bij de uitvoerende instanties, niet zijnde bewoners
- de mogelijkheid tot het onder eigen verantwoordelijkheid uitvoeren van een deel van het wijkactieplan door bewoners, al dan niet ondersteund door instanties.

In de meeste wijken is er, in wat voor vorm dan ook, een overleg waarin bewoners toezien op de uitvoering van het wijkactieplan, in die zin dat ze er minimaal advies over kunnen uitbrengen. Daarop is slechts een handvol uitzonderingen. In een aantal gevallen nemen individuele bewoners in wisselende samenstelling deel aan zo'n overleg (het 'Heel de Buurt' overleg in Groningen bijvoorbeeld). In andere gevallen is een vaste klankbordgroep geformeerd (zoals in Dordrecht en in de Utrechtse wijk Kanaleneiland), of wordt gewerkt met bestaande wijkraden (Enschede bijvoorbeeld). Een dergelijk overleg heeft soms een meer informeel karakter (bijvoorbeeld Amsterdam Noord). Ook hier geldt in algemene zin dat de status van de inbreng van deze overleggen, vooraf en achteraf, niet altijd even duidelijk is.

De tweede vorm van participatie in de uitvoering is samenwerking bij de uitvoering van concrete projecten tussen bewoners, gemeenten en eventueel andere partners. Deze vorm komt minder vaak voor dan het overleg. Bewoners nemen daarbij deel aan de uitvoering van projecten waarbij de verantwoordelijkheid voor de uitvoering ligt bij de instanties. Dat doen ze ofwel op uitnodiging van uitvoerende instanties, ofwel op eigen initiatief. Dat laatste geldt bijvoorbeeld voor de initiatieven die bewoners indienen in de Groningse wijken De Hoogte en de Korrewegwijk. Maar vaker ligt het initiatief bij de gemeente die vervolgens bewoners actief vraagt te participeren. In de meeste wijken is

samenwerking slechts op een aantal onderdelen van het wijkactieplan mogelijk, maar voor Leeuwarden bijvoorbeeld geldt dat samenwerking op vrijwel alle onderdelen mogelijk is.

De derde en laatste hoofdvorm van participatie die we onderscheiden, uitvoering van een deel van het wijkactieplan door bewoners onder eigen verantwoordelijkheid, komt relatief veel voor. Daarvoor worden verschillende systematieken gebruikt, die onder verschillende namen bekend staan, zoals bewonersbudgetten, bewonersinitiatieven, vouchers e.d. De kern van deze participatievorm is dat bewoners zelf verantwoordelijkheid dragen voor de uitvoering van een deel het wijkactieplan. Hoewel het daarbij ook gaat om plannen of projecten die zijn opgesteld door anderen dan de bewoners, zien we in de praktijk vrijwel alleen vormen van eigen verantwoordelijkheid van bewoners bij plannen of projecten die door bewoners zelf zijn ingediend of aangedragen. In sommige wijken worden in principe alle voorstellen gehonoreerd, mits ze aan bepaalde voorwaarden voldoen (zoals de bewonersinitiatieven in Amsterdam), in andere wijken wordt een brede groep van bewoners betrokken bij de keuze tussen verschillende initiatieven (zoals in Groningen en Deventer).

Bevordering van bewonersparticipatie door gemeenten

Hieronder bespreken we per dimensie, 'mate waarin' en 'wijze waarop', op hoofdlijnen wat gemeenten gedaan hebben om de bewonersparticipatie bij de uitvoering van de wijkactieplannen te bevorderen. Daarbij zullen we steeds onderscheid maken naar de aspecten gelegenheid, invitatie en respons.

Mate waarin

In de 'mate waarin' komen verschillende dingen samen (zie ook Hoofdstuk 2). Die zullen we hieronder afzonderlijk bespreken.

Mate waarin – gelegenheid

Zoals aangegeven zijn bewoners konden bewoners in een meerderheid van de wijken participeren in het opstellen van de uitvoeringsplannen, die overigens niet voor alle wijken geschreven zijn. Het betrof dan vaker leden van een bewonersorganisatie of wijkraad dan andere individuele wijkbewoners.

Afspraken over de manier waarop bewoners kunnen participeren, komen relatief vaak voor. In ruim 30 wijken zijn dergelijke afspraken gemaakt. Toch bestaat er in verschillende wijken nog onduidelijkheid over de rol die bewoners bij de uitvoering van

de wijkactieplannen hebben. Dat komt niet alleen omdat niet overal afspraken zijn gemaakt, maar ook omdat de afspraken die gemaakt zijn minder vaak schriftelijk zijn vastgelegd. Soms gaat het om informele, mondelinge afspraken, zoals in Amsterdam Noord. In andere gevallen heeft de (deel)gemeente wel een formeel besluit genomen over de participatie, maar zijn daarover geen afspraken gemaakt met bewoners, zoals in Rotterdam West. Daardoor is het voor de partijen die in de betreffende wijken actief zijn soms lastig terug te vallen op gemaakte afspraken. De buurtcontracten in Eindhoven vormen een uitzondering.

Op een handvol uitzonderingen na hebben in alle wijken in principe alle wijkbewoners de mogelijkheid om te participeren in de uitvoering van het wijkactieplan. Het is echter niet zo dat ook alle wijkbewoners op alle onderdelen waarop participatie mogelijk is, kunnen participeren. Sommige vormen van participatie staan in een aantal wijken niet open voor alle wijkbewoners. Zo is de klankbordgroep in Heerlen samengesteld uit het bestuur van de buurtorganisatie, aangevuld met een aantal allochtone sleutelfiguren. Voor samenwerking en uitvoering onder eigen verantwoordelijkheid geldt over het algemeen wel dat in principe alle wijkbewoners op die manier kunnen participeren.

Duidelijkheid over de periode waarin bewoners op de verschillende manieren kunnen participeren is er in veel wijken niet. Daarover zijn vrijwel geen afspraken gemaakt, noch met bewoners, noch met andere partijen. Dit zorgt in een aantal gevallen aan weerszijde voor onduidelijkheid. Soms zijn tijdelijke afspraken gemaakt, bijvoorbeeld over 2009, maar is nog wel onduidelijkheid over de periode daarna.

Mate waarin – invitatie

Hoewel in alle wijken in principe alle wijkbewoners kunnen participeren zijn zij zeker niet in alle wijken ook gevraagd dat te doen, vooral waar het de afzonderlijke participatievormen betreft. Zelfs als een participatievorm in principe voor alle wijkbewoners openstaat, worden niet altijd alle wijkbewoners gevraagd daaraan deel te nemen. De uitnodiging voor deelname aan een overleg bijvoorbeeld gaat relatief vaak alleen naar leden van een bewonersorganisatie. Van individuele bewoners die graag zouden willen deelnemen, wordt dan verwacht dat ze 'hun weg wel weten te vinden' en zich vanzelf melden. Spontane aanmeldingen worden niet afgeslagen, maar ook zeker niet altijd aangemoedigd. In Rotterdam Zuidelijke Tuinsteden kunnen individuele bewoners ook wel meedoen, maar worden ze vrijwel meteen in de richting van de bewonersorganisaties gestuurd. Ook voor de mogelijkheid om een bewonerinitiatief in te dienen geldt soms dat gemeente maar afwacht wat er komt.

Daar waar bewoners actief worden uitgenodigd om te participeren hanteren gemeenten opvallend vaak een doelgroepenbenadering, waarin specifieke doelgroepen van afzonderlijke (deel)projecten worden benaderd.

Niet in alle wijken kunnen bewoners gebruik maken van ondersteuning voor hun inbreng in het wijkactieplan. In andere wijken kunnen alleen leden van bewonersorganisaties, of op een andere wijze al actieve bewoners, een beroep doen op ondersteuning als ze bijvoorbeeld een bewonersinitiatief willen indienen.

Mate waarin – respons

Vrijwel alle gemeente houden alle wijkbewoners op de hoogte van de voortgang van het verloop van de uitvoering van het wijkactieplan. Toch is in niet alle wijken deze vorm van terugkoppeling even breed opgezet. Zo vindt de terugkoppeling in Wielwijk-Crabbehof in Dordrecht hoofdzakelijk plaats naar actieve bewoners (zie ook Den Haag Zuidwest), waardoor andere, niet-actieve bewoners beperkter op de hoogte blijven. Overigens wordt de terugkoppeling niet altijd expliciet gekoppeld aan het wijkactieplan (bijvoorbeeld in Utrecht Kanaleneiland). Terugkoppeling over wat de inbreng van bewoners is geweest in de planvorming of in de uitvoering van projecten komt minder vaak voor dan algemene terugkoppeling over de voortgang. Daartussen wordt door gemeenten vrijwel nooit onderscheid gemaakt. De inbreng van bewoners krijgt geen specifieke aandacht in de terugkoppeling over de algemene voortgang van de uitvoering. Daar waar wel specifiek over de inbreng van bewoners wordt teruggekoppeld, richt die terugkoppeling zich over het algemeen op de bewoners die een inbreng hebben geleverd (bijvoorbeeld Wielwijk-Crabbehof in Dordrecht).

De frequentie waarin wordt teruggekoppeld is zeer wisselend. Sommige gemeenten koppelen wekelijks terug (zoals het stadsdeel in de Indische Buurt), al gaat het dan met name over de voortgang van de uitvoering. Andere gemeenten hebben van het begin, eind 2007 – start 2008, tot het eind van de onderzochte periode (1 augustus 2009) pas één maal teruggekoppeld over de uitvoering. Maandelijks terugkoppeling is, over het geheel gezien, gebruikelijker. Daarbij moet dan wel opgemerkt worden dat dit dan een gemiddelde is van het gebruik van verschillende media, vaak over verschillende onderdelen van de uitvoering.

Bekijken we de scores van de onderzochte wijken voor wat betreft de mate waarin bewonersparticipatie is bevorderd, dan zien we dat gemeenten zich over het algemeen

actief hebben ingespannen om bewoners bij de uitvoering van de wijkactieplannen te betrekken. In alle wijken hadden bewoners de mogelijkheid om te participeren in de uitvoering. Hoewel de bevorderingsstrategieën van gemeenten op onderdelen sterk van elkaar verschillen, ontlopen ze elkaar minder in de mate waarin ze bewonersparticipatie bevorderen. Daarbij krijgt de invitatie, in verhouding tot de respons en de gelegenheid over het algemeen relatief weinig aandacht. Op wijkniveau zien we wel grote verschillen. De hoogste scores treffen we aan in het Schiedamse Nieuwland, in het Dordtse Wielwijk-Crabbehof, in het Leeuwardense Heechterp-Schieringen, in Nijmegen, de Haagse wijk Transvaal en in Arnhem (m.u.v. Het Arnhemse Broek). De lagere scores treffen we aan in Rotterdam Vreewijk, Het Arnhemse Broek en Utrecht.

Wijze waarop

In de 'wijze waarop' gemeenten bewonersparticipatie hebben bevorderd bij de uitvoering van de wijkactieplannen komen verschillende aspecten samen (zie ook Hoofdstuk 2). Die zullen we hieronder afzonderlijk bespreken.

Wijze waarop – gelegenheid

De wijze waarop bewoners kunnen participeren in de uitvoering van de wijkactieplannen verschilt sterk. Overal is de mogelijkheid om te participeren, maar die mogelijkheid omvat heel verschillende dingen. Soms is er alleen een overlegmogelijkheid, soms alleen een samenwerkmogelijkheid, en soms juist weer alleen een mogelijkheid tot uitvoering onder eigen verantwoordelijkheid. Ook combinaties van twee van de drie mogelijkheden komen veelvuldig voor. Bovendien verschilt ook de inhoud van de afzonderlijke mogelijkheden sterk (zie de resultaten per wijk). Algemene uitspraken zijn daarom maar beperkt mogelijk. Toch zijn er relatief veel wijken waarin alle drie de mogelijkheden tegelijkertijd aanwezig zijn. De stem van bewoners is mede daardoor zeker vertegenwoordigd in de uitvoering van de wijkactieplannen. Regelmatig houden bewonersgeoriënteerdheid en professionalsgeoriënteerdheid elkaar wat betreft gelegenheid in balans, en niet zelden overheerst zelfs de bewonersgeoriënteerdheid, wat inhoudt dat de uitvoering van het wijkactieplan voor een aanzienlijk deel aan bewoners wordt gelaten. Daarop zijn uiteraard uitzondering (zoals de Indische Buurt in Amsterdam en Het Arnhemse Broek).

Wijze waarop – invitatie

Wat betreft de wijze van invitatie scoort de bewonersoriëntatie over het algemeen gezien veel minder hoog. Het aantal kanalen dat gemeenten gebruiken om bewoners uit te nodigen is relatief beperkt. Niet zelden worden enkel bewonersorganisaties of een wijkkrant ingezet. Het is dan maar de vraag of ook inderdaad alle bewoners die welkom zijn ook worden bereikt. Opvallende uitzonderingen vinden we bijvoorbeeld in Schiedam Nieuwland (waar een speciale wijkactieplandag is gehouden en verschillende andere kanalen worden gebruikt voor de invitatie), Rotterdam Overschie (waar onder andere Twitter en Youtube worden gebruikt) en Arnhem Presikhaaf. Ook Wielwijk-Crabbehof in Dordrecht verdient hier een vermelding vanwege 'de plint': een verzamelplaats in de wijk waar alle sociale partners en de programmamanager van het wijkactieplan gevestigd zijn. Dit is heel toegankelijk, omdat bewoners letterlijk even kunnen binnenstappen. 'Lastig bereikbare groepen' krijgen regelmatig speciale aandacht, in de zin dat zij op een specifieke manier worden benaderd. Het gaat dan bijvoorbeeld om allochtonen, jongeren en ouderen. Daarbij worden vaak zogenaamde sleutelfiguren ingezet; personen met goede contacten bij de betreffende doelgroep (bijvoorbeeld in Alkmaar Overdie en in Groningen). Veel gemeenten geven aan dat het desondanks lastig blijft deze groepen te bereiken.

Wijze waarop – respons

Opvallend aan de wijze waarop bewonersbetrokkenheid bevorderd wordt in termen van respons, is dat er vrijwel nooit een specifieke terugkoppelingsstrategie is naar bewoners toe. Als bewoners inbreng hebben geleverd, dienen ze vaak zelf uit te vinden wat er met hun bijdrage is gedaan. In Dordrecht Wielwijk-Crabbehof wordt dit gezien als een taak van de burger, vanuit zijn eigen verantwoordelijkheid. Het aantal kanalen dat voor de terugkoppeling wordt ingezet, is over het algemeen mede daarom ook beperkt. Terugkoppeling scoort daarbij vaak nog minder dan invitatie. Gemeenten koppelen vaak wel terug naar alle wijkbewoners, maar maken daarbij beperkt gebruik van de beschikbare media, waardoor niet zeker is of ook alle bewoners worden bereikt en zo ook worden aangezet om te participeren. Bijzondere vormen van terugkoppeling zijn het individueel schrijven (in bijvoorbeeld Rotterdam Oud Zuid - Charlois), een wekelijks tv-programma van de lokale zender in Groningen en de stoplichtmethode (waarbij per project wordt aangegeven hoe het met het project staat, en waarom het wel – groen -, anders – oranje -, of – niet - wordt uitgevoerd).

Concluderend kan gesteld worden dat wat betreft de gelegenheid tot participatie de bewonersoriëntatie stevig vertegenwoordigd is. Wat betreft de invitatie en de respons geldt dat in veel mindere mate, zelfs al zijn de scores op de 'mate waarin' op die aspecten

zeker niet laag te noemen. Uitzonderingen op alle aspecten zijn te vinden in Schiedam Nieuwland, Meezenbroek in Heerlen en Wielwijk-Crabbehof in Dordrecht, terwijl in de wijken Osdorp Midden in Amsterdam en Het Arnhemse Broek juist relatief weinig bewonersgeoriënteerd is gewerkt.

7. Reflectie op bevindingen

In het vorige hoofdstuk zijn de belangrijkste bevindingen te lezen. Aan het eind van deze rapportage volgt hieronder nog een nadere reflectie op de in het voorgaande gepresenteerde resultaten van het onderzoek. Daarbij gaan we er vanuit dat bewonersparticipatie een positieve bijdrage *kan* leveren aan de uitvoering van de wijkactieplannen. Om te beginnen moet er worden geconstateerd dat veel gemeenten bewonersparticipatie actief bevorderen. Zoals gezegd, zonder uitzondering kunnen bewoners in alle onderzochte wijken participeren in de uitvoering van de wijkactieplannen. Dat is niet vanzelfsprekend. Het is voor gemeenten en andere partijen in de wijken namelijk niet altijd makkelijk om bewoners te betrekken. Dat kost bovendien vaak kostbare tijd die niet aan andere zaken kan worden besteed. Desalniettemin is de bijdrage van bewoners van groot belang in de uitvoering van de krachtwijkenaanpak, zo stelt ook het ministerie (VROM, 2007). We spreken dan van een perspectief dat de noodzaak dat bewoners een zo actief mogelijke bijdrage kunnen leveren aan het besturen van hun wijk benadrukt, kort gesteld: *actieve bewonersparticipatie als noodzaak*. Vanuit dit perspectief zijn er voor gemeenten aandachtspunten en leerpunten te formuleren zijn ten aanzien van de manier waarop zij bewonersparticipatie bevorderen.

Op de volgende punten zien we voor meerdere gemeenten (en de partijen die zij aansturen) mogelijkheden voor verbetering:

- Het maken van afspraken over de manier waarop bewoners kunnen participeren in de uitvoering verdient in een groot deel van de wijken extra aandacht. Ook duidelijkheid over de periode waarin bewoners op de verschillende manieren kunnen participeren is er in aantal wijken niet. In combinatie met een aantal andere factoren, zoals het feit dat bewoners, zo blijkt uit de door ons gevoerde gesprekken, naar eigen zeggen vaak onvoldoende zicht hebben op de complexe en omvangrijke krachtwijkenaanpak, leidt dit tot onduidelijkheid die niet bevorderlijk is voor de bewonersparticipatie. Het hoge personeelsverloop binnen de ambtelijke organisatie, waarnaar wij geen onderzoek hebben gedaan, maar waar we wel mee geconfronteerd werden bij het benaderen van respondenten, draagt hier evenmin positief aan bij. Gemeenten zouden er, vanuit het oogpunt van de bevordering van bewonersparticipatie, daarom goed aan doen duidelijkheid te verschaffen over de rol die bewoners hebben en daarover afspraken te maken. We denken dan bijvoorbeeld aan de Eindhovense buurtcontracten. Dergelijke contracten bieden bewoners hopelijk het houvast en het vertrouwen die hun inzet voor de wijk garanderen.

- Niet in alle wijken kunnen bewoners gebruik maken van ondersteuning voor hun inbreng in het wijkactieplan. Behoeftte aan dergelijke ondersteuning is gezien de complexiteit van de wijkaanpak en de vele voorwaarden die soms aan initiatieven worden gesteld niet ondenkbaar. Een voorbeeld van hoe deze ondersteuning vorm kan krijgen is de Amsterdamse Indische Buurt.
- Het is verder, gezien vanuit het perspectief van actieve bewonersparticipatie als noodzaak, een gemiste kans voor gemeenten dat er vaak maar weinig kanalen worden benut om de mogelijkheid tot participatie aan de bewoners kenbaar te maken. Zou het soms zo zijn dat gemeenten het idee hebben dat ze het met de nu reeds actieve bewoners moeten doen? Het is te betwijfelen of dit altijd het geval is; het is niet onwaarschijnlijk dat een deel van de (nog) niet actieve bewoners wel betrokken raakt als zij actief gevraagd worden deel te nemen aan de uitvoering van de wijkactieplannen.
- Gemeenten communiceren regelmatig met bewoners over de uitvoering van de wijkactieplannen, maar dit gebeurt weinig gespecificeerd: er wordt weinig tot geen onderscheid gemaakt tussen communicatie voor uitnodigen, informeren, of terugkoppelen naar bewoners. Terugkoppeling die specifiek ingaat op wat er met de inbreng van bewoners is gedaan ontbreekt bovendien vaak. Van bewoners wordt nog wel eens verwacht dat zij de resultaten van hun bijdragen zelf maar moeten destilleren uit de uitvoeringspraktijk. Uiteraard is de vraag of hier ook geen eigen verantwoordelijkheid voor bewoners ligt, maar voor de bevordering van bewonersparticipatie is het belangrijk dat bewoners hoe dan ook te weten komen wat er met hun bijdrage is gedaan. Daarnaast kan de motivering van het al dan niet meenemen van adviezen van bewoners ook een bijdrage leveren aan de maatschappelijke acceptatie van het uiteindelijke beleid. De Amsterdamse wijk de Baarsjes heeft de communicatie goed op orde.
- Ten aanzien van de frequentie van de terugkoppeling kunnen we zeggen dat, hoewel er geen 'gouden regel' bestaat, eenmalige terugkoppeling in een periode van bijna twee jaar, zoals we dat in een aantal wijken constateerden, te summier is indien men bewonersparticipatie actief wil bevorderen. Paradoxaal genoeg moet je als je contact wilt onderhouden soms ook iets melden als je vindt dat je niets bijzonders te melden hebt.

- Niet actieve bewoners worden minder vaak op de hoogte gehouden van de voortgang van de uitvoering van het wijkactieplan en de inbreng daarin van actieve bewoners, dan de actieve bewoners zelf. Voor de bevordering van bewonersparticipatie in den brede blijkt het echter belangrijk om ook niet actieve bewoners in te lichten over de inbreng van actieve bewoners en de effecten daarvan. Dat stimuleert hen namelijk om ook te gaan participeren. Hier ligt voor veel gemeenten een kans om participatie meer en effectiever te bevorderen. Verscheidene innovatieve communicatievormen (zoals het maken van een tv-programma of een glossy dat huis-aan-huis wordt verspreid) worden in diverse wijken reeds toegepast.

Tot slot nog een opmerking over de inzet die bewoners van gemeenten kunnen verwachten. In een enkele minder scorende wijk gaf de respondent aan gemeentezijde aan, dat over het algemeen de prioriteit werd gelegd bij het participeren van bewoners in de maatschappij en niet bij de participatie van bewoners in het maken van (of adviseren over en evalueren van) het beleid zelf. Zoals deze respondenten aangaven, zijn sommige wijkbewoners te veel bezig met simpelweg overleven, om zich bezig te houden met de manier waarop het wijkactieplan wordt uitgevoerd. Een dergelijke keuze om de nadruk te leggen bij het beleid zelf en minder bij de autonome vormgeving ervan werd door een respondent aan de bewonerszijde gekwalificeerd als beleid dat de bewoner 'als onderwerp' heeft. Gezien vanuit het idee van *actieve bewonersparticipatie als noodzaak* kan worden gesteld, dat je het één (bevordering van basale participatie in maatschappij) kunt doen en tegelijk het andere niet hoeft te laten (bevordering van specifieke participatie in beleidsuitvoering, waar we ons in dit onderzoek hebben gericht). Als de vele kansen die er zijn om bewonersparticipatie te bevorderen worden benut, dan zijn de bewoners aan zet om hun eigen bijdrage te leveren. Vervolgens is het aan de gemeente en andere partijen om ook duidelijk te maken welke resultaten er worden geboekt, welke bijdrage bewoners daarin hebben gehad en waar dingen beter kunnen.

Referenties

- Hulst, M.J. van, Wijdeven, T.M.F. van de, Karsten, N., en Hendriks, F. (2008), *Aandacht voor bewonersparticipatie*. Tilburg: Tilburgse School voor Politiek en Bestuur.
- Lowndes, V., L. Pratchett en G. Stoker (2006), 'Diagnosing and remedying the failings of official participation schemes: The CLEAR framework', *Social policy en Society*, 5:2, 281-291.
- Kooten, E. van (2009), *De 40-wijkenaanpak in uitvoering*. In: Musterd, S. en W. Ostendorf (red.), *Problemen in wijken of probleemwijken?* Assen: Van Gorcum.
- Ministerie van VROM (2007), *Actieplan Krachtwijken; Van aandachtswijk naar krachtwijk*, Den Haag: Ministerie van Volksgezondheid, Ruimtelijke Ordening en Milieu / WWI.
- Musterd, S. en W. Ostendorf (2009), *Problemen in wijken of probleemwijken?* Assen: Van Gorcum.
- VROM (2007), *Actieplan Krachtwijken; Van aandachtswijk naar krachtwijk*, Den Haag: Ministerie van VROM.
- VROM (2008), *De kracht van samenwerking; Samenwerkingsmodellen in de stedelijke vernieuwing*. Den Haag: Ministerie van VROM.

Bijlage 1: Het CLEAR-model¹¹

Key factor	How it works	Policy targets
Can do	The individual resources that people have to mobilise and organise (speaking, writing and technical skills, and the confidence to use them) make a difference	Capacity building, training and support of volunteers, mentoring, leadership development
Like to	To commit to participation requires an identification with the public entity that is the focus of engagement	Civil renewal, citizenship, community development, neighbourhood governance, social capital
Enabled to	The civic infrastructure of groups and umbrella organisations makes a difference because it creates or blocks an opportunity structure for participation	Investing in civic infrastructure and community networks, improving channels of communication via compacts
Asked to	Mobilising people into participation by asking for their input can make a big difference	Public participation schemes that are diverse and reflexive
Responded to	When asked people say they will participate if they are listened to (not necessarily agreed with) and able to see a response	A public policy system that shows a capacity to respond – through specific outcomes, ongoing learning and feedback

Bijlage 2: De onderzochte wijken

Gemeente	Wijk
Alkmaar	Overdie
Amersfoort	De Kruiskamp
Amsterdam	Amsterdam Noord
	Amsterdam Zuid-Oost
	De Baarsjes
	Bos en Lommer
	Geuzeveld
	Slotermeer
	Indische Buurt
	Overtoomse Veld
	Osdorp Midden
	Transvaal
Arnhem	Het Arnhemse Broek
	Klarendal
	Malburgen-Immerloo
	Presikhaaf
Den Haag	Den Haag Zuidwest
	Schilderswijk
	Stationsbuurt
	Transvaal
Deventer	Rivierenwijk
Dordrecht	Wielwijk-Crabbehof
Eindhoven	Bennekel
	Doornakkers
	Woensel West
Enschede	Velve-Lindenhof
Groningen	De Hoogte
	Korrewegwijk
Heerlen	Meezenbroek
Leeuwarden	Heechterp-Schieringen
Maastricht	Maastricht Noordoost
Nijmegen	Hatert
Rotterdam	Bergpolder
	Oud Zuid
	Overschie
	Rotterdam Noord
	Rotterdam West
	Vreewijk
	Zuidelijke Tuinsteden
Schiedam	Nieuwland
Utrecht	Kanaleneiland
	Ondiep
	Overvecht
	Zuilen Oost
Zaanstad	Poelenburg

Bijlage 3: De vragenlijst

1. Welke partijen zijn betrokken bij de uitvoering van het wijkactieplan?

- a. College van B&W
- b. Gemeenteraad
- c. Ambtelijke organisatie
- d. Woningcorporaties
- e. De politie
- f. Welzijnsinstanties
- g. Scholen
- h. Het bedrijfsleven
- i. Bewonersorganisaties
- j. Individuele bewoners
- k. Overig, namelijk

2. Welke partij stuurt de uitvoering van het wijkactieplan aan?

- a. College van B&W
- b. Gemeenteraad
- c. Ambtelijke organisatie
- d. Woningcorporaties
- e. De politie
- f. Welzijnsinstanties
- g. Scholen
- h. Het bedrijfsleven
- i. Bewonersorganisaties
- j. Individuele bewoners
- k. Overig, namelijk

3. Is er in uw wijk een (buurt)uitvoeringsplan opgesteld aan de hand van het wijkactieplan?

-slechtst één antwoord mogelijk-

- a. Ja
- b. Nee
- c. Ik weet het niet

4. Waren er bewoners betrokken bij het opstellen van de (buurt)uitvoeringsplannen?

- a. Ja, individuele bewoners

- b. Ja, alleen mensen van de bewonersorganisatie / wijkraad of een vergelijkbare organisatie
- c. Nee
- d. Ik weet het niet

5. Welke rol hadden bewoners bij het opstellen van de (buurt)uitvoeringsplannen?

- slechtst één antwoord mogelijk -

- a. Bewoners en/of bewonersorganisaties konden wijzen op feitelijke onjuistheden
- b. Bewoners en/of bewonersorganisaties hadden een adviserende rol: zij konden aanpassingen voorstellen
- c. De goedkeuring van bewoners en/of bewonersorganisaties was nodig om uitvoeringsplan vast te stellen
- d. Bewoners hadden geen rol bij het opstellen van de buurtuitvoeringsplannen
- e. Ik weet het niet

6. Zijn er met bewoners en/of bewonersorganisaties afspraken gemaakt over de manier waarop bewoners kunnen participeren in de uitvoering van het wijkactieplan?

- slechtst één antwoord mogelijk -

- a. Ja
- b. Nee
- c. Ik weet het niet

7. Tussen welke partijen zijn die afspraken gemaakt?

- a. College van B&W
- b. Gemeenteraad
- c. Ambtelijke organisatie
- d. Woningcorporaties
- e. De politie
- f. Welzijnsinstanties
- g. Scholen
- h. Het bedrijfsleven
- i. Bewonersorganisaties
- j. Individuele bewoners
- k. Overig, namelijk

8. Zijn deze afspraken bindend van karakter?

- a. Ja
- b. Nee

- c. Ik weet het niet

9. Zijn deze afspraken vastgelegd in een schriftelijke overeenkomst?

- slechtst één antwoord mogelijk -

- a. Ja
- b. Nee
- c. Ik weet het niet

Vragen over bewonersparticipatie in de uitvoering

10. Hebben bewoners en/of bewonersorganisaties, volgens u, mogelijkheden om te participeren in de uitvoering van de wijkactieplannen?

- a. Ja, in principe alle wijkbewoners
- b. Ja, mensen van de bewonersorganisatie
- c. Ja, leden van een wijk- of buurtraad e.d.
- d. Nee
- e. Ik weet het niet

11. Hoe kunnen bewoners en/of bewonersorganisaties in de uitvoering participeren?

- meerdere antwoorden mogelijk -

- a. Ze kunnen toezien op de uitvoering van het wijkactieplan door anderen. Bijvoorbeeld d.m.v. een overleg.
- b. Ze kunnen samenwerken met andere partijen aan de uitvoering van het wijkactieplan.
- c. Ze kunnen, onder eigen verantwoordelijkheid, een deel van het wijkactieplan uitvoeren.
- d. Ik weet het niet

12. Welke inbreng heeft het overleg in de uitvoering van het beleid?

- a. Het evalueert het beleid
- b. Het adviseert de beleidsmakers en uitvoerders.
- c. Het neemt beslissingen ten aanzien van de uitvoering van de wijkactieplannen
- d. Overig, namelijk...
- e. Ik weet het niet

13. Welke inbreng hebben bewoners/bewonersorganisaties in dit overleg?

- slechtst één antwoord mogelijk -

- a. Bij beslissingen is de goedkeuring van bewoners noodzakelijk

- b. Beslissingen worden in samenspraak met bewoners genomen
- c. Bewoners kunnen advies aan de andere partijen uitbrengen
- d. Bewoners worden geraadpleegd
- e. Geen
- f. Overig, namelijk...
- g. Ik weet het niet

14. Welke bewoners zijn er benaderd om in het overleg over de wijkactieplannen plaats te nemen?

- slechtst één antwoord mogelijk -

- a. In principe alle wijkbewoners (het was een open uitnodiging)
- b. Er zijn alleen bewoners gevraagd die lid zijn van een bewonersorganisatie of een vergelijkbare organisatie (de uitnodiging was bedoeld voor en beperkte groep)
- c. Geen van de wijkbewoners
- d. Ik weet het niet

15. Via welk medium (kanaal) zijn bewoners gevraagd om deel te nemen aan het overleg?

- a. Bewoners zijn, zover ik weet, niet gevraagd
- b. Bewoners zijn via een dag- of weekblad gevraagd
- c. Bewoners zijn via een buurt- of wijkkrant gevraagd
- d. Bewoners zijn tijdens bijeenkomsten in de wijk gevraagd
- e. Bewoners zijn via een huis aan huis verspreide oproep (bijvoorbeeld folder, flyer)
- f. Per e-mail
- g. Bewoners zijn via de website van deze gemeente
- h. Via bewonersorganisaties, onder regie van, of op basis van afspraken met, de gemeente
- i. Overig, namelijk

16. Bij welke onderdelen van het wijkactieplan werken bewoners en/of bewonersorganisaties samen met andere partijen aan de uitvoering van het wijkactieplan?

- slechtst één antwoord mogelijk -

- a. Bij alle onderdelen van het wijkactieplan.
- b. Bewoners kunnen zelf initiatief nemen om samen met anderen bepaalde onderdelen mee uit te voeren.
- c. Bij onderdelen die door de gemeente of corporatie van tevoren zijn geselecteerd.
- d. Ik weet het niet.

17. Welke bewoners zijn er benaderd samen met andere partijen bij te dragen aan de uitvoering van het wijkactieplan?

- slechtst één antwoord mogelijk -

- a. In principe alle wijkbewoners (het was een open uitnodiging)
- b. Er zijn alleen bewoners gevraagd die lid zijn van een bewonersorganisatie of een vergelijkbare organisatie (de uitnodiging was bedoeld voor en beperkte groep)
- c. Geen van de wijkbewoners
- d. Ik weet het niet

18. Via welk medium (kanaal) zijn bewoners gevraagd om deel te nemen?

- a. Bewoners zijn, zover ik weet, niet gevraagd
- b. Bewoners zijn via een dag- of weekblad gevraagd
- c. Bewoners zijn via een buurt- of wijkkrant gevraagd
- d. Bewoners zijn bijeenkomsten in de wijk gevraagd
- e. Bewoners zijn via een huis aan huis verspreide oproep (bijvoorbeeld folder, flyer)
- f. Per e-mail
- g. Bewoners zijn via de website van deze gemeente
- h. Bewoners zijn gevraagd via de bewonersorganisatie(s), onder regie van, of op basis van afspraken met, de gemeente
- i. Overig, namelijk

19. Voor de uitvoering van welke onderdelen van het wijkactieplan zijn bewoners en/of bewonersorganisaties zelf verantwoordelijk?

- slechtst één antwoord mogelijk –

- a. Voor onderdelen die door de gemeente of corporatie van tevoren zijn geselecteerd.
- b. Voor onderdelen waar ze zelf het initiatief toe hebben genomen.
- c. Voor alle onderdelen van het wijkactieplan.
- d. Ik weet het niet.

20. Welke bewoners zijn er benaderd om de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van (een deel van) het wijkactieplan op zich te nemen?

- slechtst één antwoord mogelijk -

- a. In principe alle wijkbewoners (het was een open uitnodiging)
- b. Er zijn alleen bewoners gevraagd die lid zijn van een bewonersorganisatie of een vergelijkbare organisatie (de uitnodiging was bedoeld voor en beperkte groep)
- c. Geen van de wijkbewoners

d. Ik weet het niet

21. Via welk medium (kanaal) zijn bewoners gevraagd om zelf verantwoordelijkheid te nemen voor de uitvoering van (een deel van) het wijkactieplan?

- a. Bewoners zijn, zover ik weet, niet gevraagd
- b. Bewoners zijn via een dag- of weekblad gevraagd
- c. Bewoners zijn via een buurt- of wijkkrant gevraagd
- d. Bewoners zijn tijdens bijeenkomsten in de wijk gevraagd
- e. Bewoners zijn via een huis aan huis verspreide oproep (bijvoorbeeld folder, flyer)
- f. Per e-mail
- g. Bewoners zijn via de website van deze gemeente
- h. Bewoners zijn gevraagd via de bewonersorganisatie(s), onder regie van, of op basis van afspraken met, de gemeente
- i. Overig, namelijk

22. Kunnen bewoners nog op een andere manier participeren in de uitvoering van het wijkactieplan?

- a. Nee
- b. Ja, namelijk

.....
.....
.....

c. Ik weet het niet

23. Kunnen bewoners en/of bewonersorganisaties ondersteuning krijgen voor het leveren van een bijdrage aan de uitvoering van het wijkactieplan?

- slechtst één antwoord mogelijk -

- a. Nee
- b. Ja, bewoners en/of bewonersorganisaties krijgen specifieke ondersteuning van de gemeente aangeboden
- c. Ja, er is een speciaal budget voor bewoners en/of bewonersorganisaties waarmee de bewoners zelf hun ondersteuning kunnen betalen
- d. Ik weet het niet

24. Wie kunnen er gebruik maken van die ondersteuning?

- a. alle wijkbewoners
- b. leden van de bewonersorganisatie / wijkraad of een vergelijkbare organisatie
- c. bewoners die betrokken zijn bij de uitvoering van het wijkactieplan

d. niemand

25. Worden er door de gemeente [als corporatie de uitvoering aanstuurt, lees corporatie] en of door de gemeente aangestuurde partijen extra acties ondernomen om moeilijk bereikbare bewonersgroepen te betrekken bij de uitvoering?

-slechtst één antwoord mogelijk-

a. Nee

b. Ja, namelijk de volgende acties:

.....
.....
.....
.....

c. Ik weet het niet

26. Over welke periode (tijdsduur) is bewonersparticipatie in de uitvoering van de wijkactieplannen (voor zover bekend) mogelijk?

-slechtst één antwoord mogelijk-

a. Bewonersparticipatie is niet mogelijk

b. Tijdelijk, korter dan de looptijd van de uitvoering van het wijkactieplan

c. Tot het einde van de uitvoering van het wijkactieplan

d. Dat is nog niet duidelijk

e. Ik weet het niet

27. Worden bewoners tussentijds op de hoogte gehouden van het verloop van de uitvoering van het wijkactieplan?

a. Ja, alle wijkbewoners worden op de hoogte gehouden

b. Ja, bewoners die betrokken zijn bij de uitvoering worden op de hoogte gehouden

c. Ja, de bewonersorganisaties worden op de hoogte gehouden

d. Nee

e. Ik weet het niet

28. Hoe vaak zijn bewoners in het algemeen tussentijds op de hoogte gehouden?

a. Nooit

b. 1 Keer per jaar

c. 1 Keer per half jaar

d. 1 Keer per kwartaal

e. 1 Keer per maand

f. 1 Keer per 2 weken

g. 1 Keer per week

29. Via welk medium worden bewoners op de hoogte gehouden?

- a. Bewoners zijn via een dag- of weekblad op de hoogte gehouden
- b. Bewoners zijn via de website van de gemeente of een van de partners van de gemeente op de hoogte gehouden
- c. Bewoners zijn via de wijkkrant op de hoogte gehouden
- d. Bewoners zijn tijdens bijeenkomsten in de wijk op de hoogte gehouden
- e. Bewoners zijn via een huis aan huis verspreide bericht (bijvoorbeeld folder, flyer)
- f. Per e-mail
- g. Bewoners zijn via de bewonersorganisatie, onder regie van, of op basis van afspraken met, de gemeente, op de hoogte gehouden
- h. Via geen enkel medium
- i. Overig, namelijk
- j. Ik weet het niet

30. Worden bewoners geïnformeerd over wat er met hun inbreng is gedaan?

- a. Ja, alle bewoners
- b. Ja, bewoners die betrokken zijn bij de uitvoering van het wijkactieplan
- c. Ja, de bewonersorganisaties
- d. Nee
- e. Ik weet het niet

31. Hoe vaak zijn bewoners in het algemeen geïnformeerd over wat er met hun inbreng is gedaan?

- a. Nooit
- b. 1 keer per jaar
- c. 1 keer per half jaar
- d. 1 keer per kwartaal
- e. 1 keer per maand
- f. 1 Keer per 2 weken
- g. 1 keer per week

32. Via welk medium worden bewoners geïnformeerd over wat er met hun inbreng is gedaan?

- a. Bewoners zijn via een dag- of weekblad op de hoogte gehouden
- b. Bewoners zijn via de website van de gemeente of een van de partners van de gemeente
- c. Bewoners zijn via de wijkkrant
- d. Bewoners zijn tijdens bijeenkomsten in de wijk op de hoogte gehouden
- e. Bewoners zijn via een huis aan huis verspreid bericht (bijvoorbeeld folder, flyer)
- f. Per e-mail
- g. Bewoners zijn via de bewonersorganisatie op de hoogte gehouden, onder regie van, of op basis van afspraken met, de gemeente
- h. Via geen enkel medium
- i. Overig, namelijk
- j. Ik weet het niet

Eindnoten

¹ Er bleken overigens 45 wijkactieplannen te zijn.

² Voor de helderheid hebben wij niet gekozen voor een meting 'tot de zomervakantie', aangezien dit op voor elke wijk – en voor partijen in de wijk - verschillend kan liggen.

³ Ministerie van VROM, 'De kracht van samenwerking: samenwerkingsmodellen in de stedelijke vernieuwing', 2008, p. 6. Het ministerie spreekt niet alleen over vastleggen van afspraken, maar ook over het formaliseren van afspraken. We vragen daarnaast niet alleen naar de manier waarop de bewonersparticipatie in de uitvoering van de wijkactieplannen mogelijk wordt gemaakt. We vragen ook naar het al dan niet structurele karakter daarvan. Die vraag heeft betrekking op het temporele aspect: is bewonersparticipatie in de uitvoering van de wijkactieplannen voor een langere periode geborgd, of kunnen bewoners slechts op één of enkele momenten participeren? Met andere woorden: hoe duurzaam is de bewonersparticipatie in de uitvoering?

⁴ Vanuit het oogpunt van integraal beleid is dit niet onwenselijk.

⁵ Daarbij vragen we ons ook af of er (schriftelijke, bindende) afspraken zijn gemaakt over de betrokkenheid van bewoners bij de uitvoering van het wijkactieplan.

⁶ Lowndes, V., L. Pratchett en G. Stoker, (2006), Diagnosing and remedying the failings of official participation schemes: The CLEAR framework, *Social policy & Society*, 5:2, 281-291.

⁷ Voor nadere toelichting op het model, zie Aandacht voor Bewonersparticipatie (Van Hulst et al., 2008: 13-14).

⁸ Ministerie van VROM, 'De kracht van samenwerking: samenwerkingsmodellen in de stedelijke vernieuwing', 2008, p. 7.

⁹ De informanten kregen tijdens het interview de ruimte om een beschrijving te geven van de uitvoering van het wijkactieplan. Dit bood ons de mogelijkheid om naast een score op een aantal dimensies ook iets weer te geven van de bijzonderheden van de afzonderlijke processen.

¹⁰ In de reflectie zullen we wel een aantal aanbevelingen geven vanuit één bepaald perspectief.

¹¹ Uit: Lowndes, V., L. Pratchett en G. Stoker, (2006), Diagnosing and remedying the failings of official participation schemes: The CLEAR framework, *Social policy en Society*, 5:2, 281-291.